

72105

T. C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**MİLLİ MÜCADELEDE
İDARİ FAALİYETLER İÇERİSİNDE
DIŞ YARDIMLAR
(1919 - 1922)**

Namık Kemal TEPECİK

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ

YÜKSEK LİSANS BİTİRME TEZİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Selim TARLAN

İSTANBUL, 1998

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL'DAKİ MİLLİ HÜKÜMET YANLISI GRUPLARIN FAALİYET VE YARDIMLARI

A. BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN KURULUŞUNA DOĞRU	1 - 26
1) Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Osmanlı Devleti	1
2) Milli Mücadelenin Başlaması	6
3) Büyük Millet Meclisinin Kuruluş Aşamasında Lojistik Hazırlıklar	15
4) Kuvay-İ Milliye'ye Lojistik Destek	17
5) Milli Mücadele'de Lojistik Destek	20
6) Lojistik Desteğin Önemi	22
B. İSTANBUL BÖLGESİNDEN KAÇIRILAN MALZEME	27 - 60
1) İşgal Kuvvetlerinin İstanbul'daki Tutumları	27
2) Milli Hükümet Yanlısı Grupların İstanbul'daki Faaliyetleri	29
a. Felah Grubu	30
b. Milli Müdafaa Grubu	32
c. Karakol Grubu	34
d. Namık Grubu	36
e. İstanbul Bölgesindeki Askeri Depolar	36
f. İnönü Muharebeleri Öncesinde Kaçırılan Malzeme (Kasım 1920 - Nisan 1921)	38
g. Kütahya - Eskişehir Muharebeleri Öncesinde Kaçırılan Malzeme (Nisan-Temmuz 1921)	41
h. Sakarya Muharebeleri Öncesinde Kaçırılan Malzeme (Temmuz-Ekim 1921)	45
ı. Büyük Taaruz Öncesinde Kaçırılan Malzeme (Ekim1921-Temmuz1922)	49

İKİNCİ BÖLÜM

SOVYET RUSYA’NIN MİLLİ MÜCADELE’YE YARDIMLARI

A.	SOVYET YARDIMINI HAZIRLAYAN NEDENLER	61 - 66
	1) Birinci Dünya Savaşı Döneminde Osmanlı - Rus İlişkileri	61
	2) Rusya’da İktidar Değişikliği Ve Osmanlı - Rus Antlaşması	63
	3) Sovyet Rusya’nın Anadolu Hareketine İlgi Duymaya Başla-masının Nedenleri	64
B.	SOVYET RUSYA’NIN BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İLE İLİŞKİLERİ	66 - 81
	1) Sovyet Rusya İle İlişkilerin Başlaması	66
	2) Sovyet Rusya’nın Milli Mücadeleye Yaklaşımı	69
	3) Ankara - Moskova İlişkileri	73
C.	SOVYET RUSYA’NIN MİLLİ HÜKÜMETE YARDIMLARI	81 - 102
	1) 1920 Yılında Sağlanan Nakdi Yardımlar	84
	2) 1921 Yılında Sağlanan Nakdi Yardımlar	85
	3) 1922 Yılında Sağlanan Nakdi Yardımlar	87
	4) Büyük Millet Meclisinin Kurulmasından Sonra Sağlanan Ayni Yardımlar	89

5) İnönü Muharebeleri Döneminde Sağlanan Ayni Yardımlar	90
6) Kütahya - Eskişehir Muharebeleri Döneminde Sağlanan Ayni Yardımlar	94
7) Sakarya Muharebeleri Döneminde Sağlanan Ayni Yardımlar	98
8) Büyük Taaruz Döneminde Sağlanan Ayni Yardımlar	100

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FRANSA'NIN MİLLİ MÜCADELE'YE YARDIMLARI

A. FRANSIZ YARDIMINI HAZIRLAYAN NEDENLER	103 - 115
1) Birinci Dünya Savaşı Döneminde Osmanlı - Fransız İlişkileri	103
2) Milli Mücadele Döneminde Türk - Fransız İlişkileri	105
3) Fransa'nın Ankara Hükümetine Yaklaşması	109
4) Ankara Antlaşması	111
B. FRANSIZ YARDIMLARI	116 - 118

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA ÜLKELERİNDEN SİLAH, MALZEME VE CEPHANE SAĞLANMASI	119 - 221
---	------------------

BEŞİNCİ BÖLÜM

HİNT MÜSLÜMANLARININ MİLLİ MÜCADELE'YE YARDIMLARI	123 - 128
--	-----------

ALTINCI BÖLÜM

DIŞ YARDIMLARIN MUKAYESESİ

A. MALİ DURUM	129 - 133
1) 1920 Yılı Bütçesi	130
2) 1921 Yılı Bütçesi	131
3) 1922 Yılı Bütçesi	133
B. DIŞ YARDIMLARIN MUKAYESESİ	133 - 136

SONUÇ	137
-------	-----

KAYNAKÇA

EKLER

TABLO LİSTESİ

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşının sona ermesiyle beraber, yüzlerce yıl tarih sahnesinde yer almış, üç kıtaya yayılmış toprakları üzerinde bir çok millete egemen olmuş Osmanlı İmparatorluğu tarihsel ömrünü tamamlamış idi. İmparatorluğun kurucusu ve egemeni olan Türkler için ise tarih sahnesinden silinmek söz konusu değildir. Zira Türk milletinin sahip olduğu milli şuur onun tarih sahnesinden silinmek bir yana, başka milletlerin egemenliği altında yaşamasına dahi müsaade etmez.

Osmanlı İmparatorluğu'nun mevcut şartlar içinde mevcudiyetini devam ettirebilmesi, Birinci Dünya Savaşının galipleri olan devletlerin egemenliğinin kabul edilmesiyle mümkün olabilecekti. Bağımsız bir devlet kurabilmek ise, hayal gibi bir şeydi. Türk Milleti Mustafa Kemal'in önderliğinde, 1919 Mayısında başlayan Kurtuluş Savaşın'da kazandığı zaferler sonrası, 29 Ekim 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile bu hayali gerçekleştirmiştir.

Dört yıl gibi uzun bir süre içerisinde, İngiltere, Fransa, İtalya ve onların destekledikleri Yunanistan ile savaşmak, gaflet, delalet ve ihanet içerisinde olanlarla mücadele etmek, çıkan isyanları bastırmak gibi çok önemli uğraşlar sığdırılmıştır. Tüm bu mücadeleler gelişmiş güzel oluşturulan, bir sisteme dayanamayan, gerilla yapılanmasıyla sürdürülemezdi. Mustafa Kemal, Samsuna ayak bastığı anadan itibaren bu mücadele sistemini kurma hazırlıklarına başlamıştır. Karşımızdaki kuvvetler o gün için dünyanın en güçlü ordularıydı. Aynı şekilde tarihsel bir hırsla Anadolu'yu işgal hareketine başlayan Yunan ordusu iyi teşkilatlanmış bir durumdaydı. Bu güçlerin karşısına gelişigüzel kuvvetlerle çıkmak bir hezimete sebep olabilirdi. Mustafa Kemal, Türk Milletinin bağımsızlık ateşini yakmasıyla birlikte çetin bir mücadelenin de hazırlıklarına girişmiştir. Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasıyla mücadelenin yasal zemini hazırlanmıştır. Uzun bir süreden beri savaşlarla yıpranmış olan, düzenli bir ordunun bulunmadığı bir ülkede, kurtuluş savaşını başarıya taşıyacak kuvvetleri hazırlamak devasa güçlüklerin aşılmasını gerektiriyordu.

Muharebeye katılacak birliklerin hazırlanması, detaylı planlamaları, eksiksiz bütünlmeleri ve geniş bir zaman gerektirmekteydi. Mustafa Kemal önderliğindeki Milli Mücadele kadroları insan üstü bir gayret ile bu hazırlıkları tamamlamışlardır. Düşman karşısına çıkarılan Türk Ordusu kısa bir zamanda gerçekleştirilen idari faaliyetlerin neticesinde , teşkilat, malzeme ve kadrolarını tamamlanmış düzenli bir ordu niteliğine kavuşturulmuştur. Elbette her şey tam değildi, kaynaklar çok kısıtlı bir durumdaydı. Ancak esas olan kıt kaynakların rasyonel kullanımının sağlanmasıdır .

Milli Mücadelede idari faaliyetler içerisinde, diğer devletlerden sağlanan yardımlar ve işgal altında bulunan İstanbul bölgesinden kaçırılan malzemeler önemli bir yer tutar. Bu yardımların kabul edilmesi esnasında ulusal egemenlikten ödün verilmemiş olması üzerinde bilahare durulmaya değer çok önemli bir konudur.

Öte yandan İstanbul'da kurulan mili hükümet yanlısı grupların özverili faaliyetleri neticesinde Ankara ya çok miktarda savaş araç, gereç, malzemesiyle çeşitli silah ve mühimmat kaçırılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası siyasi çalkantılar neticesinde Osmanlı Devleti topraklarını önemli ölçüde kaybetmiş, ilaveten Ankara ve çevresinde ikinci bir Türk Devleti kurulmuş idi. Bu durumda İstanbul' daki milliyetçi gruplar tarafından temin edilmiş savaş malzemelerinin Osmanlı devletinden, Ankara Hükümetine, bir diğer ifade ile bir Türk Devletinden diğer bir Türk Devletine sağlanmış yardımlar olarak yorumlanması gerekmektedir. Bu nedenle, çalışmamızın ilk bölümünde, İstanbul'dan sağlanan ve Ankara açısından bakıldığında, aynen bir dış yardım olarak görülen ve kabul edilen bahis konusu savaş malzemeleri ile buna ilişkin çaba ve çalışmalara ayrıntılı biçimde yer verilmiştir. Kurtuluş savaşının destansı bir bölümünde bu konuyu kapsamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL'DAKİ MİLLİ HÜKÜMET YANLISI GRUPLARIN FAALİYET VE YARDIMLARI

A. BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN KURULUŞUNA DOĞRU

1. Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Osmanlı Devleti

Yirminci yüzyıl başlarında, Osmanlı İmparatorluğu siyasi, ekonomik, toplumsal ve askeri açılardan, zayıflamış durumdaydı, devletin her alanda içinde bulunduğu bu kötü durum, Avrupalı devletler tarafından hazırlanan bir senaryonun sonucuydu. Osmanlı İmparatorluğu'na, bu sonu hazırlayan Avrupalı devletler, Birinci Dünya Savaşı sonunda, planlarını uygulayabilecekleri uygun ortamı bulmuşlardır. Savaş sırasında aralarında imzaladıkları, 18 Mart 1915 tarihli İstanbul Andlaşması, 26 Nisan 1915 tarihli Londra Andlaşması, 16 Mart 1916 tarihli Sykes- Picot Andlaşması ve 17 Nisan 1917 tarihli, St Jean de Maurienne gizli andlaşmalarıyla, Osmanlı Devleti'nin toprakları konusunda bölüşüm pazarlıklarını yapmışlardı. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesiyle, Osmanlı Devleti, sadece Birinci Dünya Savaşından çıkmıyor; aynı zamanda toprakları da dağıtılmış oluyordu.¹

---

¹ Ali TÜRKGELDİ; Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi, 1945, s. 29.

Mondros Mütarekesinin, “*Asker veya sivil bütün Alman ve Avusturya tebaası, bir ay zarfında Türk toprağından ve uzaktakiler, bu müddetten sonra mümkün olan süratle çıkarılacaktır*” şeklindeki 19. Maddesine göre, 31 Ekim 1918’de Alman komutanı Liman Von Sanders’in ayrılması üzerine Mustafa Kemal, Yıldırım Orduları Komutanlığı’na atandı. Mondros Mütarekesi 2 Kasım 1918’de ordulara tebliğ edilince, Mustafa Kemal, önce bunun müphem bir şekilde kaleme alındığını ve aydınlatılmasını Genelkurmay’ dan talep etti. Sonra da, orduların terhis edilmeleri halinde, galiplerin, bütün arzularına uymak durumunda kalınacağını bildirdi. Mustafa Kemal’ in bu görüşleri, İstanbul’da bazı çevrelerde rahatsızlık yaratıyordu. Bu çevrelerin yaptığı baskının etkisinde kalan İstanbul Hükümeti, Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığını lağvetti ve Mustafa Kemal’ i, 7 Kasım 1918’de Harbiye Nezareti emrine alarak, İstanbul’a çağırdı.² Mustafa Kemal, önce bu atamaya karşı çıktıysa da, 9 Kasım 1918’de, İzzet Paşa Hükümeti’nin istifa etmesi üzerine, İstanbul’a gelip, ülkenin siyasi hayatına etkili olabilecek bir görevde bulunmak istedi.

İtilaf Donanması, Mütareke hükümleri gereği, 13 Kasım 1918’de 60 savaş gemisiyle, Çanakkale Boğazından geçerek, İstanbul’daki azınlıkların coşkun gösterileri arasında, İstanbul’a demirledi. Mustafa Kemal bu sıralarda İzzet Paşa ve milletvekillerine, Tefik Paşa Kabinesine güvenoyu vermemeleri telkininde bulunuyordu. Buna rağmen Tefik Paşa, güvenoyu almış ve Hükümet anayasa hükmüne dayanarak 21 Aralık 1918’de Meclisi dağıtmıştır.

İstanbul, yoğun bir siyasi faaliyet içindeydi. Memleketi kurtarmak amacını güden her beş on kişi biraraya gelerek, bir siyasal parti

---

²Yılmaz ALTUĞ; Türk İnkılap Tarihi, Çağlayan kitabevi, İstanbul, 1992, S. 37.

kuruyordu. Bu milli teşkilatlanmaların yanında, zararlı örgütlenmeler de meydana geliyordu. 1919'da Patrikhane' ye bağlı olarak kurulan ,”Kordus” adlı gizli örgüt, İstanbul, Trakya, Trabzon, Marmara, İzmir bölgelerinde Yunan üstünlüğünü tesis etmek, milli mukavemete karşı yapılacak eylemleri organize etmek amacıyla çalışıyordu.³ Ayrıca, İngiliz Muhipleri Cemiyeti, Kürt Teali Cemiyeti, Tarih-i Salah Cemiyeti, Kızıl Hançer Cemiyeti, İslam Teali Cemiyeti, Askeri Nigehan Cemiyeti ve Mukaddesatı Muhafaza Cemiyeti de olumsuz faaliyetlerde bulunuyorlardı.

Savaşın sona ermesinden sonra, barış andlaşmalarının yapılması için, 32 devletin temsilcilerinin katıldığı Paris Barış Konferansı 18 Ocak 1919'da açıldı. Bu 32 devlet müttefik (allied), daha az müttefik (lessen allied) ve ortak (associated) devletler gibi yapay bir sınıflamaya tabi tutulmuşlardı.⁴ Konferansın açılış günü, Alman İmparatorluğu'nun kuruluş yıldönümüne denk getirilmişti. Konferansta, Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya'nın ağırlığı fark edilmekteydi. Adı geçen devletlerin Başbakan ve Dışişleri Bakanlarından oluşan ,” Onlar Konseyi” kuruldu.

Konferans açıldığında, Türkiye'nin durumunun nasıl görüldüğünü, İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon aşağıdaki şekilde tasvir etmekteydi;

“Sulh konferansı toplandığında, yalın değilse bile, itaakar bir Türk hükümetinin bulunduğu İstanbul, Müttefik kuvvetlerinin elindeydi. Asya'daki işgal edilmiş Türk kesimlerinde bulunan askeri kuvvetimiz, sadece mütarekede kararlaştırılan şartların değil, gerekli görülebilecek ek şartların kabulünü de zorlamaya yeterliydi. İngilizler Musul'a kadar ve Musul dahil Mezopotamya'yı, emin bir şekilde ellerinde bulunduruyorlardı... İngilizlerin durumu gerek askeri, gerek politik anlamda son derece kuvvetliydi. Hâlâ Hazar havzasındaydık ama hedefe ulaşılmamış olduğundan, derhal çekilmeyi düşünüyorduk. Hazar Denizi

³ Ertuğrul Zekai ÖKTE; Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı 40, Ocak 1971, S.20.

elimizdeydi ve Bolşevik kuvvetlerine karşı hareket için üs haline getiriliyordu. İngiliz birlikleri, Karadeniz'den Hazar Denizine kadar bütün Kafkasları işgal etmişti ve Gürcüler, Ermeniler, Tatarlar, Dağıstanlılar, ve Ruslardan meydana gelen bütün rakip memleketler arasında, sulh için tek garantiyi sağlıyordu... Küçük Asya'da İngiliz askeri işgali altındaki yerler hariç, hiçbir müttefik kuvveti görülmemişti. Ermenilerin hepsi de memleketlerinden kaçmış mülteciler olduklarından, kaderleri kararlaştırılmamıştı. Ermenistan veya belki Kilikya' dan başka, Küçük Asya'nın taksimi düşünülmemişti. Fransızların istekleri ile, Arapların durumundaki katı hakikatleri bağdaştırmanın güçlüğü ve Fransızların talihsiz Sykes-Picot anlaşmasının harfi harfine uygulanmasında direktmesi yüzünden, Suriye'de daha kritik bir durum vardı. Filistin'de Arap milleti ile siyonist mültecilerinin çıkarları bağdaşabilecekmiş gibi görünüyor ve her şey her iki milletin de kabulüyle Büyük Britanya için yeni bir manda kurulması ihtimaline işaret ediyordu.”⁵

İtalya, Yunanistan'ın, İzmir'i talep etmesine karşı idi, zira bu toprakların kendilerine verilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. İtalya, mahalli bir ayaklanmayı bahane ederek, Antalya'yı işgal etti. Nisan sonuna kadar İtalyanlar, Marmaris, Bodrum ve Alanya'yı da işgal etmişlerdir. Öte yandan, Noodrow Wilson, Georges Clemanceau ve Lloyd Georges, İzmir'i Venizelos'a vermek için planlar yapmakta idiler. Yunanistan'ın Anadolu konusunda pazarlığa dahil edilmesi, Yunanistan'ın savaşa girmeye teşvikinin yanı sıra Avrupalılarda mevcut tarihsel Yunan hayranlığına da dayanmaktadır. 1915' de Mr. Asguith başkanlığındaki İngiliz Hükümeti, Yunanistan, eğer kendi safhalarında savaşa katılırsa, İzmir bölgesini bu ülkeye vermeyi kararlaştırmıştı. 23 Ocak 1915' de Sir Edward Grey, Yunanistan'a, Küçük Asya'da önemli

⁴ Fahir ARMAOĞLU, Siyasi Tarih, 1889-1960, 1964, S.462.

⁵ Yılmaz ALTUĞ, Türk İnkılap Tarihi, İstanbul, 1992, S. 40.

toprak parçaları verilmesini, savaşa girmesi şartıyla, teklif etmiştir. İngiliz Hükümeti, bu öneriyi, Fransa ve Rusya'nın da onayını alarak yapmıştır.

Barış Konferansında, İzmir'in, Yunanistan'a verileceği ortaya çıkınca, Anadolu'yu tanıyan bazı diplomatlar, bu durumun büyük bir hata olacağını öne sürerek itirazda bulundular. İzmir'deki Amerikan misyonerleri ile İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komisyon Azası, böyle bir adımın getirebileceği tehlikelere karşı, ayrı ayrı uyarılarda bulundular. Müttefik Devletlerin Başkanları, Yunanistan'ın, İzmir'i işgalini desteklerken, danışmanlarının görüşlerini dikkate almamışlardır. Türkiye'deki devlet memuru ya da yurttaş Amerikalılar, Yunan çıkarmasından çok önce, Türk yurdunun herhangi bir parçasının, özellikle İzmir'in, Yunanlılar tarafından işgaline muhalefetlerini açıklamışlardı. Aynı husus, Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan İngilizler için de geçerliydi. Paris'teki Amerikan Barış Komisyonu Yakın Doğu Bölgesi Başkanı, şunları yazmıştı: *"Yakındoğuyu tanıyan ve bölgede çıkarları bulunan batılların büyük çoğunluğu, İzmir'in Yunanlılara hediye edilmesine karşı idi"* Başkan Wilson ile İtalyan delegasyonu anlaşamıyorlardı. Bu nedenle İtalyanlar, geçici olarak ve protesto şeklinde Konferansı terk etmişlerdir. İngiltere Başbakanı, Yunanistan'ın İzmir'i almasını istiyor, Clemenceau da, bunu destekliyordu.⁶

6 Mayıs 1919'da bu üç devlet adamı, İzmir'deki Rumları bahane ederek, Yunanistan'ın, İzmir'i süratle işgal etmelerine karar verdiler. 15 Mayıs 1919'da İzmir, Yunan askerleri tarafından işgale başlandı. İngiliz Amirali Webb, İzmir'in işgali hakkında 17 Ağustos 1919'da şunları söylemiştir: *"Gerçek şudur ki, Venizelos, memleketine en büyük kötülüğü, Yüksek Konseyi Yunan askerlerinin İzmir'i işgaline kandırmakla yapmıştır. Bütün bölgeyi mezbahaya çevirmesi bir yana, Türklerle*

---

⁶ Aynı Eser; S. 42

Yunanlılar arasında- ki düşmanlığın, belki bir daha kaldırılamayacak derecede ve büyük ölçüde artmasına yol açmıştır.”⁷

2.Milli Mücadele’ nin Başlaması.

30 Nisan 1919’da Mustafa Kemal, Dokuzuncu Ordu Müfettişi sıfatıyla, Anadolu’ya, Pontus bölgesinde asayiş temine, tayin olundu. 6 Mayıs 1919 tarihli tezkere ile kendisine tebliğ edilen bu emir, 15 Mayıs tarihinde değiştirilerek başka bir emirle, Mustafa Kemal’in görevi, Üçüncü Ordu Müfettişliğine çevrildi. Mustafa Kemal, 16 Mayıs 1919 Cuma günü, Vahdettin’ in Cuma Selamlığında bulunmuş ve padişaha kendisi hakkında bir çok söylentiler ve yalanlar çıkarılacağını, onlara inanmamasını söylemiştir. Mustafa Kemal, 16 Mayıs 1919 akşamı Bandırma adlı gemiye binerek, Karadeniz’de ki İngiliz donanmasının tehdidi altında , tehlikeli bir yolculuktan sonra, 19 Mayıs 1919 sabahı Samsun’da Anadolu’ya ayak bastı. İtilaf devletlerinin, Karadeniz Ordusu Komutanı General Milne, 19 Mayıs 1919’da Harbiye Nezaretine bir yazı göndererek, kaldırılmış olan 9. Ordu birliklerine bir müfettiş gönderilmesini anlayamadığını bildirerek, bu atamanın sebebini soruyordu. Harbiye Nezareti, geniş bir bölgeye yayılmış askeri birliklerin durumlarını ve emirleri uygulamadaki tutumlarını denetleyebilmek için buna lüzum görüldüğü cevabını vermiştir. General Milne, seçkin bir generalin, kalabalık maiyeti ile memleket içinde dolaşmasının huzursuzluk yaratacağını, askeri bakımdan da, bunun gerekli olmadığını bildirerek, derhal geri çağırılmasını istemiştir. İstanbul Hükümeti, hernekadar verdiği cevapta, İtilaf devletlerinin bölgenin asayişinin sağlanmasına dair notası üzerine, böyle bir tayin yapıldığını ileri sürmüşse de, fazla karşı koyamamış ve Mustafa Kemal’ i geri çağırmıştır.

---

⁷ Aynı Eser; s. 43.

Mustafa Kemal ise, emre uymamış, milli mücadeleye yönelik çalışmalarına ağırlık vermeye başlamıştır.

Bu sırada Sadrazam Damat Ferit Paşa, milletin ne istediğinin farkında olmadan, tamamen milli şurdan uzak bir anlayışla Paris Konferansına katılmak üzere, yanında Maliye Bakanı Tefik ve Devlet Şurası Başkanı Rıza Tefik olduğu halde bir Fransız kruvazörü ile; eski sadrazam Tefik Paşa ise, bir gün sonra İngiliz zırhlısı ile Paris'e gittiler. Mustafa Kemal, 3 Haziran 1919 yayınladığı bir tamimle ; *“Bütün milletin milli haklarını idrak etmedikçe, onu çiğnetmemek için tek vücut olarak fedakârane harekete devam ettikçe, galiplerin milletimize daha ziyade hürmet edecekleri, haklarına daha ziyade riayet edeceklerini ve milletçe kesin olarak müdafaası behemehal gereken hallerin,*

1) *Devlet ve milletin tam istiklali,*

2) *Asıl vatanda çokluğun azlığa feda edilmemesi”* hususlarının olduğunu ve konferansa gidecek heyetin bu esasları müdafaa etmesi lazım geldiğini ilan etti.

Damat Ferit, Paris Konferansında basiretsiz bir siyaset izlemiş ve büyük tepki almıştır.

21/22 Haziran 1919 gecesi Mustafa Kemal tarafından Amasya tamimi kaleme alınmış ve memleketin istiklali için Anadolu ve Rumeli milli teşkilatlarının tek merkezden yönetilmesine, Erzurum'da ve Sivas'ta birer kongre toplanmasına ilişkin olarak 8 madde yayınlanmıştır. 23 Haziran 1919'da, İstanbul hükümeti, İçişleri Bakanı Ali Kemal Bey vasıtasıyla, Anadolu'da vilâyetlere bir emir yollayarak Mustafa Kemal' in azledildiğini, emirlerine uyulmamasını bildiriyordu.⁸

3 Temmuz 1919'da Erzurum'a gelen Mustafa Kemal, 7/8 Temmuz 1919 gecesi, milletle beraber sonuna kadar çalışmaya mukaddesatı

⁸ Amasya Tamimi Metni İçin Bknı. Ek. 1.

üzerine yemin ederek, askerlikten istifa ettiğini İstanbul hükümetine bildirdi. Sadrazam Ferit Paşa, 20 Temmuz 1919 günlü bir tezkere ile Mustafa Kemal ve Rauf Bey'in hernerede iseler yakalanıp İstanbul'a gönderilmelerinin sağlanmasını İçişleri Bakanı vasıtasıyla bölge valilerine emretmiştir. Ayrıca İstanbul hükümeti, Doğuda Kolordu Komutanı bulunan Kazım Karabekir Paşa'dan da, Mustafa Kemal' i ve Rauf Bey' i tutuklamasını istemiş, Kazım Karabekir Paşa ise, 1 Ağustos 1919'da verdiği cevapta , bu talebin uygun görülmediğini bildirmiştir.

23 Temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresi, 2 Ağustos 1919'da sona erdiğinde, bölgesel nitelikten çıkarak, vatanın bütünlüğüne yayılan ve 30 Ekim 1918 sınırlarını esas tutmak şartıyla vatanın bütünlüğünü ve tüm ulusun bağımsızlığını amaç edinen ve ilerde "*Misak-ı Milli*" olarak isimlendirilecek kararlara varmıştır.⁹

Mustafa Kemal Erzurum 'dan ayrılarak, 2 Eylül 1919'da Sivas'a geldi. Bir taraftan Temsil Heyeti Başkanlığı görevini üstlenerek, siyasi işleri yönetirken, yine aynı sıfatla Anadolu ve Rumeli'deki komutanlara yazılar yollayarak, cepheleri tanzim ediyordu. Erzurum Kongresi ile Sivas' da ki kongre hazırlıkları, İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletlerini telaşlandırmış idi.

Sivas Kongresi, 4 Eylül 1919'da toplanmış, 11 Eylül 1919 günü çalışmalarını tamamlamıştır.¹⁰ Kongre kararlarının amaçlarını millete anlatmak ve bunlar etrafında kuvvetli bir milli birlik vücuda getirmek üzere, İrade-i Milliye adlı bir gazete haftada iki gün yayınlanmaya başlandı. 7 Ekim 1919'da İstanbul'daki Damat Ferit Hükümeti, Anadolu hareketinin meydana getirdiği baskı neticesinde istifa etmek durumunda kaldı, yerine Ali Rıza Paşa tarafından hükümet kuruldu. Ali Rıza Paşa kabinesi, Bahriye Nazırı Salih Paşa'yı 15 Ekim 1919'da Anadolu'ya

⁹ Erzurum Kongresi Kararları için Bknz. Ek 2

¹⁰ Sivas kongresi Kararları için Bknz. Ek 3

yolladı. Mustafa Kemal Paşa ile 20 Ekim 1919'da Amasya'da buluşan Salih Paşa üç gün süren görüşmelerden sonra;

“Wilson prensipleri ışığında, Osmanlı Devletinin birleşik ve Padişahın etrafında toplanmış, bağımsız bir devlet olarak bekasını temin için hiçbir teşebbüsten geri kalınmayacağı” hususu müştereken ifade edilmişti. Salih Paşa'nın Amasya'ya gelerek Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesi, Anadolu'da ki uyanışın dikkat çekici bir hal aldığını ve İstanbul tarafından önemsendiğini göstermesi açısından önemlidir.

Mustafa Kemal'in, 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelmesiyle, Heyet-i Temsiliye'nin merkezi Ankara olmuştur. Ali Rıza Paşa Hükümeti, Mustafa Kemal ile ilişki kurması ve Anadolu'da ortaya çıkan harekete karşı ılımlı bir siyaset izliyor olması neticesinde, İtilaf devletlerinin baskısıyla, 8 Mart 1920 tarihinde hükümetten çekilmek zorunda kalmış ve yerine Salih Dilaver Paşa tarafından hükümet kurulmuştur. 16 Mart 1920'de İstanbul'un İtilaf devletleri tarafından işgal edilmesiyle, Osmanlı hükümeti üzerindeki baskı, hakimiyete dönüşmüştür. İşgal kuvvetleri, Kuvayi Milliyecilerle işbirliği yapabileceğini düşündükleri Salih Paşa hükümeti üzerinde, baskı yapmaya başlamışlar ve İtilaf Yüksek Komiserleri, 26 Mart'ta hükümete verdikleri bir nota ile, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının derhal reddedilmelerini istiyorlardı. Oysa Salih Paşa buna uymuyor ve Türk ulusal akımını *“meşru hakların savunması”* olarak nitelendiriyordu. Ulusal akıma karşı olan çevrelerin tamamı, padişah tarafından, Damat Ferit'in tekrar iktidara getirilmesini istiyorlardı. İşgal kuvvetlerinin isteğiyle, Padişah tarafından yayınlanan 5 Nisan 1920 tarihli Hatt-ı Hümayun'la Damat Ferit, *“ehliyet ve rüyeti”* dolayısıyla sadrazamlığa, Dürrizade Abdullah' da Şeyhülislamığa getiriliyor; milliyetçilik akımı adı altındaki tüm hareketlerin memleketin zararına olacağı bildiriliyordu.¹¹

¹¹ Rahmi APAK; İç Ayaklanmalar, 1919-1921, Ankara, 1964, s.104.

Damat Ferit Hükümeti, padişahın hükümlerine boyun eğmeyenleri ağır cezalarla tehdit ediyordu. Şeyhülislam Dürrizade El-Seyit Abdullah' da yayınladığı fetvada, "*Padişahın emri olmaksızın asker toplayanların ve Osmanlı memleketinin muvasala, münakale ve muhaberesini kesenlerin*" öldürülmelerinin şer' en uygun olduğunu ilan ediyordu. İstanbul'da, Nemrut Mustafa Paşa' nın başkanlığında toplanan askeri mahkeme 11 Mayıs 1920'de Mustafa Kemal ve en yakın arkadaşlarını (Kazım Karabekir hariç) gıyaben ölüme mahkum etti.¹² Damat Ferit ulusal akımı yok etmek amacıyla, Ahmet Anzavur gibi milliyetçilere, isyan edenleri kullanma yoluna gitmiş, Kürtleri kışkırtmaya çalışmıştır. Ali Galip'i, Harput Valisi olarak bölgeye göndererek Kürtlerle işbirliği arayan Damat Ferit hükümeti, Süleyman Şefik Paşa komutasında kurduğu Kuvay-i İnzibatiye ile, ulusal kuvvetlere karşı çıkararak ve İngilizlerin yardımını da alarak siyasi rakiplerini bertaraf etmek amacıyla çeşitli girişimlerde bulunuyordu.¹³ Damat Ferit'in bu hareketlerine karşı duyarsız kalmayan Ankara, Anadolu'da, başta Börekçizade Mehmet Rıfat Efendi olmak üzere 153 müftünün imzaladıkları ve Dürrizade Abdullah'ın fetvasını etkisiz bırakan bir karşı fetva yayınladılar.¹⁴ Ankara'daki İstiklal Mahkemesi aracılığıyla Damat Ferit ve yandaşlarını, vatana ihanet suçundan gıyaben ölüme mahkum ettiler.

Mustafa Kemal, 8 Nisan' da yayınladığı bir genelgede Damat Ferit' in daha önceki iktidarı sırasında Aydın ilinin Yunanistan'a teslim edildiğini, kıyıma uğratılan Müslüman halkın kendini savunmasına engel olduğunu hatırlatıyor, yabancı bir ülkenin yönetimi gibi davranan Damat Ferit hükümetinin, Doğu illerinin dinginlik içinde olduğunu yadsıyarak İtilaf devletlerini askeri işgale davet ettiğini; Damat Ferit' in yeni görevinin Müslümanları birbirine çığnetmek, ülkeyi içeriden parçalamak ve yeniden kolayca, Yunan ve Ermenilere çığnetmek

¹² Tefvik BIYIKOĞLU; Trakya'da Milli Mücadele, C. II. , Ankara, 1956, S. 84.

¹³ Salahi SONYEL; Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, Ankara, 1987, S. 213.

olacağını, ama ulusun, bu kez tedbirli ve hazırlıklı davranacağını; “*vatana ihaneti sabit olan ve düşman süngüsüyle ayakta tutulan*” Damat Ferit ve hükümetinin hiçbir suretle tanınmayacağını açıklıyordu.¹⁵ Esasen İstanbul’da, İtilaf devletleri tarafından İstanbul’un işgali nedeniyle oturumlarını sürdüremeyen Mebusan Meclisinin, bu kez olağanüstü yetkiyle, Ankara’da ve Büyük Millet Meclisi adı altında toplanması için her türlü tedbir alınmış bulunuyordu.¹⁶ İstanbul Mebusan Meclisinin, Anadolu’ya geçen üyelerinin de katılacağı bu büyük Millet Meclisi, 23 Nisan 1920’den itibaren, Türkiye’de tek egemen yetkiye sahip Meclis olarak Heyet-i Temsiliye’ nin yerini alacak, iç ve dış düşmanlarla uzun ve kanlı bir boğuşmanın hazırlıklarına başlayacaktı.

1865 yılında düzenlenen İller Yönetmeliği ile, idari taksimat, il, sancak, ilçe olarak üç derece üzerine tayin edilmişti. Diğer taraftan yönetmeliğin 4. Maddesinde, bazı köylerin toplamından meydana gelen küçük idareler, bucak adı altında dördüncü bir dereceye bağlanmıştır. 1871 yılında düzenlenen İller İdaresi Genel Yönetmeliği ile, mülki taksimat tekrar düzenlenmiş, il, sancak, ilçe ve bucaktan ibaret olmak üzere yeniden dört derece kabul edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonunda bir kısım iller ve sancaklar elden çıkmış, elde ancak Doğu Trakya, İstanbul ve Anadolu kalmıştır.

Böylece 1919 - 1920 yıllarında, Türkiye 15 ile bölünmüş bulunuyordu. 1921 yılında Kars ve dolayları hudutlarımız içine alınarak, il miktarı 16’ ya yükseltilmiştir. İl ve bunlara bağlı sancaklar ile, bağımsız sancakların isimleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

¹⁴ Kazım KARABEKİR; İstiklal Harbimiz, İstanbul, 1960, S. 653.

¹⁵ İrade-i Milliye Gazetesi, 8.4.1920

Tablo
Osmanlı Devleti'nin Mülki Yapısı

İl	İllere Bağlı Sancaklar	Bağımsız Sancaklar
Adana	Mersin, Kozan, Osmaniye	Afyon
Ankara	Çorum, Yozgat, Kırşehir	Bolu
Aydın	Manisa, Aydın, Denizli	Antep
Bitlis	Siirt, Genç, Muş	Antalya
Bursa	Bilecik	Balıkesir
Diyarbakır	Ergani, Siverek, Mardin	Çanakkale
Edirne	Kırklareli, Tekirdağ, Gelibolu	Çatalca
Elazığ	Malatya, Dersim	İzmit
Erzurum	Beyazıt	Kütahya
İstanbul	Beyoğlu, Üsküdar	Kayseri
Kastamonu	Çankırı, Sinop	Maraş
Kars	Ardahan	Niğde
Konya	Isparta, Burdur	Muğla
Sivas	Amasya, Tokat, Şebinkarahisar	Samsun
Trabzon	Rize, Gümüşhane	Silifke
Van	Hakkari	Erzincan

Bu mülki taksimat, milli mücadele süresince bazı değişikliklerle genel olarak devam etmiştir. Zira esaslı bir değişiklik yapılması için durum elverişli değildi. Bazı illerin bölgelerinin çok geniş tutulmasına rağmen bu durum muhafaza edilmiş, düzeltilmesi savaş sonuna bırakılmıştır.

Bazı vilayet ve sancaklar , diğerleri gibi merkez şehrin adını değil tarihi adlar taşımakta idi. Örneğin Bursa'ya Hüdavendigâr, Manisa'ya Saruhan, Balıkesir'e Karasi denilmekte idi. Yine bazı vilayet ve sancaklara kendilerine bağlı başka bir şehrin ismi verilmişti. Bunlardan Aydın, İzmir'e bağlı bir sancak olduğu halde, ilin adı Aydın idi.

1924 Anayasasınının 89. Maddesiyle, sancaklar iller arasına katılarak, iller ilçelere, ilçeler de bucaklara bölündü.¹⁷

Birbirini izleyen Trablus, Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarından mağlup olarak çıkmıştı. Osmanlı Devleti insan kaynakları yönünden bir çok kayıplar vermekle beraber, hudutları içinde bulunan topraklardan bir çoğunu da kaybetmiş durumdaydı. Milli Mücadeleye başlanıldığında nüfusun miktarını yeniden tespit etmek amacıyla nüfus sayımı yapılması mümkün olmamıştır.

29 Mayıs 1902 yılında, Osmanlı Hükümeti tarafından hazırlanmış olan Nüfus-Sicil Yönetmeliği çerçevesinde, 1905 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarını gözönüne almak suretiyle, Osmanlı Hükümeti, 1914 yılında memleketin yaklaşık nüfusunu belirlemiştir. Hicaz, Yemen, Musul, Bağdat, Bosna vilayetleriyle, Cebelilübnan, Asir ve Medineyimüne sancaklarında nüfus sayımı yapılmadığından buraların nüfusu rakamlara dahil edilmemiştir. İlâveten, Doğu illerinin bir kısmındaki aşiretlerin ve ülkenin dağlık bölümünde bulunan halkın sayımı yapılmadığı gibi, sicil kayıtları da oluşturulamamıştır.

¹⁷ T.C. Gen. Kur. Harp Tarihi Bşk.' lığı, Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler, Ankara, 1976, s.146

Milli Mücadele yıllarında Türk Ordusuna kaynak teşkil edecek nüfusun dökümü aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:¹⁸

Tablo 1.1

Milli Mücadele Dönemi Nüfus Dökümü

1914 yılında Osmanlı Devleti'nin nüfusu	18.520.012
Birinci Dünya Savaşı sonunda elden çıkan Halep,Suriye ,Zor, Beyrut'un nüfus toplamı	2.805.534.
Savaş sonunda Misak-ı Milli sınırları içinde kalan nüfus	16.714.482
Türk Ordusuna kaynak teşkil etmeyen gayrimüslüm vatandaşların nüfusu	3.314.965
Misak-ı Milli sınırları içindeki Müslüman Türk nüfus	13. 399.527
25 Temmuz 1921 günü itibariyle işgal altında kalanTürk topraklarının nüfusu	3.911.588.

İşte Anadolu Hükümeti Ordusu, düşmanın en ilerlemiş bulunduğu Sakarya muharebesiyle, Büyük Taarruz'da bu kaynaktan, yani 9.487.939 nüfustan yararlanmak suretiyle personel ikmali yapmıştır. Yunan ordusunun son kısımlarının da atıldığı Eylül 1922 tarihinde, Trakya ve Yunan işgal bölgelerindeki nüfus da bu rakama dahil olmuştur. Nitekim

¹⁸ Aynı eser; s.147.

28 Ekim 1927'de yapılan ilk nüfus sayımında Türkiye'nin nüfusu 13.648.270 olarak belirlenmiştir.

3. Büyük Millet Meclisinin Kuruluş Aşamasında Lojistik Hazırlıklar

Nisan 1920 başlarında, Milli Hükümetin kurulması hazırlıkları arttırılmış ve gereken tedbirler ve düzenler alınmaya başlanmıştır. Bu hazırlıkların siyasi, askeri, idari ve diğer yönleri bulunmaktaydı. 8/9 Nisan 1920 tarihinde Mustafa Kemal, bu hazırlıklar tamamlanana kadar geçecek sürede duruma hakim olmaları için bütün askeri birliklere aşağıdaki hususları bildirmiştir.¹⁹

- Yakında Büyük Millet Meclisi kurulacaktır.
- Ordu ve bütün Anadolu'nun silahlı direnme göstermesi gerekmektedir.
- Ticaret ve tarım işlerini aksatmadan hangi sınıfların silah altına alınmasının uygun olacağı tespit olunmaktadır.
- Subay ikmali için tedbir alınmalıdır.
- Silah ve cephane ihtiyacının giderilme şekli belirlenmelidir.
- Nakliye araçlarına uygulanacak yükümlülük esasları ile kolordu bölgelerinin yiyecek, giyecek, donatım ve ikmal olanakları bildirilmelidir.
- Kolorduların mali güçleri saptanmalıdır.

Meclis' in toplanmasından sonra, ilk oturumlarda söz konusu olacak lojistikle ilgili sorular hakkında, Meclis'e esaslı ve ayrıntılı

---

¹⁹ Harp Tarihi Arşivi; No.1/105, Dlp.5, G-1, Kls.259, Dos.19, F.72

bilgiler vererek, gereken kararın derhal alınabilmesi için Mustafa Kemal Paşa, 8 Nisan 1920 günü aşağıdaki emri verdi;²⁰

“ 1. İkmal mevcudu hakkında hangi sınıfların ne gibi koşullarla, ne zamanlarda silah altına alınması milletin hoşnutluğunu okşar, tarım, ticaret gibi hayati kuvvete en az zarar yapan , subay ikmali için en uygun tedbirlerin düşünülmesi gerekir.

2. Silah ve cephane taşıma zorluğunun giderilmesi hakkında ne düşünülüyor. Bilinen noksanların imal ve ikmal ne derece mümkündür. Taşıma işlerinde başarı elde edilmesi ümit edilebilir mi?

3. Ne gibi koşullarla taşıt araçları tedarikine girilirse halka en az yük olur. Bunların cinsi ve kolordularca kıymeti hakkında bilgi var mıdır?

4. İaşe, giydirme, donatım ve ikmal hakkında kolordular bölgelerinin kabiliyeti nedir. Ve bu kabiliyet nasıl genişletilir ve ikmal olunur?

5. En önemli maddenin para sorunu olduğu bilinmektedir. Anadolu, kendi yağı ile kavrulacağı için her kolordu bölgesinin mali kabiliyeti nedir? Ve sivil memurlarda refaha kavuşturulmak şartı ile ordu bu mali kabiliyetten büyük derecede faydalanabilir. Buna karşı, birliklerin ikmal edilmiş mevcutlarına göre maaş, iaşe, giydirme, taşıma ve donatım genel masrafları aylık olarak ne olacaktır. Bu hesaba göre yeniden teşkil ve genişletilecek olanlar için yerel depolar veya hazırlanması muhtemel erzak var mıdır? Genel gelirlerin tamamen alınması için kolordular bölgesinde ne gibi tedbirler ve çalışmalara ihtiyaç görülür?

6. Yukarıdaki maddelerin mümkün olan suratle bildirilmesi önemle rica olunur.”

²⁰ Harp Tarihi Arşivi; No. 5/1774, Dlp. 13, G-2, Kls. 778, Dos. 22, F.5

Mustafa Kemal Paşa, 9 Nisan 1920' de bütün askeri birliklere bir emir daha vererek durumun gerektirdiği birlik ve beraberliği sağlamak amacıyla her hafta sonu verilmek üzere, birliklerin kuvvetlerini, konuşlarını, silah, cephane, gereçler ve depolardaki sayılarını, ayrıca Kuvay-i Milliye teşkilatını da kapsayacak şekilde bildirilmesini istemiştir.²¹

Heyeti Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal' in 8/9 Nisan günü, kolorduların genel durumları hakkında istediği bilgiler 12 nci Kolordu tarafından şöyle özetlenmiştir.

“Yapılan incelemelere göre kaynaktaki erlerin yarısının bile birliklerin ihtiyaçlarını fazlasıyla sağlayacağı ortaya çıkmıştı. Ayrıca birliklerin subay ihtiyaçlarının giderilmesi için talimhahlar açılması gerekli görülmekte idi. Bundan başka halk elinde bulunan silahlardan yararlanma, önemli bir konuydu. Bu şekildeki yararlanma, fazla para ile satın alma veya erlere senelik izin verilmek suretiyle mümkün olabilirdi.

Makine, alet ve avadanlık ile hammadde yokluğu nedeniyle, 12 nci Kolordu bölgesinde silah ve cephane yapım ve onarım evleri de kurulamamıştı. Bunun için arızalanan silahları onarmak amacıyla, önemli merkezlerde silah ve onarım evleri kurulması gerekiyordu.

Girişilen mücadele de başarı sağlamanın en önemli faktörü, silah ve cephane ikmalinin aksaksız bir şekilde yürütülmesine dayanıyordu.”

4. Kuvay-i Milliye'ye Lojistik Destek

Batı Anadolu'da, işgal kuvvetlerine karşı, yarı resmi bir yapıda teşkilatlanan Kuvay-i Milliye'nin başlangıçta hayli yararları olmuştur. Kuvay-i Milliye birliklerinin ikmali, öncelikle halkın desteğine

²¹ Harp Tarihi Arşivi, No. 5/2068, Dıp. 6, G.1, Kls. 312, Dos. 52, F.4.

dayanmakla beraber, yakın askeri birlik ve kurumlar, askerlik şubesi depoları ve diğer depolar, Jandarma birliklerinin elindeki silah ve cephane ile yapılmıştır. Kuvay-i Milliye müfrezelerinin en çok sıkıntısını çektiği ikmal maddesi cephane idi. Çok sarf edilen bu maddenin hem bölgelerde az bulunması, hem de akıcı bir şekilde ikmal edilmemesi sıkıntı yaratmakta idi. Aynı zamanda ulaşımda yaşanan aksaklıklarda, sıkıntılara sebep oluyordu.

Ekim 1919 başlarında üstün Yunan kuvvetlerince, Aydın, Ödemiş ve Manisa cephelerinde girişilen taarruzlar sonucu, yüz elli bin kadar sivil dağlara sığınmış, bu durum karşısında sıkışan Demirci Mehmet Efe, 15 Ekim 1919 tarihinde çektiği bir telgrafla, durumu Mustafa Kemal Paşa' ya bildirmiş ve kendisine 12 nci kolordu tarafından gerekli ikmalin yapılacağı bildirilmiştir.²² Ancak bu tip ihtiyaçlar devamlılık arz ediyordu ve bu şekilde geçici tedbirlerle temini mümkün değildi.

Öte yandan, Osmanlı ordusunun barış mevcudu 300.000 iken şimdi 40-50 bin mevcuda düşmüş bulunuyordu. Bu bakımdan beş-on binden ibaret kuvay-i milliye erlerinin iâşe, giydirilme ve donatılması ve ihtiyaç görülen silahlar, mühimmat, sıhhiye, malzemesini sağlama, Anadolu insanının imkanlarıyla yapılamazdı. Bu önemli görevlerin 12 ve 14 ncü Kolordularca yapılmasını ve buna resmi olmayan bir şekilde müsaade edilmesini 16 Kasım 1919'da Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Hükümetin'den istemiştir.²³ Ancak bu konuda tatminkar bir sonuç alınamamıştır.

Önceleri büyük yararlılıklar gösteren Kuvay-i Milliye' nin daha sonra başarısız olmasının sebeplerinden biri de ikmal problemleridir. Bu problemler şunlardır.

²² Harp Tarihi Arşivi, No:1/105, Dlp-5, G-1, Kls.256, Dos-6, F-9, 9-1

²³ Türk İstiklal Harbi; İdari Faaliyetler, S. 39.

1. İstanbul Hükümetinin resmi olmayan büyük çapta yardımda bulunmaması;
2. Halkın tamamının Kuvay-i Milliye'ye tam olarak güvenmemesi ve menfi propagandaların tesiri altında kalması;
3. Lojistik konusunda merkezi bir yönetim olmaması neticesinde kaynakların rasyonel kullanımının temin edilmemesi;

Bu sıkıntıların ortadan kaldırılması maksadıyla Kuvay-i Milliye kuvvetlerinin ordu kuvvetleri gibi değerlendirilmesi ve ikmalin düzene sokulması gerekiyordu.

Bu konuda Mustafa Kemal tarafından aşağıdaki genelge yayınlanmıştır.²⁴

“ Şekle göre asker alma memurları ve müdaafai hukuk cemiyeti askeri heyetleri ve idareleriyle birlikte yapılacak olursa mesele az çok usulünde cereyan ederek hiç bir sızıntıya meydan verilmeyeceği kanısındayız. Nizamnamelerimize ekli olarak kaleme alınıp milli müfrezelerin teşkiline dair kararlar güzel bir yol gösterici olabilir.

Silah ve cephaneye gelince; bu hususta hakiki kaynak ordudur. Ancak, kolordu ve bölgelerinin çoğunda mevcut silah depolarındaki tüfeklerin sürgü kolları alınmış olduğundan, Genel Komutanlığın isteyeceği miktarda tüfek tedariki mümkün olmadığı zamanlarda, ne miktar ve ne cins sürgü koluna ihtiyaç hasil olduğu, kolordu komutanları tarafından, İstanbul'da Akdeniz Müstahkem Mevkii Komutanlığından, gizli olarak istenip getirilecek olursa tüfek kaynakları çoğalacaktır. Mühimmat noksanını, kolordu komutanları bölgelerindeki mühimmat ambarlarından tamamlayabilir görüşünderiz.

Top ve sağlık gereçlerinin de aynı yöntem uyarınca sağlanacağını sanıyoruz.

²⁴ Harp Tarihi Arşivi; No. 1/105, Dlp.5, G.1, Kls.256, Dos.6, F.23-3

Genel Komutanlığa ayrılan bölgede bulunan bütün milli teşkilatın yardımda bulunmaları, gerekenlere bir genelge ile bildirilecektir. Şimdiye kadar dış siyasi durumumuzun ibresi ne vakit millet hakkını savunma hususunda en büyük fedakârlığı göstermekten kaçınmamış ise, o vakit iyilik yolunu bulmuştur. Bununla beraber, millet ve vatanın kurtarılması uğrunda fedakârlıklarımızın sonucunu elbette vatanımızı düştüğü felâketlerden kurtaracağını takdir buyurursunuz...

Aydın ili hakkında Heyeti Temsiliyemizce düşünülen hususlar yukarıda belirtilmiş olup bu meseleye bir şekil vermeden düşüncelerinin bilinmesine lüzum görülmüş olduğundan acele hallerde yüksek mütalâalarının bildirilmesini istirham ederiz”

5. Milli Mücadele’ de Lojistik Destek

1916 yılında yayınlanan Seferiye Nizamnamesine göre, bir ordunun hareket alanı; muharebe sahası ve menzil sahası olarak ikiye bölünmüş ve ayrıca taarruz edilerek işgal altına giren yerlerin ordular için menzil girişiminde bir hükümet bölgesi kurulmuştu. Günümüzde de genellikle buna benzer esaslar geçerli olmakla beraber, stratejik ve teknolojik gelişmeler sonucu bazı önemli farklar meydana gelmiştir.

23 Nisan 1920 tarihinde Ankara’da açılan Büyük Millet Meclisi, 2 Mayıs 1920 tarihli bir kanunla, Bakanlar Kurulu’nu oluşturdu. Bakanlar Kurulu, 11 bakanlıktan oluşuyordu. Milli Savunma Bakanlığı (Milli Müdafaa Vekaleti) ile Genelkurmay Başkanlığı (Erkânı Harbiye Umumiye Vekaleti) bunlardan biriydi. Genelkurmay Başkanlığı’na, Albay İsmet (İnönü), Milli Savunma Bakanlığı’na da Fevzi Paşa (Çakmak) getirildi.²⁵

²⁵ Harp Tarihi Arşivi, No: 5/1774, Dlp. 13,G-2, Kls-776, Dos.12, F.10

2 Mayıs 1920 tarihinden önce Genelkurmay Başkanlığı, iki dönem olarak incelenebilir:

Birinci Dönem:

Mustafa Kemal Paşa' nın Samsun'a çıkışından, Heyeti Temsiliye Başkanı olarak Ankara'ya gelişine kadar geçen yedi buçuk aylık süredir. (19 Mayıs 1919 - 27 Aralık 1919) Bu dönemde, Mustafa Kemal Paşa ulusal teşkilatı kurucu, ulusal bir öncü, orduyu güçlendirmek ve düzeltmek amacıyla bir başkomutan ve Genelkurmay Başkanı idi.

İkinci Dönem:

Mustafa Kemal Paşa' nın Heyet-i Temsiliye Başkanı olarak Ankara'ya gelişinden, Büyük Millet Meclisinin açılmasına kadar geçen süredir. Bu dönemde Albay İsmet (İnönü) Genelkurmay Başkanlığı görevinde, Fevzi Paşa' da Milli Savunma Bakanlığı görevinde Mustafa Kemal' e yardımcı olmuşlardır.

Milli Mücadele döneminde Genelkurmay Başkanlığı'nın görevi; ordunun sevk ve idaresini, seferberliğini, kuruluş ve kadrolarını yapmaktı.

Her şey sıfırdan başlıyordu, İstanbul işgal edilmiş Erkan-ı Harbiye Anadolu için iş göremez durumdaydı. Karşıdaki düşman ise, tüm teşkilat ve kadroları oturmuş, ordu sefer planları hazır olan kuvvetlerdi. Bu düzenli ordulara karşı, Kuvayi Milliye gibi düzensiz kuvvetlerle mücadele etmek, kesin sonucu sağlamak ve vatanın kurtuluşu için yeterli değildi. Yeni bir ordu kurulmalı ve bu ordunun mekanizmaları işler hale getirilmeliydi. Nitekim 1920'lerin Ankara Hükümeti, Genel Kurmay Başkanlığı'nı ve Milli Savunma Bakanlığı'nı bu amaçlarla görevlendirmiş ve bu kurumlar da çok kısa bir sürede üstlerine düşen görevleri yaparak, ordunun muharebe meydanına, teşkilat, malzeme ve kadroları tamamlanmış olarak çıkmasını temin etmişlerdir.

1920 Ankara'sının şartlarında böyle bir olayı gerçekleştirmek tarihsel bir başarıdır. Zira muharebe meydanında zafer kazanacak bir orduyu kurmak, bu ordunun ana esasları olan;

- Harekat,
- Lojistik,
- Personel,
- İstihbarat

planlarını yapmak ve bu planları muharebe meydanında uygulamak, dev bir organizasyonu gerektirmektedir.

Günümüz orduları, muhtemel durumlara göre, en ast birliklere kadar tüm planlarını hazır hale getirmiş ve bu planların bir sistem dahilinde işleyişini koordine etmektedirler. Tüm kaynaklar, kadrolar ve teşkilatlar önceden planlanmış durumdadır. Harekat planları dahi önceden hazır olup, tatbikatlar vasıtasıyla işlerliği test edilmektedir. Harp, planlı ve kuralları olan, kimin kazanacağını, bu kuralların uygulanmasında ki başarının belirlediği bir oyundur. Milli Mücadele döneminde Türk Ordusu, günümüz modern ordularının dahi uzun bir uğraş sonucunda ulaşabileceği bir noktaya çok kısa bir zamanda ulaşmıştır.

6. Lojistik Desteğin Önemi

Genel olarak bir ülke askeri, siyasi ve ekonomik bakımdan bir barış ordusu kurmak ve bunu devamlı olarak silah altında bulundurmak durumundadır. Teşkil edilen bu orduda gerekli kadro malzemesi tam olarak bulunur ve barış şartlarında ikmal de normal düzeninde işler, meydana gelebilecek bir seferberlik halinde ise, seferberlik planları çerçevesinde tekrar hazırlık yapılır ve sefer planlarına göre insan ve ikmal maddeleri sefer kadrolarında görevlendirilir. Stratejik ve taktik

dışında kalan askeri faaliyetlerden ikmal, bakım, ulaştırma, sıhhi tahliye ve tedavi, inşaat, işçilik, veteriner ve diğer hizmet bölümleri ile bu hizmetleri yapan lojistik birlik; tesis ve teşkillerin sevk ve idaresine lojistik adı verilir. Silahlı kuvvetlerde lojistik esasa konu olan malzemeler beş ana sınıf altında gruplanır. Bunlar:

Tablo 1.2

Lojistik Malzemelerin Sınıflandırılması

1.Sınıf.	Yiyecek, İçecek
2.Sınıf.	Giyim
3.Sınıf.	Akaryakıt yağ
4.Sınıf.	Motor, Düzen
5.Sınıf.	Mühimmat
Müteferrik İkmal Maddeleri	Diğer tanımlara girmeyen ikmal maddeleri

Muharebede ikmal kesintisiz ve eksiksiz devam etmelidir. Lojistiğin ana konusu olan ikmal, Silahlı Kuvvetler için büyük bir önem taşır ve itinalı hesaplarla meydana getirilen planlarla icra edilir. Muharebe meydanındaki birliğin sarf ettiği maddeler ikmal edilmeli, kullanılmaz hale gelenler ise tahliye edilmelidir. Akaryakıtı biten zırhlı araç, mühimmatı biten silah, karnı doymayan asker savaş kabiliyetini yitirir. Lojistiğin hedefi, birliklere uygun yer ve zamanda tam olarak ikmal ve hizmet sağlamaktır.

Meydana gelecek bir sefer durumunda, silahlı kuvvetlerin yedek ikmal maddelerini, gereç ve donatıma olan gereksinmelerini tespit edip yedek stoklarını hesaplayabilmek ve daha barıştan itibaren depolanmasını

sağlamak aşağıdaki konuların önceden isabetli tahmin edilebilmesine bağlıdır;

1. Bunların kaç gün için yapılacağı,
2. Gelecek bir harpte kuvvetlerin harekate katılma zamanları,
3. Kuvvetlerin yıpranma derecesi,
4. Gereç ve donatımın aşınma oranları,
5. Harekatın şiddeti,
6. Hasar oranı,
7. Personel, hayvan ve gereçlerin sayısı,
8. Personel, hayvan ve taşıt araçlarının günlük tüketim miktarları,

Bu esasların ulusal yapıya uygun olması ve gerçekçi planlara dayandırılması amacıyla aşağıdaki faktörler de dikkate alınmalıdır;

1. Ülkenin coğrafi yapısı,
2. Muhtemel harekatın çeşidi,
3. Memleketin mali olanakları,
4. Memleketin sanayi durumu,
5. Dış yardım olanakları,
6. Depolama olanakları,
7. Düşman imkan ve kabiliyetleri

Meydana gelecek bir harpte kullanılmak üzere, barış zamanından itibaren, silahlı kuvvetlerin ve hatta devletin bütün kurum ve fertler için ikmal maddeleri stoklarının yapılması ideal bir harekat tarzıdır. Fakat bu stoklama, memleketin bütçesiyle ölçülemeyecek kadar büyük mali

külfet meydana getirebileceğinden, özellikle de uzun süreli muharebelerin ikmalini sağlayacak malzemenin, tamamının stoklanmasından ziyade, öncelikler belirleyerek öncelikli olanların, yapılan hesaplamalar kadar miktarı stoklanır, kalan bölümü, ülkenin zaman içindeki tüm kaynakları göz önüne alınarak temin edilecek şekilde planlanır.

İkmal maddeleri ihtiyaçları; günlük ikmal miktarı, bir hareket alanında bütünleme ihtiyaçları için ikmal maddeleri sarfiyatının, günde personel başına tahmin edilen miktarıdır. Bu faktörler, birliklerin elindeki kadro malzemelerini ihtiva etmez.

Girilecek bir muharebede, muharebenin şiddeti, süresi ve sonucu tam olarak bilinemez. Belirsizliklerin avantaj durumuna getirilmesi, planlanmalarda meydana gelecek alternatiflerin dikkate alınması ile sağlanabilir. Bir hareket planlanmasında ihtiyaçlar aşağıdaki şekilde sınıflandırılır:

a. Kadro ihtiyacı (ilk ihtiyaç):

Teşkilat ve malzeme kadrolarında, istihkak ve tahsis listelerinde gösterilen genellikle birliğin ilk kuruluşu için gerekli olan personel ve malzeme miktarları ile bunların mevcutları arasındaki fark miktarıdır.

b. Bütünleme ihtiyacı:

Teşkilat ve malzeme kadrolarında istihkak ve tahsis listelerinde gösterilen seviyelerden sarf ve tüketim yoluyla veya diğer herhangi bir nedenle eksilen ikmal maddeleridir.

c. Yedek ihtiyacı:

Bir hareket sırasında ortaya çıkacak acil ihtiyaçları karşılayabilmek için bulunması gerekli olan ve yedek olarak bulundurulması emredilen ikmal maddeleri ve bu yedeklerine noksanlarını ikmal için gerekli ikmal maddeleridir.

d. Harekat özel görev ihtiyacı:

Belirli bir hareketi veya belirli bir coğrafi bölgeyi ve bunlara ait savaş planlarını desteklemek amacıyla hareket alanı veya lojistik komutanlığı stoklaması için büyük komutanlıklara tedarik yetkisi verilen ihtiyaçlardır.

Seferin ilk günlerinde ihtiyaçlar normal olarak kadro ihtiyaçları şeklindedir. Bu ihtiyaçlar mevcutların kadro seviyesine çıkarılmasını gerektirir. Daha sonraki safhalarda ihtiyaçların çoğu bütünleme ihtiyaçları şeklindedir.

Silahlı Kuvvetlerin ikmal maddelerinin tedariki aşağıda belirtilen kaynaklardan sağlanır:

■ Yurt içindeki kaynaklardan tedarik:

Yurt içinden tedarik, menzil ve muharebe sahalarından önce istek ve sonradan gönderme suretiyle sağlanır. Harbin saptanan ay kadar bir döneme ait olmak üzere, ikmal ihtiyaçları daha barış zamanında kurulmuş muhtemel durum ve koşullara uygun olarak muharebe ve menzil sahalarına yerleştirilmiş sefer yedek stoklarından karşılanır. Tayin edilen ay sonrası içinde siparişler verilir. Ulusal kaynaklardan sağlanamayan maddeler için de müttefik devletlerden temin yoluna gidilir.

■ Harekat Alanındaki İkmal Maddelerinin Dağıtımı:

Harekatın yapıldığı bölgeden temin edilebilen ikmal maddelerini kapsar. Bu ikmal maddeleri, harekatla ilgili birliklerin saymanlarınca irada kaydedilir ve dağıtımı saymanlık kanalıyla yapılır.

■ Düşman İşgali Altına Giren Yurt İçi Bölgelerinden Tedarik:

Düşman tarafından işgal edilmiş bölgelerden, meydana getirilecek teşkilatlar vasıtasıyla ikmal yapılmasıdır. Milli mücadelede, düşman işgali altında kalan İstanbul'dan malzeme kaçırılması bu tip bir tedarik usulüdür.

■ Yurt Dışından Tedarik:

Ulusal imkanlarla karşılanamayan, hareket için gerekli malzemenin diğer devletlerden satın alma veya hibe yoluyla temin edilmesidir.

B.İSTANBUL BÖLGESİNDEN KAÇIRILAN MALZEME

1. İşgal Kuvvetlerinin İstanbul'daki Tutumu

İstanbul'un işgali ve sonrasında teşkil edilen örgütler vasıtasıyla, İstanbul'daki depolarda bulunan silah ve cephanenin Anadolu'ya kaçırılması, Milli Mücadele hareketi içinde büyük bir değer taşımaktadır. Anadolu'ya, malzeme, personel kaçırmak için teşkil edilen örgütlerin faaliyetlerinde belirleyici husus, işgal kuvvetlerini oluşturan İngiliz, Fransız, İtalyan askerlerinin tutumudur. Üç devletin askerlerinin ve istihbarat birimlerinin her noktada aynı yoğunlukla uygulayacakları sıkı bir denetim, malzemenin kaçırılması ve Anadolu'ya nakli faaliyetini sekteye uğratabilirdi.

Mondoros Mütarekesi hükümlerini kendi çıkarları doğrultusunda uygulamaya başlayan İtilaf Devletleri, Türk ordusunun kuruluş ve kadrolarını küçültmüş ve İstanbul hükümetine yaptıkları baskılarla, kadro düzenlemesi sonucu açığa çıkmış olan erleri terhis etmişlerdi. Ayrıca kadro fazlası olarak kabul ettikleri çeşitli silah ve cephaneleri, İstanbul, Gelibolu ve İzmit bölgelerinde toplayarak, muhafaza altına almışlardı. Toplatamadıkları silahları ise, hayati önemdeki parçalarını sökerek (tüfeklerin mekanizmalarını, topların kama ve nişangahlarını, makinalı

tüfeklerin kapak takımlarını) işgal bölgelerinde kurdukları depolara taşıtmışlar, bir kısım silah ve cephaneyi de yok etmişlerdir.

İstanbul'da bulunan işgal kuvvetlerini, ayrı ayrı incelediğimizde, tutumlarının farklılıkları göze çarpmaktadır.

İstanbul'da, bütün hareketleriyle halkı bıktıran, usandıran, baskı altında tutan ve ezenler İngilizler olmuştur. İngiliz hükümeti, Anadolu'da cereyan eden Ankara merkezli hareketin, bütünüyle karşısındaydı ve bu konuda müsamahaya tahammülü yoktu. Anadolu'da meydana gelen hareketin, başarıya ulaşması neticesinde, inisiyatif İstanbul hükümetinin elinden çıkacak, o ana kadar İngiliz çıkarları doğrultusunda yapılmış antlaşmalar, hükmünü yitirmiş olacaktı.

İngilizler, İstanbul'da toplumsal yaşamın her alanına müdahalelerde bulunmuşlardır. Emir ve isteklerinin yerine getirilmesi için İngiliz mahkemeleri kurmuşlar, divan-ı harpler teşkil etmişler, idam cezaları için basit cürümler ihdas etmişler, kararlar almışlar, halkı sürekli baskı ve tehdit altında tutmuşlardır. İngiliz istihbarat birimlerinin çabalarıyla, Ankara'ya yardım edenleri tespit edip ağır şekilde cezalandırmışlardır.²⁶

Fransızlar, İngilizlere kıyasla daha sakin bir tutum sergilemelerine rağmen, özellikle Ankara Antlaşmasının imzalanmasına kadar geçen süre zarfında, fazlaca tavizkar olmamışlardır. Fransız kamuoyunda meydana gelen sempati, Fransız dış politikasının İngiliz güdümünden sıyrılma çabaları ve Fransa için, Anadolu'da savaşmanın anlamsızlaşması neticesinde imzalanan antlaşmayla birlikte, Fransızlar örtülü olarak, Ankara'daki milli hükümet yanlısı bir tutum sergilemeye başlamışlardır. Siyasi tutumlarındaki değişikliğe paralel olarak, İstanbul'daki tutumlarında da yumuşamaya gitmişler, hatta bazı konularda yardımcı dahi olmuşlardır.

²⁶ Hüsnü HİMMETOĞLU; Kurtuluş Savaşında İstanbul Ve Yardımları, Ülkü Matbaası, İstanbul, s.259.

İstanbul'daki Fransız generalleri Pelle ve Şarpi, İstanbul'dan yapılan silah kaçakçılığına fiili yardımlarda bulunmuşlardır. Bunun yanında Fransız ticaret gemilerinden, kaçak malzemenin Anadolu'ya taşınmasında, Fransız hükümetinin bilgisi dahilinde yararlanılması önemli bir husustur. Zira Fransız gemileri malzemenin naklinde büyük bir emniyet sağlamaktaydılar. Bu gemilerin müttefik olmaları sebebiyle, İngiliz askerlerince aranması mümkün değildi.

İtalyanlar, işgalcilerin içinde en rahat ve hoş görülme taraf olmuşlardır. Kendilerine vaad edilmiş olan İzmir'in, Yunanalılara verilmesi, İtalyan'lar da hayal kırıklığı yaratmış, bu kırgınlığın bir sonucu olarak, gerek Anadolu da, gerekse İstanbul'da İngilizlerin aksine, çok yumuşak bir politika izlemişler, Londra Konferansında ve uluslararası arenada Ankara hükümetini desteklemişlerdir.

İtalyan'ları İstanbul'da temsil eden ve Türk dostluğuyla tanınan Kont Sforça ve uzun süre Osmanlı hizmetinde bulunmuş Kabriyeni, İstanbul'da dost bir tutum sergilemişlerdir. İtalyan generali Monbelli'de, istihbarat konularında Türk Milliyetçilerine yardımlarda bulunuyordu. İtalyan'ların İstanbul'daki varlığı, işgal şartları göz önüne alındığında, İngilizlerin kontrol alanlarını kısıtlaması sebebiyle yararlı dahi olmuştur diyebiliriz.

2. Milli Hükümet Yanlısı Teşekküllerin İstanbul'daki Faaliyetleri

Mondros Mütarekesinin boşluklarından faydalanan İtilaf devletleri, Osmanlı ordusunun elinde bulunan silahların büyük bir bölümüne el

koymuş bulunuyorlardı. Türk ordusunun elinden alınan silahlar ile, ordunun elinde kalanlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:²⁷

Tablo 1.3

Mondros Mütarekesi Sonrası Silah Durumu

Silahın Cinsi	– Ordu Elinden Alınan	–Türk Ordusu Elinde Kalan
	(Adet)	(Adet)
Ağır Top	1098	82
Sahra Topu	606	200
Piyade Tüfeği	667.983	123.191
Ağır Mak. Tüfek	3118	1370

Bunların dışında bir çok istihkam, muhabere ve levazım malzemesi ile çeşitli harp araç ve gereçleri de ya işgal bölgelerinde kalmış veya İtilaf Devletleri tarafından el konmuş , böylece Türk ordusu harp gücünden büyük ölçüde yoksun bırakılmıştır. Büyük Millet Meclisi Hükümetinin kurulmasından sonra, milli ordunun silah, mühimmat, malzeme ihtiyacının karşılanması amacıyla alınan kararlarda, İstanbul’da işgal altında bulunan büyük miktarlardaki silah, mühimmat ve öteki harp araç ve gereçlerinin Anadolu’ya kaçırılması da bulunmakta idi.

İstanbul ve çevresinden Anadolu’ya silah, cephane ve malzeme kaçırmak için vatanseverler tarafından örgütler oluşturulmuş ve bu örgütler vasıtasıyla harekete geçilmiştir. Bu ekipler her türlü tehlikeyi

²⁷ Kenan ESENKUT; Türk İstiklal Harbinde Milli Ordunun Silah Ve Mühimmat İkmali, Harp Tarihi Arşivi, Dlp. 72, G. 10, Ek 6.

göze almak suretiyle, motor ve takalarla silah, cephane ve malzeme kaçırmaya gayretini ve sorumluluğunu gönülden benimsemişlerdi.

a) Felah Grubu

Kaçırılan malzemenin bir plan dahilinde ve daha düzenli bir şekilde yerlerine gönderilmeleri amacıyla, Ankara Hükümeti Genelkurmayı, doğrudan kendine bağlı gizli grupların teşkil edilmelerini öngörmüştü. Bu çalışma sonucunda ilk resmi gizli örgüt 23 Eylül 1920'de kurulmuş olan "*Hamza Grubu*" dur. Bu örgütün görevleri; teknik personel tedariki, ordudonatım malları alımları, İstanbul'dan ve dış ülkelere sağlanacak malların alımları, İstanbul hükümetinin satışa çıkaracağı silah ve sair malları danişıklı anlaşma yoluyla almak, levazım ve taşıma işlerini planlamaktır.²⁸

Grubun adı; deşifre olması sebebiyle 15 Aralık 1920 günü "*Mücahit Grubu*", 23 Şubat 1921'de "*Muharip Grubu*", 9 Ağustos 1921'de "*Felah Grubuna*" dönüştürülmüş, İstiklal Savaşının sonuna kadar da bu adla faaliyet göstermiştir.²⁹ Grubun gerçekleştirdiği faaliyetler aşağıda sıralanmıştır:

- Bu grubun vatansever üyeleri İstanbul'da işgal altında bulunan depolardaki silah, cephane ve malzemeyi büyük bir gayretle Ankara Hükümetine kaçırmışlardır.
- Personel temini faaliyetlerinde bulunmuşlardır.
- Halkı, milli hükümet aleyhine kışkırtmak amacıyla Anadolu'ya sızmaya çalışan fesatçıların Anadolu'ya geçmeleri, iskele ve istasyonlarda alınan tedbirlerle önlenmiştir.

²⁸ . T.C. Gen.Kur. Harp Tarihi Başkanlığı; Türk İstiklal harbi, İdari faaliyetler, Genkur Basımevi, Ankara, 1975, s. 99.

²⁹ . Aynı Eser; s. 101.

- İstanbul'da bulunan fabrikaların çeşitli tezgahları ve bir kaç fabrikanın tümü, Anadolu'ya gönderilmiş ve uygun yerlerde montajları yapılmak suretiyle üretime katkıları sağlanmıştır.

Ankara hükümetinin büyük ölçüdeki isteklerini, yetersiz motor ve takalarla Karadeniz üzerinden taşımak önemli güçlükler içermekteydi. Bu gerçeği göz önünde bulunduran örgüt, istihbarat çalışmaları neticesinde, Fransız, İtalyan deniz nakliye şirketleriyle anlaşma imkanına kavuşmuştur. Küçük nakil araçları, yerlerini bu şirketlerin ticaret gemilerine bırakmış böylece bu gemilerle silah ve cephanenin büyük partiler halinde Anadolu limanlarına nakli sağlanmıştır.

İstanbul ve Ankara arasındaki haberleşmede de büyük güçlükler yaşanmaktaydı. Bu sorun da teşkilat tarafından çözülmüş ve İstanbul-Ankara arasındaki haberleşme de, Felâh grubu tarafından temin edilmiştir. Bu haberleşme önce, İstanbul Büyük Postane Müdürü İhsan'nın (Pele) büyük yardım ve desteğiyle , büyük postanenin bodrum katında kurulmuş olan gizli bir haber merkezinden sağlanıyordu. İngilizlerin, postaneye baskın yapacakları, İstanbul Merkez Komutanı Albay Esat (Tuğgeneral) tarafından, Felâh grubuna önceden bildirilmiş ve haber merkezi İhsan Bey'in evinin bodrum katına taşınmıştır. Daha sonra da Anadolu yakasında, Bostancı' da, Kurmay Binbaşı Ekrem'in (Korgeneral Baydar) evinin bodrumuna taşınan merkez, İstanbul-Ankara arasındaki bağlantıyı aralıksız, düzenli ve güvenli bir şekilde sağlamıştır.³⁰

Felâh grubunun yanı sıra aynı amaçla başkaca gruplar da kurulmuştur.³¹

---

³⁰ Aynı Eser; S. 102

³¹ Ekrem BAYDAR, "Mustafa Kemal' in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyorum", Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ekim 1970

b) Milli Müdafaa Grubu

İşgal kuvvetleri İstanbul ve yöresi halkını sindirmek ve başkaldırmalarını önlemek amacıyla, bir yandan silahlandıkları Rum çeteleriyle halka şiddet uygularken, diğer taraftan da Türk vatanseverlerini tutuklamaya başlamışlardı. Bu çetelere karşı Türklerin can, mal ve namuslarını korumak ve Rum Patrikhanesinin İslam köylerine musallat ettiği, siyasi Rum çetelerinin şiddet hareketlerini önlemek amacıyla Süvari Yarbay Hüsamettin ve Yüzbaşı Emin Ali'nin gayreti ile, Bursa'da bulunan Albay Bekir Sami'den alınan Müdafaa-i Hukuk Nizamnamesinden faydalanmak suretiyle, Topkapı semtinde ilk şubesi açılmıştır. Beyazıt ve Eminönü şubelerinden sonra, İstanbul'un diğer bir çok semtinde şubeler açılarak, Rum çetelerine karşı direnmeye girişilmiştir. Milli Müdafaa Grubu Anadolu'ya, silah, cephane ve malzeme gönderilmesi konularında da faaliyet göstermiş; ayrıca Mondros Mütarekesinden sonra İstanbul'da toplanan bazı subayların Anadolu'ya kaçırılmalarını da sağlamıştır.

Genelkurmay Başkanlığınca onaylanmış teşkilat planına göre, Milli Müdafaa grubu görevlerini iki servis halinde yürütmüştür.³²

Birinci servis; Milli Müdafaa Grubunu, İkinci servis; Milli Müdafaa Teşkilatını kapsıyordu.

Birinci Servisin Görevleri:

- Siyasi ve Askerî istihbaratın sağlanması;

³² T.C. Gen. Kur. Harp Tarihi Bşk' lığı, İdari Faaliyetler, Ankara, 1975, S.106.

- Merkezi İstanbul'da ve Anadolu'da bulunan, milli harekete karşı fesat cemiyeti mensuplarının araştırılması;
- Milli ordunun ihtiyacı olan silah, cephane ve öteki eşya ve malzeme ile ilaç ve sıhhi aletlerin İstanbul depolarından tedarik edilmesi ve Anadolu'ya gönderilmesidir.

İkinci Servisin Görevleri:

- İstanbul'da milli cephe yararına gizli propaganda ve çalışmaları yürütmek;
- Saldırılarına karşı Türkleri korumak;
- Gerektiğinde Genelkurmay Başkanlığınca verilecek emirler doğrultusunda İtilaf Devletleri askeri karargahlarına baskınlar yapmak.

Milli Müdafaa Grubunda görevli personelin çalışmaları Genelkurmay Başkanlığınca takdir edilmiş ve Haziran 1921 tarihli bir emirle bu personele, Milli Savunma kadrosunda çalışan subaylara uygulanmakta olan işlemin aynen uygulanacağı bildirilmiştir.³³

c) Karakol Grubu

3 Kasım 1919 tarihinde, İtilaf Devletlerinin silahlandırdıkları Rum Çetelerine karşı, Müslüman halkı korumak, bu çeteleri etkisiz hale getirmek ve İstanbul halkının moralini düzeltmek amacıyla kurulmuştur.

---

³³ Aynı Eser; s.106.

Ayrıca Anadolu'nun ihtiyacı olan silah ve malzemenin karşılanması da grubun amaçlarındandır. İstanbul'un çeşitli semtlerinde şubeler açılmış ve Kocaeli yarımadasındaki Hıristiyan çetelerinin faaliyetleri etkisiz hale getirilmiştir. Böylece, İstanbul'dan Anadolu'ya gönderilecek silah ve cephanenin karayolu güvenliği de sağlanmıştır.

Karakol cemiyetinin hedefleri başlangıçta Kurmay Albay Kara Vasıf ile Kara Kemal tarafından planlanmış ve tasarlanan ilkeleri kapsayan bir teşkilat nizamnamesi "*Karakol Cemiyeti Görev Yönetmeliği*" adı altında hazırlanmıştı. Bütün ordulara, komutan ve subaylara gönderilmiş olan bu yönetmelikte, isimleri açıklanmayan ordu, kolordu ve tümen komutanları ile kurmay heyetlerinden söz edilmekte ve idamlara kadar varan çeşitli cezai müeyyideler bulunmakta idi. Bu yönetmelik Mustafa Kemal' i rahatsız etmiştir ve bu konuda Nutukta şöyle demektedir:

"Bu talimatı okuyanlar, bana en yakın komutanlar dahi bu teşebbüsü bana mal ederek bir çok şüphe ve tereddütlere düşmüşler, benim kongrelerle açık ve müşterek çalışmalarda bulunduğum bir sırada bir taraftan da esrarengiz ve müthiş bir komite teşkili ile meşgul olduğum kanısına kapılmışlardır.

Gerçek halde, teşkilata yeltenenlerin başları İstanbul'da bulunuyormuş ve yaptıkları işleri benim adıma yapmakta imişler."

Açıklamalarına devam ederek; bu cemiyetin adını muhafaza etmek suretiyle çalışmalarını sürdürdüğü anlaşıldıktan sonra, teşkilinde ve bu konuda kendisine verilmiş olan bilgide samimiyet bulunmadığını ifade buyurmuştur.³⁴

Cemiyet faaliyetlerinin ortaya çıkması ve son olarak da büyük bir tedbirsizlik sonucu İngiliz casusu Mustafa Sağır' ın Ankara'ya kadar gitmesine sebep olmalarından dolayı grup dağılmıştır. "*Yavuz Gurubu*"

adıyla 1920 yılında Kurmay Yarbay Mustafa (Muğlalı) tarafından yeni bir grup kurulmuş bu teşkilat da 1921 yılı Eylül' üne kadar faaliyet göstermiştir.

d) Namık Grubu

Bu grup Genelkurmay Başkanlığı'nın müsaadesiyle, İmalatı Harbiye Dairesinde görevli Topçu Yüzbaşı Halil İbrahim, Jandarma Üsteğmen Ahmet Naci, İstihkam Ambarından Üsteğmen Mehmet ve Ağır Topçu Malzeme Ambarından Binbaşı Mustafa tarafından, 30 Ocak 1920 tarihinde kurulmuştur.³⁵

Grup, İstanbul depolarından silah, gereç ve çeşitli yedek malzeme sağlamak amacıyla faaliyet göstermiştir. Çobançeşme Cephane deposundakileri kaçırmaları planlanmıştır. Ancak bu grup çalışmalarında yeterli etkinliğe ulaşmamıştır.

Yukarıda belirtilenler dışında da gruplar teşkil edilmiş, bu gruplar önemli bir etkinlik göstermeden kısa sürede dağılmışlardır.

e) İstanbul ve Civarında Bulunan Askeri Depolar

İstanbul ve civarında bulunup, işgal kuvvetlerinin kontrolüne girmiş olan ve içerisinde silah, mühimmat, malzeme bulunan depolar şunlardır:

- Karaağaç Mühimmat Ambarı
- Tophane Ambarı
- Maçka Silahhanesi

³⁵ Harp Tarihi Arşivi; No 1/4282, Dlp. 11, G-2, Kls-639, Dos. 496, F-14

- Zeytinburnu Cephaneliği
- Hadımköy Topçu Mühimmat Deposu
- Nadırağa Cephaneliği
- Çobançeşmesi Cephaneliği
- Bolayır Piyade Cephane Deposu
- Barator Piyade Cephane Deposu
- Karapınar Piyade Cephane ve Sahra Mermisi Deposu
- Alibey Çiftliği Piyade Cephane ve Sahra Mermisi Deposu
- Gaziler Piyade Cephane ve Top Mermisi Deposu
- Maydos (Eceabat), Akbaş, Hasanoba, Tüvecik, Ezine, Ayvacık Piyade cephanesi ve top mermisi depoları. ³⁶

İşgal kuvvetlerinin kontrolü ve koruması altında bulunan bu depolar, işgal makamları tarafından mühürlenmiş, anahtarları cephanelik memurlarına teslim edilmiştir. İstanbul'da teşkil edilen gruplar, engelleyici tüm tedbirleri aşarak malzemenin kaçırılmasında başarıya ulaşmışlardır. Yabancı nöbetçilerin zararsız hale getirilmesi, mühürlerin taklit edilmesi, gedikler açmak, istif şekillerini bozmadan silah ve cephanenin kaçırılması, gibi her türlü usul deneniyordu.

Sirkeci nakliyecileri, Galata ardiyecileri, Seyrisefain kaptanları, gümrük hamalları ve manavcılar, mütareke yıllarında gizli servislerde görevli Korsan Murat adıyla ün salmış, Şair Murat gibi yurtseverler, Kocaeli Bölgesi Komutanı Yenibağçeli Şükrü' nün cephanesinin tükendiği bir sırada Piyade Okulu' nu basmışlar ve kaçırdıkları cephaneleri bu bölge komutanlığına ulaştırmışlardır. ³⁷

³⁶ Harp Tarihi Arşivi, No 1/3 Dlp. 9, G.1 Kls.508, Dos.66, F.34

³⁷ T.C. Gen.Kur. Harp Tarihi Bşk. lığı, İdari Faaliyetler, S. 112.

Murat Bey, ayrıca Üsküdar semtinde Selimiye kışlasının cephanesini de basmış; bir gece içinde kaldırdığı silah ve cephaneleri Alemdar vapuruna yükleyerek Zonguldak'a götürmüştür.³⁸

Albay İsmet'in Batı Cephesi Komutanlığı'na geldiği tarihlerde, Harbiye Nezaretinde görevli subaylar, askeri ambarlara emir vererek Batı Cephesinin, piyade cephanesi ve tüfek mekanizması ile bomba ihtiyaçlarını sağlamaya çalışmışlardır.

Sevkiyatçı Rıza adıyla anılan Piyade Binbaşı Rıza, Anadolu'ya giderken beraberinde götürdüğü, cephanesini ve süngü depolarından kaçırdığı malzemeden başka, İzmit yoluyla da çok sayıda kaputluk kumaş ve amerikan bezi göndermiştir.³⁹

f. İnönü Muharebeleri Sırasında İstanbul'dan Kaçırılan Silah, Cephanesini Malzemesini (9 Kasım 1920 - 15 Nisan 1920)

İnönü muharebeleri döneminde yukarıda belirttiğimiz gruplar tarafından Karadeniz kıyılarında çeşitli iskele ve limanlara gönderilmiş bulunan silah, cephanesini ve malzemesini miktarları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:⁴⁰

---

³⁸ Aynı Eser; S.112.

³⁹ Aynı Eser; S.112.

⁴⁰ Aynı Eser; S. 250.

Tablo 1.4

<u>Malzemenin Cinsi</u>	<u>Adet</u>	<u>Sandık</u>
Piyade Tüfeği	2692	-
Hafif Makinalı Tüfek	28	-
Ağır Makinalı Tüfek	22	-
P. Tüfeği Mekanizması	931	-
Kasatura	24	-
Aydınlatma Tabancası	20	-
Ağır Makinalı. Tüfek Cephane Şeridi	-	13
Ağır. Makinalı Tüfek Cephane Kutusu	741	-
Ağır Makinalı. Tüfek Kapak Takımı	54	-
Ağır. Makinalı. Tüfek Nişan Dürbünü	-	1
Ağır. Makinalı. Tüfek Yedek Namlusu	62	-
Havan Topu	1	-
Piyade Fişeği	-	159
El Bombası	27650	16
Uçak Bombası	-	4
Kılıç	3310	-
75 mm.'lik Sahra Topu	16	-
75 mm.'lik Mermi	1807	-
Çeşitli Tapa	-	5000
Top Kaması	-	7

Nişan Dairesi	4	-
Batarya Dürbünü	150	-
Top Dürbünü	10	-
Zaviye ölçme aleti	11	-
Mermi Kapsülü	-	1000
Telefon	61	-
Çeşitli Santral	15	-
Telefon ve Telgraf Edevatı	-	48
Sahra Kablosu	-	29
200 Yataklı Komple Seyyar Hastane	1	-
Tıbbi Malzeme	-	9
Süngülük	5026	-
Ekmek Torbası	336	-
Matara	270	-
Tevhit Semeri	230	-
Araba Koşum Takımı	503	-
Eyer Takımı	96	-
Arka Çantası	158	-

***g. Kütahya - Eskişehir Muharebeleri Öncesinde
Kaçırılan Malzeme (25 Nisan - 25 Temmuz 1921)***

Kütahya - Eskişehir Muharebeleri Döneminde İstanbul'dan gruplar tarafından kaçırılarak Anadolu'nun iskele ve limanlarına gönderilmiş olan silah, cephane ve malzeme miktarları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir: ⁴¹

Tablo 1.5

<u>Malzemenin Cinsi</u>	<u>Adet</u>	<u>Sandık</u>	<u>Çeşidi</u>
Piyade Tüfeği	148	-	-
Hafif Mak. Tüfek	5	-	-
Ağır Mak. Tüfek	10	-	-
Tüfek Namlusu	2279	-	-
Tüfek Parçaları	-	8511	-
Aydınlatma Tabancası	200	-	-
Ağır Mak. Tüfek Yedek Namlusu	222	-	-
Ağır Mak. Tüfek Doldurma Aleti	13	-	-
Ağır Mak. Tüfek Cephane Kutusu	38	-	-
Ağır Mak. Tüfek Şeridi	-	1128	5000 Metre

⁴¹ Aynı Eser; S. 312.

<u>Malzemenin Cinsi</u>	<u>Adet</u>	<u>Sandık</u>	<u>Çeşidi</u>
Ağır Mak. Tüfek İcra Yayı	-	140	-
Ağır Mak. Tüfek Malzemesi	1100	299	-
Piyade Fişegi	1350000	9172	-
Aydınlatma Fişegi	17000	-	-
Fişek Kapsülü	-	20	-
El Bombası	31080	-	-
Bomba Tapası	4650	-	-
Bomba Kapsülü	2000000	80	-
Uçak Bombası	63	-	-
Uçak Bombası Tapa ve Kapsülü	1049	23	-
Kasatura	1051	-	-
Çelik Başlık	240	-	-
7,5 luk Sahra ve Dağ. Mermisi	11110	-	132
Mantelli Top Mermisi	1270	-	-
Çeşitli Mermi	4006	-	-
Çeşitli Hartuç	-	360	-
Çeşitli Tapa	-	9300	-
Top Kaması	-	6	-
Müsademe İğnesi	-	150	-
Çeşitli Top Parçası	-	533	-
Nişan Dairesi	20	-	-
Batarya Dürbünü	1	-	-

<u>Malzemenin Cinsi</u>	<u>Adet</u>	<u>Sandık</u>	<u>Çeşidi</u>
Top Dürbünü	4	1	-
Mantelli Nişangahı	50	-	-
Top Nişangahı	15	-	-
Zaviye Ölçme Aleti	20	-	-
Mermi Kapsülü	-	2200	-
Tel Makası	566	-	-
Tahrip Kalıbı	-	3	-
Tahrip Çantası	100	-	-
Artezyen Kuyu Takımı	2	-	-
Telefon	720	-	-
Hat Muayene Telefonu	276	-	-
Baz Telefon	37	-	-
Çeşitli Santral	118	-	-
Telefon Parçaları	-	122	-
Telsiz Telgraf	20	-	-
Pırıldak	11	-	-
Palaska	46144	-	-
Kütüklük	46090	-	-
Süngülük	15026	-	-
Arka Çantası	10300	-	77 Balya
Peksimet Torbası	8000	-	-
Matra	15000	-	-

<u>Malzemenin Cinsi</u>	<u>Adet</u>	<u>Sandık</u>	<u>Çeşidi</u>
Potin	10000	-	-
Çarık	31000	-	-
Dikiş Makinası	36	-	-
Eyer Takımı	-	82	-
Tevhit Semeri	154	-	-
Araba ve Nakliyat Koşum Takımı	376	-	-
Belleme ve Çul	-	376	-
Saraç Makinası	9	-	-
Portatif Çadır	6700	-	-
Büyük Çadır	55	-	45 Balya
Pusula	13	-	-
Çeşitli Tezgah	197	73	-
Tezgah ve Yedek Parçaları	448	87	-
Piyade, Topçu, Muharebe Mlz. ve tezgah	-	177	-
Mühimmat Eyer dürbün top ve tüfek parçası	-	644	76 Balya
Sahra Kablosu	-	-	2697 Km.
Muhabere Kablosu	-	-	282 Km.
Kösele	-	-	3000 Kg.
Uçak Benzini	-	-	10500 Kg.

***h. Sakarya Muharebesi Öncesinde İstanbul'dan
Kaçırılan Malzeme (26 Temmuz - 10 Ekim 1921) ⁴¹***

Sakarya Meydan Muharebeleri öncesinde de Milli Gruplar tarafından , Anadolu'ya malzeme, silah, cephane kaçırılmaya devam edilmiştir. Gelen bu malzeme ordu envanterine girerek , cephede kullanılmak üzere dağıtımı yapılmıştır. Bu dönemde kaçırılan malzeme aşağıda ki tablo da gösterilmiştir:

Tablo 1.6

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Adet</u>	<u>Çeşitli</u>
Piyade Tüfeği	2015	-
Tabanca	8	-
Bomba Topu	4	-
Tüfek Namlusu	1371	-
Tüfek Mekanizması	3669	-
Aydınlatma Tabancası	247	-
Telemetre	8	-
Kapsüllü Boş Kovan	-	83 Çuval
Çeşitli Piyade Tüfeği Fişegi	4319197	-

⁴¹ Aynı Eser; s. 345.

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Adet</u>	<u>Çeşitli</u>
Aydınlatma Fişegi	1301	-
El Bombası	14261	-
Tabanca Fişegi	-	8 Sandık
Bomba Tapası	42	-
Bomba Tapası	-	20 Sandık
Kasatura	449	-
Çelik Başlık	128	-
7,5 luk Dağ ve Sahra Topu	7	-
Mantelli Mermisi	-	5441 Atım 381 Sandık
15' lik Obüs Mermisi	-	1940 Atım
Çeşitli Top Mermisi	-	606 Atım
Çeşitli Hartuç	369	3 Varil
Çeşitli Tapa	1740	-
Top Kaması	281	-
Vidalı Fünye	3300	-
Dumansız Barut	-	360kg,65Varil,528 Torba
Çeşitli Top Parçası	-	71 Sandık
Nişan Dairesi	4	-
Batarya Dürbünü	7	-
Top Dürbünü	137	-
Çeşitli Nişangah	9	-
Zaviye Ölçme Aleti	13	-

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Adet</u>	<u>Çeşitli</u>
Mermi Kapsülü	6000	161 Sandık
Tel Makası	1242	-
Ateşleme Makinası	100	-
Tahrip Kalıbı	960	-
Tahrip Kalıbı Kapsülü	35700	-
Trotil	-	69 Varil 15 Sandık
Küteberka Fiteli	4860	-
Çabuk Ateşleme Fiteli	-	600 Metre
Elektrik Fünyesi	3500	-
İstihkam Modeli Kazma	3938	-
İstihkam Modeli Kürek	5477	-
İstihkam Modeli Balta	1610	-
İstihkam Modeli Balta Kılıfı	980	-
Portatif Kürek	1500	-
Portatif Balta	326	-
Telefon	611	-
Baş Mikrofonu	37	-
Çeşitli Santral	19	-
Telefon Parçaları	-	5 Sandık
Sahra Kablosu	-	97000 Metre
Telsiz Telgraf Baş Telefonu	6	-
Deniz Uçağı	4	-

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Adet</u>	<u>Çeşitli</u>
Uçak Lastiği	10	-
Palaska	20190	-
Kütüklük	10000	-
Süngülük	10000	-
Tüfek Kayışı	6300	-
Arka Çantası	10030	-
Ekmek Torbası	10000	24 Balya
Peksimet Torbası	8000	-
Matara	16470	-
Ceket	1000	-
Bel Kemerı	3000	-
Dikiş Makinası	65	-
Oto Parçası	1500	-
Dürbün	200	-
Çeşitli Tezgah	130	-
Piyade, Topçu Muhabere	-	19 Sandık 440 Çuval
Tezgah ve Gereçleri	-	
Uçak Benzini	-	5000 Kg.
Vakum Yağı	-	303 Kg., 12 Bidon

1. Büyük Taarruz Öncesinde İstanbul'dan Kaçırılan Malzeme (11 Ekim 1921 - 30 Temmuz 1922) ⁴²

Kesin sonuçlu bir hareket ile düşmanın yurt toprağından atılması için yapılan hazırlıklar döneminde İstanbul'dan malzeme akışı devam etmiştir. İstanbul'dan kaçırılan malzeme miktarları aşağıdaki tablo da gösterilmiştir:

Tablo 1.7

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Piyade Tüfeğı	179 Adet
Hafif Makinalı Tüfek	1 Adet
Tüfek Parçaları	10000 Adet
Aydınlatma Tabancası	17 Adet
Şeritlik Keten	12358 Metre
Boş Kovan	2166000 Adet
Boş Kovan	444 Çuval
Piyade Cephanesi	2797 Adet
Piyade Cephanesi	2652 Sandık
Piyade Cephanesi	12 Çuval
El Bombası	100 Adet
El Bombası	160 Sandık
Kasatura	1105 Adet (10 sandık)

⁴² Aynı Eser; .s. 399

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Bomba Tapası	54001 Adet
Bomba Kapsülü	1000031 Adet
Kılıç	500 Adet
Dağ Ve Sahra Topu	13 Adet
Mantelli Topu	5 Adet
150 mm'lik Ağır Obüs	4 Adet
Uçaksavar Topu	1 Adet
75mm'.lik Top Mermisi	186503 Atım
75 mm.'lik Top Mermisi	640 Sepet
Mantelli Mermisi	3873 Atım
Mantelli Mermisi	2837 Sandık
105mm'lik Dağ ve Sahra Obüs Mermisi	91497 Atım
105mm'lik Dağ ve Sahra Obüs Mermisi	3807 Sepet
105mm'lik Uzun Top Mermisi	4635 Atım
150mm'lik Sahra ve Skoda Obüs Mermisi	4607 Atım
Çeşitli Top Mermisi (699'u Uçaksavar)	26468 Atım
Çeşitli Hartuç	8000 Adet
Top Tapası	50 Adet
Top Kaması	50 Adet
Dumansız Barut	101 Torba
150mm'lik Çaplanmamış Mermi Kovanı	2903 Adet
75 mm'lik Top Namlusu	20 Adet

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Top Beşığı	6 Adet
Top Kalkanı	63 Adet
Nişan Dairesi	8 Adet
Batarya Dürbünü	16 Adet
Top Dürbünü	5 Adet
Mantelli Nişangahı	5 Adet
Projektör	6 Adet
Mermi Kapsülü	519 Adet
Mermi Kapsülü	13 Sandık
Tel Makası	1576 Adet
Ateşleme Makinesi	10 Adet
Tahrip Fişeği	5098 Adet
Küteberka Fitili	102 Sandık
Küteberka Fitili	375 Kangal
Çabuk Ateşleme Fitili	1000 Metre
Elektrik Fünyesi	1250 Adet
İstihkam Modeli Kazma	15588 Adet
İstihkam Modeli Kürek	19620 Adet
İstihkam Modeli Balta	1517 Adet
Portatif Kürek	6013 Adet
Portatif Kürek Kılıfı	3072 Adet
Portatif Kazma	2173 Adet

<u>Malzemenin Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Portatif Kazma Kılıfı	522 Adet
Portatif Balta	461 Adet
Kum Torbası	45227 Adet
Tahrip Çantası	20 Adet
Köprücülük Gereçleri	44 Adet
Santral	2 Adet
İzolatör	536 Adet
İzolatör	450 Sandık
Telsiz Telgraf	2 Sandık
Telsiz Telgraf Gereçleri	9 Bidon
Pırıldak	8 Adet
Uçak Bombası Ve Tapası	280 Adet
Sıhhiye Çantası	100 Adet
Palaska	3101 Adet
Kütüklük	14293 Adet
Süngülük	3129 Adet
Süngülük	6 Çuval
Tüfek Kayışı	123 Adet
Arka Çantası	5980 Adet
Ekmek Torbası	10350 Adet
Peksimet Torbası	5000 Adet
Matara	16439 Adet

<u>Malzemenin Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Potin	270 Çift
Kürklü Yelek	8000 Adet
Ceket	13000 Adet
Çorap	10240 Adet
Kar Başlığı	1763 Adet
Kilim	8000 Adet
Balta	366 Adet
Dikiş Makinası	117 Adet
Kumaş	13800 Metre
Eyer Takımı	42 Sandık
Araba Ve Nakliye Koşum Takımı	5 Adet
Araba Ve Nakliye Koşum Takımı	47 Çuval
Tımar Gereçleri	500 Adet
Portatif Çadır	620 Adet
Büyük Çadır	6 Adet
Kar Gözlüğü	50000 Adet
Askeri Harita	5795 Adet
Çeşitli Tezgah	13 Adet
Çeşitli Tezgah	4 Sandık
Vaketa İşleyen Tabak Fab. Gereçleri	298 Sandık
Komple Mermi Fabrikası	1 Adet
Doğu Cephesinde Kurulacak Cephane Fab. Mlz.	----

<u>Malzemenin Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Laboratuvar Ve Poligon Malzemesi	65 Sandık
Çeşitli Tezgah Ve Yedek Parçalar	4106 Adet
Çeşitli Tezgah Ve Yedek Parçalar	35 Sandık
Çeşitli Tezgah Ve Yedek Parçalar	227 Çuval
Muhabere, Elektrik Ve Uçak Mlz.	648 Adet
Muhabere, Elektrik Ve Uçak Mlz.	249 Sandık
Sinema Makinesi	1 Adet

***i. Büyük Taarruz ve Takip Harekatı Döneminde
Kaçırılan Malzeme ⁴³***

Milli Ordunun, düşmanı vatan toprağından söküp atmak amacıyla kesin sonuçlu muharebeye başladığı sırada İstanbul'dan malzeme gelmeye devam etmiştir.

Felah Grubu Tarafından Gönderilenler:

Tablo 1.8

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
75 mm' lik Top Mermisi	21214 Adet
Çeşitli Top Mermisi	1388 Adet
Çeşitli Tapa	8382 Adet
Çeşitli Tapa	6 Sandık

⁴³ İdari Faaliyetler s. 500.

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Top Kaması	1845 Adet
Vidalı Fünnye	1350 Adet
Dumansız Barut	200 Kg
150 mm' lik Çaplanmamış Kovan	319 Adet
Açı Ölçme Aleti	27 Adet
Prejektör	3 Adet
Mermi Kapsülü	1000 Adet
İstihkam Modeli Kürek	5752 Adet
Telsiz Telgraf Malzemesi	46 Sandık
Telsiz Telgraf Malzemesi	47 Çuval
Kütüklük	10000 Adet
Araba ve Nakliye Koşum Takımı	47 Çuval
Tabak Fabrikası	1 Adet

Milli Müdafaa Grubu tarafından gönderilenler:

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
150 mm'lik Obüs Mermisi	84 Adet
120/116 mm'lik Obüs Mermisi	1412 Adet
105 mm'lik Obüs Mermisi	1470 Adet
77 mm'lik Sahra Mermisi	4801 Adet
75 mm'lik Seri Sahra Mermisi	7413 Adet

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
75 mm'lik Seri Cebel Mermisi	2157 Adet
75 mm'lik Kudretli Cebel Mermisi	591 Adet
75 mm'lik Fransız Mermisi	2864 Adet
Uçak Bombası	116 Adet
Top Barutu	2596 Kg
Piyade Tüfeği	662 Adet
Tüfek Ve Mekanizması	262 Adet
Filinta	3 Adet
Aydınlatma Tabancası	2 Adet
Mızrak	1010 Adet
Osmanlı ve Alman Piyade Fişegi	1643100 Adet
Rus Piyade Fişegi	768000 Adet
Çeşitli Top Kovanı	5370 Adet
Saplı Alman El Bombası	19580 Adet
Top Kaması	7 Adet
Telemetre Sehpaı	115 Adet
Telemetre	14 Adet
Top Dürbünü	30 Adet
Nişangah	94 Adet
Batarya Dürbünü	126 Adet
Ağır Ve Hafif Makinalı Tüfek	27 Adet
Makinalı Tüfek Şeridi	100 Adet

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Telefon	25 Adet
Telefon Kablosu	10 Kangal
Kütüklük	1630 Adet
Palaska	15501 Adet
Matara	28786 Adet
Ekmek Torbası	13716 Adet
Arka Çantası	2045 Adet
Çanta Bez Kayışı	2379 Adet
Portatif Kürek Ve Kılıfı	11264 Adet
Kazma	500 Adet
Kar Gözlüğü	50278 Adet
Hasta Teskeresi	145 Adet
Tükrük Hokkası	10000 Adet
Ördek	200 Adet
Kazan	365 Adet
Karavana	570 Adet
Mutfak Malzemesi	1846 Adet
Eyer Takımı	38 Adet
Üzengi	600 Adet
Zahma Kayışı	450 Adet
Çeşitli Eyer Tokası	73850 Adet
Kantarma	5696 Adet

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Başlık	264 Adet
Gem	1500 Adet
Top Koşumu	314 Adet
Nakliye Koşumu	245 Adet
Tevhit Semeri	53 Adet
Nal	71824 Adet
Mıh	2577030 Adet
Gebre	274 Adet
Kovan	5637 Adet
Marangoz Tezgahı	5 Adet

Ferah Gurubunca 18 EYLÜL 1922 tarihi ile 28 ŞUBAT 1923 tarihleri arasında gönderilenler:

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Piyade cephanesi	26118 Adet
Piyade cephanesi	515 Sandık
75' mm lik dağ ve sahra topu	2 Adet
75' mm lik dağ ve sahra top mermisi	11986 Atım
75' mm lik dağ ve sahra top mermisi	860 sandık
150' mm lik ağır sahra top mermisi	1497 Atım
Çeşitli hartuç	126 Adet

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Çeşitli hartuç	6 Sepet
Top kaması	1000 Adet
Top kaması	6 Sandık
Top mermisi kovanı	59 Sandık
Top dürbünü	2 Adet
Telemetre	20 Adet
Top kaması	14 Adet
Top toparlak ve tekerleği	72 Adet
Projektör	7 Adet
El bombası	22954 Adet
Fişek kapsülü	2350650 Adet
Fişek kapsülü	56 Adet
Tabanca	5 Adet
Tabanca mermisi	4450 Adet
İşaret tabancası	16 Adet
Kılıç	95 Adet
Mızrak	825 Adet
Eyer takımı	9 Adet
Tevhit semeri	203 Adet
Araba ve nakliye koşum takımı	124 Adet
Tel makası	300 Adet
İstihkam modeli balta	1500 Adet

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
İstihkam modeli kazma	252 Adet
İstihkam modeli kürek	12700 Adet
Telefon	44 Adet
Santral	3 Adet
Sahra kablosu	18 Km
Tezgah	1 Adet
Kese barut	7664 Adet
Uçak	5 Adet

İKİNCİ BÖLÜM

SOVYET RUSYA'NIN MİLLİ MÜCADELEYE YARDIMLARI

A. SOVYET YARDIMINI HAZIRLAYAN ORTAM VE YARDIMIN SEBEPLERİ

1. Birinci Dünya Savaşı Döneminde Osmanlı - Rus İlişkileri

20. Yüzyılın başlarından itibaren, Avrupa'da birbirine rakip, Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf blokları oluşmuş idi. 1914 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında, Avrupa'da meydana gelen gelişmelerin sonucunda başlayan savaş, kısa sürede bir Dünya Savaşı halini aldı. Başlangıçta, savaşa katılan devletler, bir tarafta İngiltere, Fransa, Rusya, Sırbistan ve Karadağ, diğer tarafta ise Almanya ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu idi. Her iki blok da tarafsız kalan diğer devletleri savaşa sokmak için girişimlerde bulunuyorlardı.

Birinci Dünya Savaşı başladığı sırada; Osmanlı İmparatorluğu, Trablusgarp Savaşı ile bunu izleyen Balkan Savaşından yeni çıkmıştı. Topraklarını kaybetmiş, ordusu, ekonomisi ve halkı büyük zorluklar

içindeydi. Osmanlı Devleti, önce Üçlü İtilaf devletleriyle anlaşmak istedi. Ancak İngiltere ve Fransa buna yanaşmadılar. İstanbul Hükümeti, bundan sonra Balkan devletleriyle anlaşma yapmak istedi ancak bir sonuç alamayınca, Almanya ile yakınlaşmaya başladı ve 27 Temmuz 1914'te, İstanbul'da görüşmelere başlandı. 2 Ağustos 1914'te, Sadrazam Sait Halim Paşa ile Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Baron von Wangenheim arasında Osmanlı-Alman anlaşması imzalandı.¹

Bu sıralarda, Akdeniz'de bulunan ve İngiliz Donanması tarafından takip edilmekte olan iki Alman zırhlısı, Goeben ve Breslau, 11 Ağustos'ta Çanakkale boğazını geçerek Marmara Denizi'ne sığındılar. 16 Ağustos 1914 günü, Osmanlı Hükümeti tarafından gemilerin satın alındığı açıklandı ve her iki gemiye de Türk bayrağı çekilerek, Goeben'e "Yavuz", Breslau'a "Midilli" adı verildi.² Enver ve Talât Paşa'ların hakim olduğu İttihat ve Terakki kaynaklı hükümet üyeleri, bir an önce Almanya'nın yanında savaşa katılmak istiyorlardı. 27 Ekim 1914'te Amiral Souchon komutasındaki Yavuz ve Midilli gemilerinin Alman mürettebatına Türk Bahriyelisi üniforması giydirilmiş olduğu halde, Türk Donanması ile Karadeniz'e açılmaları sağlandı ve 28-29 Ekim 1914 gecesi, Rusya'nın Odesa ve Sivastopol limanları topa tutuldu. Bu olay üzerine Rusya, 2 Kasım'da, İngiltere, Fransa 5 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Osmanlı Devleti de bunlara karşı 12 Kasım 1914'te resmen savaş ilan etti.³

1 Kasım 1914'te Ruslar, Kuzey Anadolu'yu işgal amacıyla, taarruz hareketine başladılar, ancak Türk Ordusu bunu önledi. Enver Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu Rusları çevirmek için başlattığı

¹ Rıfat UÇAROL; Siyasi Tarih, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995 s. 464.

² Aynı Eser ; s. 467.

³ Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı; Birinci Dünya Harbinde Türk harbi, 1 nci Cilt, Ankara, 1970, s. 81.

harekatta, hareketin planlamasında raporların gerçeği yansıtmaması, ordunun kış şartlarındaki bir muharebeye göre teçhiz edilmemiş olması ve komuta kademesindeki zaafiyet neticesinde, Sarıkamış dağlarında 60.000 Mehmetçik tek mermi atamadan şehit verildi. Bu tarihten itibaren Kafkasya cephelerinde devam eden muharebeler, Rus üstünlüğüyle sürmüştür. 12 Temmuz 1916'da bütün cephelerde taarruza geçen Rus kuvvetleri Mustafa Kemal Paşa Komutasındaki 16 ncı Kolordu' nun karşı taarruzuyla durdurulmuş ve bu muharebeden sonra çarpışmalar yavaşlamıştır.

2. Rusya'da İktidar Değişikliği ve Osmanlı-Rus Antlaşması

1883 yılında "Emeğin Kurtuluşu" adı altında Marks ve Engels'in görüşleriyle yayılmaya başlayan Bolşevik hareket, Lenin' le dinamizm kazanmıştır. Dünya savaşının getirmiş olduğu ağır şartlar altında, 12 Mart 1917' de (Rus takviminde 27 Şubat) İhtilal patlak verdi ve geçici bir hükümet kuruldu. 7 Kasım 1917'de (Rus takviminde 25 Ekim) Bolşevikler, Rusya'da iktidarı ele geçirmişlerdi. İhtilal neticesinde kurulan Sovyet Rusya hükümeti büyük zorluklarla karşı karşıyaydı.⁴ Çarlık idaresini yıkan işçi iktidarı, savaşın getirdiği ekonomik zorluklar, ağır kayıplar, uzun savaş yılları ile ihtilal mücadelesinin yorgunluğuyla karşı karşıyaydı. Yorgun askerler, mevzileri terk ediyor, cepheler çözülyordu.⁵ Ayrıca emperyalist İngiltere ve Fransa'nın yanında savaşa devam etmenin bir anlamı da kalmamıştı. Bu şartlar altında Sovyet

⁴ Kadir KASALAK; Milli Mücadelede Manda ve Himaye Meselesi, Gen. Kur. Basımevi, ANKARA, 1993 .S. 16.

⁵ Alptekin MÜDERRİSOĞLU; Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 1990, s.521.

Hükümeti 26 Kasım 1917' de Alman orduları Doğu Komutanlığı'na başvurarak, bir mütareke yapılmasını istedi. Sovyet-Rusya, Almanya, Avusturya- Macaristan İmparatorluğu, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasında 15 Aralık 1917'de, Brest-Litovsk' ta mütareke imzalandı. Brest-Litovsk mütarekesinin ardından Bulgaristan, Osmanlı Devleti ve Rusya arasında savaşa son vermek ve bunun koşullarını saptamak amacıyla 18 Aralık 1917'de Erzincan Mütarekesi imzalandı.⁶

Mütarekeye rağmen, Ermeni sorunundan dolayı tam bir barış ortamı sağlanamamıştır. Sovyetler, üzerinde yapılan baskılar neticesinde 3 Mart 1918'de Brest-Litovsk' ta barış antlaşmasını imzalayarak savaş haline son vermiş oldu. Sovyetlerin kendi başlarına anlaşma yaparak savaştan çekilmesi ve Çarlık idaresinin zorla yıkılarak yerine komünist bir hükümetin kurulması, eski müttefikleri Fransa ve İngiltere'yi rahatsız etmiş ve bu ülkeler komünist rejim aleyhinde karşı devrim hazırlıklarına başlamışlardı. İngiliz, Fransız ve Japonların desteğiyle, Devrim karşıtı, çarlık yanlısı subaylar komutasında Beyaz Ordular kurularak, Kızıl Orduya karşı harekete geçmişlerdir. İngiltere ve Fransa bu mücadeleye fiilen katılırken, Mart 1919'da Kırım'daki İngiliz ve Fransızların asker sayısı 850.000' e ulaşmış idi.⁷

3. Sovyet Rusya'nın Anadolu Hareketine İlgili Duymaya Başlamasının Nedenleri

30 Ekim 1918 tarihli Mondros Silah Bırakışması hükümlerince, Osmanlı toprakları müttefiklerce bölüşülmeye başlanmıştır. Buna bir

⁶ Rıfat UÇAROL; S. 477.

⁷ Alptekin MÜDERRİSOĞLU; s. 186.

tepki olarak ülkenin bir çok yerinde Müdafa-i Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyetleri şeklinde teşkilatlanmalar başlamıştır. Bunların içinde Bolşevik fikirleri benimseyenler de vardı;⁸

Sosyal Demokrat Fırkası

23 Aralık 1918'de İstanbul'da kurulmuştur. İşçi köylü ve küçük sanatkarları örgütlemeyi amaçlamıştır.⁹

Türkiye Sosyalist Fırkası

20 Şubat 1919'da kurulmuş, "İdrak" isimli bir gazete çıkarmıştır. Bir süre sonra dağılarak, Türkiye Komünist Partisi'nin bünyesine girmiştir.¹⁰

Türkiye İşçi ve Sosyalist Fırkası

Berlin'de Hamdullah Suphi Tanrıöver önderliğinde, 22 Eylül 1919'da kurulmuştur. Sovyetlerin ideolojisinden etkilenmiş; sonra dağılarak Türkiye Komünist Partisi bünyesine dahil olmuştur.¹¹

Milli mücadele öncesi teşkilatlanmalar içinde yer alan bu tip cılız hareketler Sovyetlerde, Anadolu'da başlayan hareketin, kendi ihtilallerinden etkilenen Bolşevik bir akım olabileceği kanısını uyandırmıştır. Şayet bu hareketler bir sonuca ulaşabilirse, Sovyetler bundan iki türlü çıkar sağlayacaklardı;

Birincisi, Boğazlar vasıtasıyla Akdeniz'e açılan kapıyı elinde bulundurmakta olan Osmanlı Devletinde kurulacak bir Bolşevik

⁸ Kadir KASALAK; S. 64

⁹ Tarık Zafer TUNAYA; Türkiye'de Siyasi Partiler C.B., İstanbul, 1984, S-230.

¹⁰ Aynı Eseri S-398.

¹¹ Aynı Eseri S-308.

iktidarın, Sovyet güdümünde olması nedeniyle, Sovyetlerin yüzlerce yıldır hayalini süsleyen sıcak denizlere açılma olgusu, ideoloji transferi sayesinde ve doğal biçimde gerçekleşebilecekti.

İkinci olarak, Hilafeti elinde bulunduran ve Müslüman bir toplum olan Türklerin, komünizmi seçmesi, diğer Müslüman halklar için örnek oluşturabilecekti.

Üçüncüsü, Anadolu'da filizlenmeye başlayan hareket, İngiltere, Fransa, İtalya gibi emperyalist Avrupa devletlerine karşıydı. İngiltere ve Fransa, aynı zamanda Kırım'a asker çıkarmış ve Beyaz Orduları destekliyordu. Anadolu'da gerçekleşecek bir hareket sonucunda; bir Bolşevik hükümeti oluşmasa dahi, İngiltere ve Fransa'ya Boğazlar yolunu kapatacak, böylelikle Sovyetlerin Karadeniz kıyıları güvence altına alınmış olacak , Beyaz Orduların Boğazlar ve Kırım yoluyla yardım almaları engellenmiş olacaktır.

B. SOVYET RUSYA'NIN BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İLE İLİŞKELERİ

1. Sovyet Rusya ile İlişkilerin Başlaması

Anadolu hareketiyle ilgilenmeye başlamaları sonucunda, Sovyetler, Ankara ile ilişki kurma çabalarına girişmişlerdir. Ruslar önceleri, hareketi kimlerin temsil ettiği konusunda çelişkiye düşmüşler, İttihat ve

Terakki yandaşı olan ve osıralarda , yurt dışında bulunan Enver ve Cemal Paşalarla temas kurarak ve onları Moskova'ya davet etmişlerdi.¹²

Zira Enver Paşa, 20. Yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı Devletinde sahneye çıkmış, ihtilalci ve hayalci kişiliğiyle, üstün zekasıyla, Bolşevik örgütlenmeyi yaratabilecek, karizmatik bir yapıya sahipti. Bunun yanında, Sovyetler, işlerini şansa bırakmayıp, Kafkas Orduları Başkomutanı Chalva Eliava vasıtasıyla İstanbul'da bulunan Milli Teşkilatlarla da irtibata geçmeye çalışmışlardır. Rusların Milli Mücadeleye ilk fiili ilgileri, bu iki girişimle başlamıştır.¹³

Yunanlılar'ın, İngiliz ve Fransızların desteğiyle, 15 Mayıs 1919 tarihinden itibaren Anadolu'yu istila hareketine başlamaları üzerine, Anadolu'da işgalle mücadele için başlayan Kuvay-i Milliye Hareketi, Sovyetlerin dikkatini çekmiştir. Ekim 1919'da Ege Bölgesine gönderdikleri ajanlar vasıtasıyla, komünist ideoloji doğrultusunda telkinlerinde bulunmuşlardı. Bu görüşü yayacak gazete çıkarılmasını maddi olarak destekleyeceklerini ve silah yardımında bulunacaklarını vaat etmişlerdir.¹⁴ Sovyet ajanları, Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri Başkanı Hacım Muhittin Bey' i ziyaret ederek, Bolşeviklik adı altında yardım teklif etmişlerdir. Batı Anadolu'nun kuzeyinde Kuvay-i Milliye' nin başında bulunan 61 nci Tümen Komutanı Albay Kazım Bey (ÖZALP Paşa) ile de, temas kuran Ruslar, Kazım Bey'e aynı teklifleri götürmüşlerdi. Bu konuda Kazım Özalp;¹⁵

"...İstanbul'da bulunan bazı Bolşevik Ruslar da bizimle temas kurdular. Balıkesir'e gelen selahiyetli bir Rus'un yanında, tercümanlık yapmak ve bir taraftan da bize faydalı olmak maksadıyla, bu işe girdiği

¹² Yılmaz ALTUĞ; Türk İnkılap Tarihi, İstanbul, 1992, S-87.

¹³ Aynı Eseri; S-88.

¹⁴ Alptekin MÜDERRİSOĞLU; Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları, Ankara, 1990, s.522.

¹⁵ Kazım ÖZALP; Milli Mücadele, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988,S-74.

anlaşılan Emrullah Bey adında (sonradan maarif müfettişliklerinde bulunmuştur.) bir tercüman vardı. Emrullah Bey' in tercüme etmekte olduğu, Bolşevik Rus'un bize yaptığı teklifte:

Mücadelemizi, Rus dostluğuna dayanarak devam ettireceğimizi, kapitalist alemine karşı, Ruslar ile aynı fikirde olduğumuzu ilan edersek, bize istediğimiz kadar silah ,cephane,para ve hatta gerekirse, Türkistanlı asker yardımı yapacaklarını söyledi. Biz bunları kabul etmedik ancak bize sorulduğunda, Ruslara karşı bir düşmanlığımız olmadığını ve kendilerini dost bir komşu olarak tanıdığımızı ifade edeceğimizi bildirdik. Ayrılırken, bize gizli olarak silah ve cephane göndermeye çalışacağını vaat etti. Sonradan bu Rus'un, İstanbul'a dönüşünde, İngilizler tarafından tevkif edilerek belirsiz bir yere gönderildiğini, Emrullah Bey' in de bu işten dolayı şiddetle takip edildiğini öğrendim.” demektedir.

Sovyetler, Ekim 1919'da, Ege Bölgesinde, Kuvay-i Milliyeciler'le ilişkiye geçmeye çalışırken Milli Mücadelenin kaynağını anlamamış oluyorlardı. Bu tarihe gelene kadar, 21 Haziran 1919'da Mustafa Kemal tarafından, Amasya tamimi dikte edilmiş, 23 Temmuz 1919'da Erzurum Kongresi toplanmış, Kongre, 7 Ağustos 1919'da sona ermiş, vatanın bütünlüğüne, işgalin reddine, manda ve himayenin kabul edilmeyeceğine ve Mebusan Meclisinin derhal toplanmasına dair kararlar almıştı. 4 Eylül 1919'da Mustafa Kemal'in önderliğinde Sivas Kongresi toplanmıştır. Kongrede, Erzurum Kongresi'nde vatanın bütünlüğü ve milletin istiklalini temin için alınan kararlar kabul edilerek genelleştirilmiştir.

Şevket Süreyya Aydemir' e göre Sivas Kongresi “*Milli Mukavemet hareketine milli bir hasım verdi ve milli bir merci vücuda getirdi. Mustafa Kemal' de, bu milli mukavemet hareketinin yetkili öncüsü olarak belirdi.*”¹⁶

¹⁶ Şevket Süreyya AYDEMİR; Tek Adam, Mustafa Kemal (1919-1922) C. II. İstanbul, 1964, s. 112.

Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresinin bitiminden bir hafta sonra Sivas'a gelen Amerikan Generali J. G. Harbord'la yaptığı konuşmada, yeni Türk devletini kurmak arzusunu şu sözlerle açıkça belirtmiştir:

“Her şeye rağmen, yurdumuzu kurtarma, özgür ve uygar bir Türk Devleti kurmak, insan gibi yaşayabilmek için yapacağım bunu...” ¹⁷

Anadolu'da canlı bir milli hareket ateşi yanarken, Sovyetlerin, İngilizler ve İstanbul Hükümeti tarafından, Kuvay-i Milliye'nin, İttihat ve Terakki'nin bir devamı olduğuna dair yaptıkları propagandalara rağmen, ilk olarak Kuvay-i Milliye ile irtibat kurma çabalarında, Enver ve Cemal Paşa'nın Moskova'da yaptıkları çalışmaların etkisi görülmektedir. Kısa bir süre sonra, Kuvay-i Milliye'nin, Milli Mücadele'nin bir parçası haline gelecek olması ve askeri yapılanmanın temelini oluşturması, Enver ve Cemal Paşaların, Rus ilgisini kullanarak Kuvay-i Milliye vasıtasıyla Anadolu'da etkin olma çabalarını boşa çıkarmıştır.

2. Sovyet Rusya'nın Milli Mücadele'ye Yaklaşımı

Komünist Enternasyonel Yürütme Komitesi, 1 Mayıs 1919 günü dünya işçilerine yayınladığı demeçte:

“Türkiye'nin, işçi, asker ve köylülerine” başlattıkları bu hareketi *“Kızıl Orduyu”* kurarak, emperyalist güçlere karşı mücadele edip, ihtilal gerçekleştirmeleri ve Sovyet'i kurmalarını telkin etmekteydi. Ancak Anadolu'daki hareketin niteliğinin , kongrelerde, alınan kararlar ve Mustafa Kemal Paşa'nın söylevleriyle, ideolojik bir hareketten ziyade bir kurtuluş mücadelesi olduğunun farkına varmışlardır. Sivas Kongresinin sona ermesinden iki gün sonra, 13 EYLÜL 1919'da Sovyetler, “Türkiye

---

¹⁷ Lord KINROSS; Atatürk, İstanbul, 1966,s .298.

İşçi ve Köylülerine” hitaben, Sovyet Dış İşleri Bakanı G. W. Çiçerin ve Sovyet Dış İşleri Bakanlığı Müslüman Yakın Doğu Dairesi Başkanı Neriman Nerimanov imzası ile, ikinci bir demeç yayınlamıştır. Bu ikinci demeçte doktriner konulara hiç değinilmemiştir. Demeçte İngiltere’nin Boğazlar ve İstanbul’u ele geçirdiğinden, Türkiye, Afganistan ve İran’ı egemenliği altına almak üzere olduğundan bahsedilmiştir. Bunun yanında, İngiliz taraftarı bir görünüm sergileyen İstanbul Hükümetine de hücum ediliyor ve Türk Anavatanının kurtuluşunun, Türkiye köylüsü ve işçisinin elinde olduğu belirtiliyordu. Sonuç itibariyle, Türk Milli Mücadelesine “*Rus İşçiler ve Köylüler Hükümetinin*” kardeşlik elini uzatmaya hazır olduğu ilan ediliyordu.¹⁸ Sovyetlerin bu demecinden sonra, Çiçerin Aralık 1919’da toplanan Bütün Rusya Sovyetlerinin 7. Kongresine sunduğu raporda “*Uyanan Doğu*”dan söz ederek, İran, Çin, Kore, Türkiye ve Mısır’da, Avrupa ve Amerikan kapitalizmine karşı hareketlerin belirgin bir hal aldığından söz etmiş ve “*Kaybolmuş hürriyetlerin tekrar kazanılması için yaptıkları mücadelede, Müslüman dünyasına yardım etmek hususundaki samimi arzumuzu Türklere ve Müslüman ırkına mutantın bir şekilde ilan ettik*” demiştir.¹⁹

Sovyetler, Anadolu’daki hareketin bir sınıf mücadelesi ve bir sosyal ihtilalden ziyade, emperyalist ve işgalci güçlere karşı bir kurtuluş mücadelesi olduğunun farkına giderek varmaya başlamışlardı. Bu gerçeğe, yaptıkları araştırmalar neticesinde ulaşmışlardır. 24 Mayıs 1920 tarihli bir araştırma raporunda, Anadolu insanının yapısıyla ilgili olarak şu ifadeler yer almaktadır:

“Anadolu’da büyük toprak sahibi beyler kuvvetli değildir. Çünkü demiryolları ve ulaşım muntazam olmadığı için ticaret yeter derecede değildir. Tarım, teknik ve mekanik usullerle yapılmadığından, kar bırakmaz. Buna karşılık, her köylünün büyük küçük bir toprağı vardır.

¹⁸ Fahir ARMAOĞLU; 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, c. 1, Ankara, 1992, s.308.

¹⁹ Aynı eser; s. 309.

Mülkiyet hakkı tamdır, ister satar, ister bağışlar ve öldükten sonra da varisine kalır. Toprağı olmayıp, yarıcılık yapanlar da bir sınıf olmadıkları gibi aralarında bir teşkilat da yoktur.

... Memurlar, doğuşları itibariyle muayyen bir sınıfa mensup değildir. Yani yalnız zenginlerin veya toprak sahibi beylerin çocukları değildir. Subaylar da memurlar gibi her sınıf halktan alınırlar. Fakat subaylar, hükümet mekanizmasının en temiz ve aydın unsuru olup, ihtilal hareketlerinde, daima ezilmiş halkın yanında yer almışlardır.

Ekonomiye, Ermeni ve Rum'lar hakim olduklarından, Türkçülük hareketinden sonra, sermayeye karşı beliren mücadele, sınıf mücadelesi mahiyetinden çıkıp milli bir renk almıştır..."¹⁸

Görüldüğü üzere, Anadolu'daki hareket Sovyetlerin, Ekim İhtilallerinin etkisi ile değil, milli bağımsızlık için yapılmaktadır. Ayrıca mevcut sosyal yapı, bu hareketin sonradan dahi olsa, Bolşevik yapıya dönüştürülmesine imkan tanımamaktadır. Burada din faktörünü de dikkate almakta yarar var. Büyük bir çoğunluğu müslüman olan Anadolu insanının, komünizm gerçeğinde yer alan fikirlere yakınlaşmasına olanak bulunmamaktadır. Milli mücadelenin kongreler ve B.M.M.'nin açılmasıyla belirginleşen liderler kadrosunun tutum ve davranışları izlendikten sonra, bu kadroların İttihat ve Terakkicilikten farklı olarak hayalcilikten öteye, gerçeğin peşinde koşmaya başladığı ülkünün, sınıf mücadelesi, ekonomik kaygı, ideolojiden ziyade tam bağımsızlık ve kendine yakışan bir yönetim şeklini benimsedikleri anlaşılmaktadır. Sovyetler bu olgu karşısında, dünya bolşevik ihtilali düşünce ve umutlarını bir kenara bırakarak, Türk insanıyla müşterek menfaatlerini daha gerçekçi biçimde tespit edip, olaya ideolojik değil, tam bağımsızlık açısından bakmak durumunda olduklarını kavramaya başlamışlardı.

¹⁸ Aıptekin MÜDERRİSOĞLU; Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları, Ankara, 1990, s.525.

Sovyet Rusya, ulusal bağımsızlığı için batı emperyalistlerine karşı silaha sarılan Anadolu'yu, doğal müttefiki sayıyordu. Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla, her iki toplumun mücadelelerinin benzer noktaları ortaya çıkmaya başlıyordu. B.M.M., İstanbul hükümetinin ya da batılıların kışkırtmalarıyla meydana gelen iç isyanlarla uğraşırken, Sovyetler de yine aynı batılıların desteklediği, çarlık yanlısı beyaz orduların isyanıyla mücadele ediyordu. Anadolu topraklarını işgal eden İngiltere, Fransa, İtalya ve bunların piyonu Yunanistan, Sovyetlerin de düşmanı durumunda idi.

Ortak düşman İngiltere'nin, Türkiye, Kafkasya, İran ve Afganistan'a hakim olduğu takdirde, Rusya'yı güneyden abluka altına alacağı farkedilmişti. İngiltere'nin desteğiyle, Dünya Savaşı'nı müteakip, Kafkasya'da kurulan Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan, Rusya'yı Güney Kafkasya'dan ayırıyor ve Bakü petroleriyle ilişkisini kesiyordu. Bu suretle Rusya'nın güneyinde, stratejik bir baraj oluşturulmuş idi. Ayrıca Anadolu'ya, doğru genişleyecek bir Yunanistan da, Sovyetler için ilave bir olumsuzluk idi. Bu durumda, Anadolu'da, batılı emperyalist ideoloji ve saltanata karşı yapılacak bir savaşla kurulacak bağımsız bir Türk Devleti, Sovyet çıkarları açısından uygun bir gelişme olacaktır.

Sovyet Rusya Hükümeti ayrıca, Türklere yardım etmekle kendi bünyesinde bulunan Müslüman halkların da sempatisini toplayacağına inanıyordu. Diğer bir ifadeyle Ruslar, çarlık yanlısı Beyaz Ordularla mücadele edildiği sırada, komünizmin, Müslümanlar için itici yanını, halifenin halkı olan Türklere bağımsızlık mücadelesinde yardımla, dengeleyebileceklerdi.

3. Ankara - Moskova İlişkileri.

B.M.M., Sovyet Rusya ile yardım konusunda irtibat kurarken, Erzurum ve Sivas Kongresinde belirlenen esaslara bağlı kalmıştır. Kongrelerin temel konularından olan, manda ve himayenin kabul edilmeyeceği, tam bağımsızlığın esas olduğu kararları ilişkilerde belirleyici husustur. Erzurum kongresi sonunda yayınlanan bildirinin 6 ncı maddesinde, manda ve himayenin kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. 7. maddede ise, dış yardım ihtiyacı ortaya konarak, istiklalimize saygılı ve Anadolu üzerinde emeller beslemeyen, herhangi bir devletin yardımlarının kabul edileceği esası getiriliyordu. Sovyet yardımına yönelinmesindeki ana unsurları dört başlıkta toplamak mümkündür:

1. Sovyet Rusya, Çarlık Rusya'sının Boğazlar ve Anadolu üzerindeki tüm geleneksel taleplerinden vazgeçtiğini yayınlayarak iyi niyet göstermiştir.
2. Anadolu'yu işgal eden İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan aynı zamanda Kafkasya'yı da işgal etmiştir. Müşterek bir düşmana sahip olmak , iki ülke arasında dostluğu gerektiriyordu.
3. Sovyetler, güneyde kurulacak İngiliz destekli güçlü bir Ermenistan'a karşıydı. Bu durum Ankara'nın da yararınaydı.
4. Yardım, Boğazlar vasıtasıyla Sovyetlerin güneyini güven altına alacağından.

B.M.M. kurulmadan önce, Mustafa Kemal, güvendiği bir komutan olan Halil Paşa'yı, Sivas Kongresinden hemen sonra Moskova'ya

göndermişti. Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin ve yardımcısı Karahan' la görüşen Halil Paşa, Sovyetlerin yardım yapacaklarını, ancak planlama için zaman istediklerini bildirdi. Bu oyalamanın gerçek sebebi, Rusların, Rusya'da Mustafa Suphi tarafından kurulan "*Türkiye Komünist Partisi'ni*" asıl muhatap olarak gösterebilme imkanını aramalarıdır. Öte yandan, daha önce Rusya'ya kaçmış bulunan bazı İttihatçılar da, Sovyet hükümetiyle ilişkiye girmişlerdi. Bunlardan Bakü' de bulunan Baha Sait Bey, 11 Ocak 1920'de Ruslarla bir antlaşma imzalamış ve metni Kara Vasıf Bey aracılığıyla Ankara'ya göndermişti. Mustafa Kemal yapılan antlaşmaya büyük bir tepki göstererek ve Anadolu'yu Ankara'da bulunan Heyet-i Temsiliye'nin temsil ettiğini, bunun dışında sıfatsız ve yetkisiz kişiler tarafından yapılan bu antlaşmayı tanımadığını bildirmiştir.²⁰

Sivas kongresinden sonra, Heyet-i Temsiliye'nin Anadolu hareketine hakim olmaya başlaması ve 23 Nisan 1920'de B.M.M.'nin açılmış olması, Sovyetler açısından, Milli Mücadele' nin merkezinin açığa kavuşmasını sağlamıştır. Mustafa Suphi tarafından kurulmuş bulunan Komünist Partisi ise bir gelişme kaydedemiyordu.

26 Nisan 1920 tarihinde, *Ankara'dan Moskova'ya*, askeri ve siyasi ittifaka ilişkin ve normal münasebetlerin kurulmasına dair bir mektup gönderilmişti.²¹

Mustafa Kemal tarafından kaleme alınıp, B.M.M. tarafından Sovyet Hükümetine gönderilen teklif mektubu şöyleydi :²²

1. *Emperyalist hükümetlere karşı bunların tahakküm ve esareti altında bulunan mazlum insanların kurtarılması amacını güden Bolşevik Rus'larla, hareket ve çalışmalarımızı kabul ediyoruz.*

²⁰ Aynı Eser; S-535.

²¹ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, II. Cilt, 2. Kısım, Gen. Kur. Bas.,Ankara, 1991, S-219.

²² Kazım KARABEKİR; İstiklal Harbimiz, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960, S-667.

2. *Bolşevik Rus Hükümeti, Gürcistan üzerine askeri harekat yapar veyahut izleyeceği siyasetin etkisi ve nüfuzuyla, Gürcistan'ın Bolşevik ittifakına katılmasını ve Gürcistan'daki İngiliz kuvvetini çıkarmak için harekete geçmesini sağlarsa, Türkiye Hükümeti de, Emperyalist Ermeni Hükümeti üzerine askeri harekat yapmayı ve Azerbaycan Hükümetini, Bolşevik Devletler Zümresine sokmayı taahhüt eder.*
3. *Evvela milli topraklarımızı işgal altında bulunduran emperyalist kuvvetleri atmak, sonra da emperyalizme karşı yapılacak müşterek mücadelemiz için, iç kuvvetlerimizi pekiştirmek maksadıyla şimdilik ilk taksit olarak 5 Milyon Altını, kararlaştırılacak miktarda, cephaneye ve diğer harp araçları ile sıhhi gereçlerin ve yalnız Doğu da harekat yapacak kuvvetlerimiz için gerekli erzakın Bolşevik Rus Hükümetince sağlanması rica olunur. Rusya'ya gönderilecek heyetin, Azerbaycan Hükümeti nezdinde lüzumlu teşebbüslerde bulunarak önemli olan yardımı hatta para yardımı icrasına mesai sarf etmesi uygun olur.*

Ankara'nın bu mektubuna, Sovyetlerin Dışişleri Halk Komiseri (Dışişleri Bakanı) Çiçerin'in 3 Haziran 1920 tarihli cevabı şöyleydi.:²³

“Sovyet Hükümeti, her iki milleti tehdit eden ecnebi emperyalizmine karşı, mücadeleye iştirak ve Sovyetler ile işbirliği arzunuzu belirten mektubunuzu aldık.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin dış siyaset esaslarını öğrenmiş bulunuyoruz.

---

²³ Aynı Eser; s. 784.

Sovyet Hükümeti, Türk-Sovyet işbirliğini şu prensiplere istinat ettirmeyi mütalaa eder;

- 1. Türkiye'nin bağımsızlığının ilanı,*
- 2. Türklere ait olduğuna itiraz edilmeyecek toprakların Türk Devletine katılması,*
- 3. Arabistan ve Suriye'nin birer devlet olarak ilanı,*
- 4. B.M.M. tarafından verilen karara göre, Türkiye'nin Ermenistan'da, Kürdistan' da, Batum' da, Doğu Trakya' da ayrıca Türk ve Arapların müşterek buldukları bütün topraklarda, milletlerin kendi alın yazılarının tespit ve tayinini kendilerine bırakmasını, istekli ve zorla göç ettirilmiş göçmenlerin, bu bölgelerde yapılacak referanduma katılmaları için geri dönmelerini tabii buluruz.*
- 5. Yeni T.B.M.M. Hükümetine ait topraklarda yaşayan azınlıklara, Avrupa'nın en serbest devletlerindeki azınlıklara tanınan hakların tanınması,*
- 6. Boğazlar meselesinin, Karadeniz kıyı hükümetleri tarafından yapılacak bir konferansa bırakılması,*
- 7. Kapitülasyon' ların ve yabancı devletlerin, iktisadi kontrolünün kaldırılması,*
- 8. Her nevi yabancı nüfuz bölgelerinin kaldırılması.*

Rus Hükümeti, B.M.M. hükümetinin, baskı altında bulunan milletleri kurtarmak amacıyla, emperyalist hükümetlere karşı yapılacak mücadele arzusunu kabul eder.

Rus Sovyet Hükümeti, kendi alın yazılarını kararlaştıracak milletlerin, hak ve adalet dairesinde olmak üzere, Türkiye, Ermenistan ve İran arasında kesin sınırın tespiti maksadıyla vaki olacak siyasi müzakerelere, B.M.M. Hükümetinin müsaade edeceğini umar. Rus Hükümeti ilgililerin daveti üzerine aracılık yapmaya hazırdır.

Rus Sovyet Hükümeti Türkiye ile Rusya arasında dostluk münasebetleri kurulması ve bunun devamlı olması için doğrudan doğruya siyasi münasebetlere ve karşılıklı konsolos gönderilmesine başlanmasını teklif eder.

Rus Sovyet Hükümeti, her millet için kendi alın yazısını tayin hakkını tanımaktadır.

Rus Sovyet Hükümeti, Türk milletinin, kendi bağımsızlık ve egemenliğini savunmak için yaptığı kahramanca boğuşmayı, pek büyük bir ilgi ile izlemektedir. Türkiye için acı olan bu günlerde, Rus ve Türk milletlerini birleştirecek olan dostluğun sağlam temele dayanmasından ötürü bahtiyardır.

Sayın Büyük Millet Meclisi Başkanı,

Yukarıdaki hususları takdir nazarlarınıza arz ederken Birleşik Amele ve Köylü Cumhuriyeti halkı adına, bağımsızlık için uğraşan Türk halkına başarı dileklerini bildirmekle şeref duyarım. Dışişleri Halk Komiseri Çiçerin.”

Çiçerin'in bu mektubu, Ankara üzerinde olumlu bir etki yaratmamıştır. Zira mektupta Ermenistan, Kürdistan, Doğu Trakya için tekliflerde bulunulmaktaydı. Bu da B.M.M. de tartışmalara neden oluyordu. Yapılan uzun görüşmelerden sonra Hükümet Sovyet Rusya'ya bir heyet gönderilmesine karar verdi.

Dışışleri Bakanı Bekir Sami Bey başkanlığında, İktisat Bakanı Yusuf Kemal'in de (Tengirsek) içinde bulunduğu bir heyet, 19 Temmuz 1920 tarihinde Moskova' ya ulaşmıştır. ²⁴

Heyet, Sovyet Dışışleri Bakanı Çiçerin ve yardımcısı Karahan tarafından 29 Temmuz 1920 günü kabul edilmiştir. Çiçerin, görüşmenin ana esaslarının Rusya' da bulunan Cemal ve Halil Paşa'larla önceden belirlenmiş olduğunu, şimdiki heyet ile aynı esaslar çerçevesinde ayrıntıların görüşüleceğini belirtmiştir. Buna şiddetle karşı çıkan Bekir Sami Bey, Cemal Paşa ve Halil Paşa' nın B.M.M. nezdinde hiçbir resmi sıfatlarının bulunmadığını belirtmiştir.²⁵ Yapılan müzakereler esnasında Bitlis, Van, Muş illerinin Ermenistan'a bırakılması yönündeki Rus talebi üzerine anlaşmaya varılamamıştır. Eylül'de, Kazım Karabekir Paşa komutasındaki birliklerin Sarıkamış, Kars ve Gümrü' yü almaları ve Ermenistan' da iktidarın Menşeviklerin ele geçirmesi sonucu 3 Aralık 1920 günü, Ermenistan ile Gümrü Antlaşması imzalandı.²⁶ Bu şekilde Ruslarla ihtilaf konusu olan Ermeni meselesi çözülmüş oluyordu.

10 Ağustos 1920'de, İstanbul Hükümeti Sevres Antlaşmasını imzalayarak devletin idamını onaylamıştır. Bu aşamada, silahlı mücadelenin kaçınılmaz bir hal almasına rağmen, para, silah, cephane ve malzeme sıkıntısı had safhadaydı. Bekir Sami Bey ve heyeti Ruslara ihtiyaç listesi bildirmiş olmalarına rağmen henüz herhangi bir sonuç alınamamıştı.

29 Kasım 1920 tarihinde, Mustafa Kemal Çiçerin'e bir telgraf göndermiş ve batılı emperyalistlere karşı yakın bir ittifak kurulmasını teklif etmiştir.²⁷ Bu sırada General Ali Fuat (Cebesoy), Moskova

²⁴ Aynı Eser; S .88.

²⁵ Ali Fuat CEBESÖY; Milli Mücadele Hatıraları, İstanbul, 1953, S .62.

²⁶ Fahir ARMAOĞLU; 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, C.I. Ankara, 1992, S .312.

²⁷ Aynı Eser; S .312.

Büyükelçiliği'ne atanmış, 19 Şubat 1921'de Moskova'ya ulaşmıştı. Karşılığında, Sovyet elçilik heyeti de Budu Mdivani başkanlığında, Ekim ayı başında Ankara'ya gelmiş bulunuyordu. ²⁸

26 Şubat 1921'de başlayan müzakereler neticesinde, 16 Mart 1921 Çarşamba günü B.M.M. Hükümeti ile Sovyet Rusya Hükümeti arasında Türk-Sovyet Dostluk ve Yardım Antlaşması Moskova'da imzalandı.

Türkiye adına Ali Fuat Paşa, Yusuf Kemal Bey, Rıza Nur Bey; Sovyet Rusya adına, Çiçerin ve Rusya Merkez Yürütme Komitesi Üyesi Celâlettin Korkmazof tarafından imzalanan, bir ön söz, 16 madde ve üç ekten oluşan bu antlaşmaya göre; ²⁹

1. *Sovyetler Misak-ı Milli'yi tanıyor;*
2. *Çarlık Rusya'sı ile Osmanlı Devleti arasında yapılan antlaşmalar geçersiz kılınıyor;*
3. *İki ülkenin birbirine yardım etmesine karar veriliyor;*
4. *Birinin tanımadığı antlaşma diğ erince tanınmıyor;*
5. *Dünya savaşından kalan esirler karşılıklı geri veriliyor;*
6. *Sovyetler Türkiye'ye her yıl 10 Milyon altın Ruble yardımda bulunmayı üstleniyor;*
7. *Taraflardan biri, diğ eri hakkındaki politikasında değ iş iklik yapacağı zaman, bunu haber vermeyi taahüt ediyordu.*

Moskova Antlaşması, 21 Temmuz 1921 Perşembe günü Büyük Millet Meclisinde, 5 ret ve 1 çekimser oya karşılık 201 oyla kabul edilmiştir.

---

²⁸ Zeki SARIHAN; Kurtuluş Savaşı Günlüğü, C.III., S .286.

²⁹ 16 Mart 1921 Moskova Antlaşmasının Metni; Düstur, 3. Tertip, C.2, S .102.

Sovyet hükümeti, Türklerle Moskova Antlaşmasının imzalandığı 16 Mart 1921 günü, İngilizlerle de bir ticaret antlaşması imzalamışlardır. Önceleri İngiltere, Sovyet Hükümetinin Ankara ile yakınlaşmasına tepki gösteriyor ve anlaşmanın imzası için, Rusların Ankara ile irtibatını kesmesi şartını öne sürüyordu. İngiltere daha sonra bu ön koşuldan vazgeçerek, Ruslarla Ticaret antlaşmasını imzalama kararı almıştır. İngilizlerin bu ön koşulu kaldırmış olmaları, dolaylı da olsa Ankara Hükümetine yarar sağlamış ve emperyalist batılılara karşı kullanılacak olan Sovyet yardımının teminine esas teşkil edecek antlaşmanın imzasına yol açmıştır.

Türk Heyeti, Moskova'da bulunduğu süre içinde, 1 Mart 1921 tarihinde yine Moskova'da bulunan Afganistan heyetiyle de bir dostluk antlaşması imzalamıştır.

Yaşanan tüm gelişmelere, imzalanan Moskova Antlaşmasına rağmen, komünizm konusu ve olgusu iki hükümet arasında sürekli ihtiyatlı davranılmasına neden olmuştur. Mustafa Kemal; "*Bizim Ruslarla münasebetimiz ancak iki ayrı devletin ittihat ve ittifak esaslarıyla alâkadardır*" diyerek, komünist ideoloji ve sistemin Anadolu'ya sokulmaması konusunda tavrını net bir şekilde ifade etmiştir.³⁰ Ruslar ise, Anadolu'da cereyan eden komünist hareketleri ilgiyle izlemeye ve desteklemeye devam etmişlerdir. Baytar Salih Zeki ve Şerif Manatov önderliğinde 1920 Haziranında kurulan Türkiye Komünist Partisi, Mustafa Kemal' in şahsına doğrudan saldırıda bulunmuş, faaliyetlerinin kontrolden çıkması üzerine parti kapatılmıştır.³¹ Mustafa Kemal Paşa, komünist oluşumları kontrol altına almak amacıyla, Resmi Komünist Fırkasını kurdurmuştur. Mustafa Kemal, Sovyetlerle ilişkileri devam ettirip yardım üzerinde dururken, komünizm konusunu Anadolu'da

³⁰ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, C.III., 1954. S .21.

³¹ Fahir ARMAOĞLU; 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, İstanbul, 1992, S .314.

kontrol altında tutmak arzusundaydı. Bir demecinde “*Biz ne Bolşevikiz, ne de komünist, ne biri ne de diğeri olamayız. Çünkü biz milliyetperver ve dinimize hürmetkârız*” demiştir.³²

Milli Mücadele süreci içinde Ankara Hükümeti'nin savaş alanlarında başarıları devam ederken, komünistler üzerindeki baskıyı da arttırmış olması, Moskova'daki yöneticileri hayli kızdırmıştır. İlaveten, Mustafa Kemal' in batılılarla uzlaşma ihtimali, Bekir Sami Bey' in Londra ve Paris'e yaptığı ziyaretler İtalya, İngiltere ve Fransa ile yakınlaşma çabaları Rusları telaşlandırmış ve Ankara hükümetini protesto etmişlerdir.³³ Neticede Türkiye' ye yardım konusunda Sovyet liderleri arasında giderek görüş ayrılıkları doğmuştur. Şöyle ki, 1922'de Stalin ve Orjonikidze gibi Gürcü Kafkasyalı liderler yardımın kesilmesini savunurken, Lenin ve Trotzki yardımın devamından yanaydılar.

C.SOYNET RUSYA'NIN MİLLİ HÜKÜMETE YARDIMLARI

Sovyet Hükümetinin, Anadolu'daki Büyük Millet Meclisi ile irtibat kurmasından sonra, Milli Mücadele'ye Sovyetler tarafından yapılan yardımlar büyük bir artış göstermiştir.Yapılan yardımları, aşağıdaki başlıklar altında inceleyeceğiz:

1. Para olarak yapılan “Nakdi” yardımlar

³² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; C. III, Ankara, S .51.

³³ Fahir ARMAOĞLU; S .316.

- 1920 yılında sağlanan paralar
- 1921 yılında sağlanan paralar
- 1922 yılında sağlanan paralar

2. Silah, cephane ve malzeme olarak yapılan “Ayni” yardımlar.

- 23 Nisan 1920 - 9 Kasım 1920: B.M.M. hükümetinin kurulmasından sonra sağlanan yardımlar.
- 9 Kasım 1920 - 15 Nisan 1921: Birinci ve İkinci İnönü Muharebeleri sürecinde sağlanan yardımlar
- 25 Nisan - 25 Temmuz 1921: Kütahya, Eskişehir Muharebeleri sürecinde alınan yardımlar
- 26 Temmuz - 10 Ekim 1921: Sakarya Meydan Muharebesi döneminde alınan yardımlar.
- 11 Ekim 1921 - 30 Temmuz 1922: Büyük Taarruz döneminde sağlanan yardımlar.

Sovyetlerden nakdi olarak sağlanan yardımlarla ilgili bölüme geçmeden önce günümüz rayicine göre 1 Osmanlı altını ile 10 Rublelik 1 Rus Altının niteliklerinin karşılaştırılması ve alım gücünün 1920 yılı ile günümüz itibariyle ifade edilmesi yararlı olacaktır:³⁴

---

³⁴ T.C. Gen. Kur. Harp Tarihi Bşk.’ lığı; Türk İstiklal Harbi,C. VII, İdari Faaliyetler, Ankara, 1995, S-167.

Tablo 2.1
1920 Yılı İtibariyle Değeri

<u>Cinsi</u>	<u>Gram</u>	<u>Ayar</u>	<u>T .L</u>	<u>A.B.D.</u> <u>Doları</u>
1 Osmanlı Altını	7.2	22	5.07	6.4
10 Rublelik 1 Rus Altını	7.7	22	5.85	6.9

Tablo 2.2
31/12/1997 Tarihi İtibariyle Değeri

<u>Cinsi</u>	<u>Gram</u>	<u>Ayar</u>	<u>T .L</u>	<u>A.B.D.</u> <u>Doları</u>
1 Osmanlı Altını	7.2	22	1296000	6.23
10 Rublelik 1 Rus Altını	7.7	22	1386000	6.66

1. 1920 Yılında Rusya'dan Sağlanan Nakdi Yardımlar

8 Eylül 1920'de Celalettin Arif Bey'in de hazır bulunmasıyla, Doğu Cephesi Kurmay Başkanlığı ve Levazım heyetleriyle, Rusya Elçilik Katipleri ve Ateşemiliteri önünde, Moskova'dan gönderilen altı sandıktan üçü açılmış ve ağırlık olarak kayıt ve tespit edilmiştir. Tartılan miktar 200 kilo 35 gramdır. Açılmayan diğer üç sandık elçilik heyeti tarafından geri götürülmüş ancak daha sonra bu üç sandık da teslim edilmiştir. Ruble ~~adedi~~ belli olmamakla beraber, 6 sandık ağırlık olarak 400 kilo altını ihtiva etmektedir. 1 Rus rublesi 7.74 gram olduğuna göre sandıklarda mevcut ruble toplamı 516.800 adet civarında olmalıdır. Eylül ayı içerisinde Erzurum'a bir milyon adet ruble daha gönderilmiştir. 17 Aralık 1920 günü Tuapse' den Trabzon'a bir motorla bir buçuk milyon altın ruble daha iletilmiştir.³⁵

Bunlara ilaveten, Erzurum'daki askeri okullar ve sanayi tesisleri için 150.000 altın Ruble daha gelmiştir. Bu para, Kazım Karabekir Paşa tarafından Milli Savunma Bakanlığı'na bildirilerek kullanılmıştır.

1920 yılında Rusya'dan sağlanan nakdi yardımların tutarı aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

---

³⁵ Aynı Eser; s.168.

Tablo 2.3

1920 Yılında Rusya'dan Sağlanan Nakdi Yardımlar

1920 Yılında Verilen	10'lik 1 Rus Altının Türk Lirası Değeri	Toplam Tutarı (T.L)	Yardım
6sandık=400kg 518.600. Ruble	5.9 T.L.	304.912.	
1.000.000.Ruble	5.9 T.L.	590.000	
1.500.000.Ruble	5.9 T.L.	885.000	
150.000 Ruble	5.9 T.L.	88.500	
100.000. Adet Osmanlı Altını	5.07 T.L.	507.000	
3.166.000 Ruble		2.375.412.	
1920 Yılı Dolar Bazında Rus Yardımı =2.725.190. Dolar			

2. 1921 Yılında Rusya'dan Sağlanan Nakdi Yardımlar

16 Mart 1921 tarihinde imzalanan Moskova Antlaşmasına göre Sovyet Hükümeti her yıl On Milyon Altın Ruble vermeyi taahhüt ediyordu. Yusuf Kemal Bey beş arkadaşıyla Rusya'dan Kars'a gelişinde yanında ilk parti olarak 400.000 Adet 10' luk Rus Rublesi getirmiştir.

Ankara Hükümetinin Moskova elçisi Ali Fuat Paşa (Cebesoy) Dışişleri ve Maliye Bakanlığı'na gönderdiği bir şifrede Dört Milyon Altın Ruble' nin Trabzon'a gönderildiği, ilaveten 1.160.000 Ruble' nin fişek ve cephane yapımına yarayan aletlerin alımı için Dışişlerinin emri gereği

Almanya Ateşemiliteri Saffet Bey' e verilmek üzere Stokholm'e Sovyet Hükümetince transfer edildiği bildiriliyordu. Aynı şifrede 14 Mayıs 1921 tarihinde 240.000 Altın rublenin teslim alınıp elçilik giderleri için bloke edildiği, bu senenin taksidinden kalan 4.600.000 rublenin ise hala alınmadığı belirtilmiştir. Moskova elçisi Ali Fuat Paşa, yardımın yavaşlamasında hernekadar sebep olarak Ruslar tarafından kendi ekonomik sıkıntılarının ileri sürüldüğünü söylemekteyse de, asıl nedenin T.B.M.M. hükümetinin batılı devletlerle ilişki arayışından Sovyet yöneticilerinin duyduğu kuşku ve tedirginlik olduğu bilinmekteydi. Şüpheler giderildiği takdirde de yardımın tekrar başlayacağını belirtiliyordu.³⁶

3 Ağustos 1921 günü Mustafa Kemal tarafından 3 ncü Kafkas Tümen Komutanlığı'na gönderilen bir emirle, Ruslardan alınan 150.000 rublenin Ankara'ya gönderilmesi istenmiştir. Bu emirden, 1921 yılı içinde 150.000 rublenin daha Trabzon muhasebesine geldiğini anlıyoruz.³⁷

Tablo 2.4

1921 Yılında Sağlanan Nakdi Yardımlar

Sağlanan Rus Yardımı	10'luk 1 Rublenin Değeri	Yardımanın Tutarı
4.000.000 altın ruble	5.9 TL.	2.360.000 TL.
4.000.000 altın ruble	5.9 TL.	2.360.000 TL.
1.160.000 altın ruble	5.9 TL.	900.000 TL.
240.000 altın ruble	5.9 TL.	141.600 TL
400.000 altın ruble	5.9 TL.	236.000 TL.

³⁶ Aynı Eser; S-170.

³⁷ Aynı Eser; S-170.

150.000 altın ruble	5.9 TL	88.500TL
9.950.000 Ruble		6.086.100.TL
Dolar Bazında Rus Yardımı	=	7.682.650\$

3. 1922 Yılında Rusya'dan Sağlanan Nakdi Yardımlar

Maliye Bakanlığı'nın 7 Ocak 1922'de Genelkurmay Başkanlığı'na yazdığı bir yazıdan, bu yılın başında 1.100.000 Adet Altın Ruble geldiği anlaşılmaktadır.³⁸

14 Mart 1922'de Rus elçisi Mdivani, Türk Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey'i ziyaret ederek 3.500.000. Rublenin Türk Hükümetine verilmek üzere yola çıkarıldığını ve Tiflis'e ulaşmak üzere olduğu, eğer acil para gereksinimi varsa elçilikten 150.000 altın rublenin derhal verilebileceğini belirtiyordu. 26 Nisan 1922'de Doğu Cephesi Komutanlığı 3.500.000 Rublenin Samsun'a ulaştığını bildirmiştir.

Tablo 2.5

1922 yılı Nakdi Yardımları

Sağlanan Rus Yardımı	10'luk Rublenin T.L. Değeri	Yardımanın Tutarı
1.000.000. Altın Ruble	5.9 T.L	599.000T.L
.100.000 Altın Ruble	5.9 TL	59.000TL.
~~3.500.000~~ Altın Ruble	5.9 TL	2.065.000 TL.
4.600.000 Altın Ruble		2.723.000TL

³⁸ Harp Tarihi Arşivi; No:1/4299, Dlp.30, G.2. , Kls 1720, Dos. 607 F.1

1920, 1921, 1922 yıllarında Sovyet Rusya hükümeti tarafından çeşitli yollardan T.B.M.M. hükümetine gönderilen para yardımının miktarı aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 2.6

<u>Yıllar</u>	<u>Ruble</u>	<u>Osmanlı TL</u>	<u>A.B.D.\$</u>
1920	6 Sandık= 400 kg.516.800 altın ruble	304.912 adet	358.720
	1.000.000 Ruble	590.000	694.117
	1.500.000 Ruble	885.000	1.041.176
	50.000 Ruble	29.500	34.706
	100.000 adet Osmanlı Altını	507.000	596.470
1921	4.000.000 Ruble	2.360.000	2.776.470
	4.000.000 Ruble	2.360.000	2.776.470
	1.160.000 Ruble	900.000	1.058.823
	240.000 Ruble	141.600	166.588
	400.000 Ruble	236.000	277.647
1922	1.100.000 Ruble	649.000	763.529
	3.500.000 Ruble	2.065.000	2.449.411
TOPLAM		11.028.012	12.974.131. \$

Osmanlı Altını =2.175.150 Adet

Sovyetlerin üç yıllık sürede yapmış oldukları yardımlar yukarıdaki rakamlara ulaşmıştır. Sovyet yardımı incelenirken Buhara Cumhuriyeti'nin ilk ve son Cumhurbaşkanı olan Osman Kocaoğlu' nun ilginç açıklamalarına değinmek gerekir.

1 Ekim 1920 günü kurulan Buhara Halk Cumhuriyeti'nin, kurultayı ve bağımsız hükümeti S.S.C.B. ile ilişkilerini dostluk ilkesine göre sürdürüyordu. Yeni hükümet para basmak hakkını koruyor, ancak askeri gücü yine Rusların elinde kalıyordu. Buhara Halk Cumhuriyeti 1924'te ortadan kaldırılarak toprakları Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri arasında paylaşılmıştır.

Buhara Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Osman Kocaoğlu açıklamalarında; 1920 yılında Cumhuriyet kurulduktan sonra Moskova'ya gittiğini burada Lenin ve Sovyet liderleriyle görüştüğünü bu sırada Bekir Sami Bey'in de Ankara'ya yardım konusunu görüşmek üzere, Moskova'da bulunduğunu belirtmektedir. Lenin' le yaptığı bir görüşmede Lenin'in kendisine “ *Türklerin yardım talep ettiklerini , ancak Sovyetlerin bu yardım için yeterli paraya sahip bulunmadıklarını, bunun yanında silah ve malzeme yardımı için malzemenin gönderilmesi konusunda ulaşım sorunu olduğunu*” belirtmektedir. Bunun üzerine Kocaoğlu Lenin'e kendilerinin yardım yapabileceklerini zira para sorunları olmadığını söylemiştir. Buhara Halk Cumhuriyeti Meclisinin onayıyla 100 milyon altın rublenin T.B.M.M. hükümetine ulaştırılmak üzere Sovyetlere teslim edildiği, Osman Kocaoğlu tarafından yazılmaktadır.³⁹

³⁹ Osman KOCAOĞLU ; Rus Yardımının İç Yüzü, Cilt 1. , Sayı 10 , s. 92.

4. B.M.M.' nin Kurulmasından Sonra Sağlanan Aynı Yardımlar (23 Nisan - 9 Kasım 1920)

Ankara'nın 20 Nisan 1920 tarihli mektubuna, Moskova'nın 3 Haziran 1920 tarihli mektupla cevap vermesi üzerine Rus yardımları güncellik kazanmıştır.

Bekir Sami Bey Başkanlığındaki heyet, yola çıktığında, Bakanlar Kurulu' nun 11 Haziran 1920 tarihli kararıyla Milletvekili Osman Bey Rusya'ya delege olarak gönderilmiştir. Osman Beye, gerek siyasi, gerek askeri alanda alınacak karar ve sözleşmeleri imza yetkisi de verilmiştir. Osman Bey, yardımın sağlanması, teslim alınması ve Türkiye' ye sevk edilmesi konularını çözümlenmekle de görevlendirilmiş idi..

Yapılan görüşmeler neticesinde, 20.000 tüfek, 200 makinalı tüfek ve bir miktar top ve cephane verilmesi kararlaştırılmıştır. Osman Bey, Fransız savaş gemilerinin Rus limanlarını bombardımanı nedeniyle yardımın geciktiğini, kısa zamanda, ilk partinin gönderileceğini, 18 Ağustos 1920 günü Genelkurmay Başkanlığına bildirilmişti. İlk parti olarak 21 Eylül - 15 Ekim 1920 tarihleri arasında 2815 adet İngiliz tüfeği ile bunlara ait 1885 sandık cephane Trabzon'a yollandı. İlaveten, 500 adet İngiliz tüfeği ve 250 sandık piyade cephanesi de Giresun Alayı için Osman Bey'e teslim edilmişti. 2 Kasım 1920 tarihinde ikinci parti olarak Rostov'dan otuz iki vagon silah ve cephanesiyle, sekiz adet 7,5' luk İngiliz sahra topu sevk edildi.⁴⁰

5. Birinci ve İkinci İnönü Muharebeleri Döneminde Sağlanan Aynı Yardımlar (9 Kasım 1920 - 15 Nisan 1921)

B.M.M.' nin kurulup çalışmalarına başlamasından sonra, Mustafa Kemal Paşa ve Genelkurmay Başkanı İsmet Bey (İnönü), Kuvay-i Milliye

⁴⁰ T . C. Genelkurmay Bşk'lığı, Türk İstiklal Harbi, İdari Faaliyetler, c.7.,Ankara, 1975, s.292.

yerine muntazam ordu fikri üzerinde durmaya başladılar. Bu fikre en başta Çerkez Ethem karşı çıkararak milli ordunun kuruluşuna karşı cephe aldı. 18 Haziran 1920’de, General Ali Fuat (Cebesoy) komutasında kurulan Garp Cephesi Komutanlığı, Çerkez Ethem’ in baskıları sonucu Gediz’de bulunan bir Yunan tümenine, hazırlıksız iki tümenle 24 Ekim 1920’ de taarruz etti ve yenildi. Bu yenilgi üzerine Ali Fuat Paşa (Cebesoy), Ordu Komutanlığından alınarak Moskova elçiliğine atandı. Çerkez Ethem bu yenilgiyi B.M.M.’ nin ve Milli Ordunun bir başarısızlığı şeklinde göstererek Ankara’ya karşı isyanını başlattı.

Milli kuvvetlerin 5 Ocak 1921’deki taarruzuyla Çerkez Ethem kuvvetleri Gediz bölgesinde yenildiler, Ethem ve kardeşleri düşmana iltica ettiler.⁴¹

6 Ocak 1921’de Yunan kuvvetleri, Bursa üzerinden ilerlemeye başladı.. Ethem kuvvetlerini yenen Milli Ordu, Yunan kuvvetlerini İnönü ve Dumlupınar bölgesinde karşılamıştı. Yunan kuvvetlerinin üçte biri oranında olan Türk ordusu Yunan taarruzunu 9 Ocak 1921’de durdurarak ve 11 Ocakta Yunanlıları, Bursa istikametinde çekilmeye zorladı. Londra Konferansından sonra Yunanlılar, 30 Mart - 1 Nisan 1921’de İnönü mevzilerine yaptıkları ikinci taarruzda da başarılı olamadılar.

Birinci ve İkinci İnönü Muharebeleri döneminde Rus yardımı gelmeye devam ediyordu. 16 Aralık 1920’de Trabzon Limanına 345 adet İngiliz, 93 adet Avusturya tüfeği ve 410 sandık İngiliz piyade cephanesi ve 9600 kg. benzin gelmiştir. 2 Ocak 1921’de bir motorla Trabzon Limanına bir miktar benzin ve gaz gelmiştir. Ocak 1921 ayı içinde Gazal isimli tekneyle, 2 Adet 12 cm’ lik Fransız topu, 902 mermi ve hartucu, 9 sandık vazelin daha Trabzon limanına ulaşmıştır. Başka bir motorla da, 198 İngiliz Tüfeği, 43 sandık cephanesi, 200 Rus bombası, 99 atım 12

⁴¹ Yılmaz ALTUĞ ; Türk İnkılap Tarihi , Çağlayan Kitabevi, İstanbul ,1992, s.114.

cm' lik top mermisi, 10 sandık ilaç, 3761 adet yastık kılıfı, 3692 adet çarşaf, 3440 don, 3496 adet gömlek getirilmiştir.

. Ocak ayı içinde, Rize Milletvekili Osman Beye teslim edilen bazı malzemenin akıbeti hakkında Ruslar şüpheye düşmüşlerdir. Milli Savunma Bakanlığı' nın 3 Şubat 1921'de 3 ncü Tümen Komutanlığı'na gönderdiği yazı ile, Osman Bey' in memuriyet görevini kötüye kullanarak, gelen malzemeden kendine çıkar sağladığı ve yardım malzemesinin ticaretini yaptığı B.M.M. Başkanı Mustafa Kemal tarafından bildirildiğini, bu nedenle gerekli işlemlerin yapılması istenmiştir.⁴² Yardımın teslim alınıp ulaştırılmasıyla ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. 26 Ocak 1921 tarihli bir şifreden anlaşıldığı üzere, Tuapse' de 3 kişilik bir heyet kurulmuştur. Ayrıca Milli Savunma Bakanlığı, 27 Ocak 1921 tarihli emriyle yardım işinin 3 ncü Tümen Komutanlığı tarafından organize edilip, gelen silah, cephane ve malzemenin kısa sürede Batı Cephesine ulaştırılması istenmiştir.⁴³

Bu düzenlemelerden sonra Rüsumat Vapuru ile 8 Şubat 1921 günü Trabzon'a 2 adet İngiliz sahra topu, 1296 adet mermisi, 2 cephane arabası ve 500 kangal dikenli tel gelmiştir. 4 Nisan 1921'de İnebolu'ya 4 adet 8,8 cm.' lık İngiliz sahra topu, 411 sandık Alman Piyade tüfeği cephanesi, 2 cephane arabası, 3 sandık top nişangahı, 3 uçak motoru, 2544 atım Rus Top mermisi gelmiştir. ⁴⁴

30 Mart 1921 tarihinde Ruslardan istenilen silah, mühimmat ve gereç sayılarıyla, Rusların vermeyi kabul ettikleri miktarlar aşağıdaki tabloda ayrıntılarıyla belirtilmiştir:

⁴² T .C. Genkür. Harp Tarihi Bşk'lığı , İdari Faaliyetler, s.264.

⁴³ Aynı Eser; s. 264.

⁴⁴ Aynı Eser; s. 266.

Tablo 2.7.
Rus Askeri Malzeme Yardımı ⁴⁵

Cinsi	30/03/1921 Tarihinde Ruslardan İstenen Malzeme	Rusların Vermeyi Kabul Ettikleri Malzeme
Tüfek	100.000 Adet	4.000 Adet
Ağır Makinalı Tüfek	800 Adet	200 Adet
Piyade Silahı Cephane	5.000.000 Adet	400.000 Adet
Top	100 Adet	56 Adet
Top Mermisi	100.000 Adet	12.729.000
Obüs	15 Batarya (60 adet)	24 Adet
Obüs cephanesi	60.000 Adet	24.000 Adet
Koşum Hayvanı	-	500 Baş
Uçak	24 Adet	-
Denizaltı ve Motorbot	Miktar belirtilmemiştir	-
Uçaksavar	5 Batarya	-
Deniz Torpili	Miktar belirtilmemiştir	150 Adet
OsmanlıMavzer Cephane	Miktar belirtilmemiştir	300.000 Adet
Boş kovan presi	Miktar belirtilmemiştir	-
Dumansız Barut	Miktar belirtilmemiştir	-

⁴⁵ Harp Tarihi Arşivi; No. 1/4300 ,Dlp. 30, Kls. 1717. ,Dos 585, F.1, 1-2

<u>Cinsi</u>	<u>30/03/1921 Tarihinde Ruslardan İstenen Malzeme</u>	<u>Rusların Vermeyi Kabul Ettikleri Malzeme</u>
Batarya Dürbünü	Miktar belirtilmemiştir	-
Elbise, Eyer takımı	Miktar belirtilmemiştir	-
Koşum	Miktar belirtilmemiştir	-
Kamyon	Miktar belirtilmemiştir	-
Telsiz, Telgraf	Miktar belirtilmemiştir	2 Adet Telsiz İstasyonu
Sağlık Malzemesi	Miktar belirtilmemiştir	-
Demiryolu Gereçleri	Miktar belirtilmemiştir	-
		Otomobil Parçası
		Mensucat Fabrikası malzemesi

Ayrıca, Ruslardan yardım malzemesinin ulaştırılmasına yardımcı olmaları da istenmiştir. Aynı zamanda Kars - Tiflis - Batum demiryolunun inşası için yardım talep edilmiş, bu istek uygun görülmesine rağmen, hattın yapımı Kütahya - Eskişehir Muharebelerine ancak yetişmiştir.

6. Kütahya - Eskişehir Muharebeleri Döneminde Sağlanan Aynı Yardımlar (25 Nisan-25 Temmuz 1921)

Batı Cephesindeki muharebelerde, daha çok sahra topu ve kudretli top mermilerine ihtiyaç vardı. Bu ihtiyaç, bir yandan Doğu Cephesi ve Elcezire'den karşılanmaya çalışılırken, diğer taraftan da ağırlıklı olarak

Sovyet Rusya'dan temin edilmeye uğraşılıyordu. Bu tip mühimmata, yakın tip mühimmatın tornalarda işlenmesi suretiyle eldeki silahlara adaptasyonu sağlanıyordu.⁴⁶

16 Mart 1921 tarihinde B.M.M. Hükümeti ve Sovyetler Birliği arasında imzalanan Moskova antlaşmasından sonra, Ruslar yollayacakları silah, cephane ve harp gereçlerini şimdilik Tuapse-Tiflis yolu ile göndermeyi kararlaştırdıklarını, bu silah ve cephanenin büyük kısmının Kafkas Askeri Bölgesinden temin edilerek verileceği ve bu yardımın organizasyonu, Kızıl Ordular Başkomiseri Gürcü Mösyö Orjenikidze'nin görevlendirildiği ve Çiçerin'in kendisine gerekli talimatları verdiğini bildirmişlerdir. Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Bey de, yardımın B.M.M. adına Sovyetlerde takibiyle elçilikte görevli Hüsamettin Bey isimli şahsı görevlendirmiştir.⁴⁷

1921 yılı Haziranında düşman savaş gemilerinin Karadeniz'deki faaliyetlerinin artması, yardım malzemesinin Karadeniz yoluyla ulaştırılmasında zorluklara sebep oluyordu. Ulaştırmanın, Tuapse-Trabzon yerine, Batum-Trabzon arasında yapılmasının daha uygun ve riskinin daha az olacağı kararlaştırıldı. Ayrıca Sovyet Hükümeti aldığı bir kararla, Batum'a ulaşan malzemenin, Ankara Hükümetinin Batum Konsoloslugu'na veya onun tespit edeceği bir memura, oluşturulacak bir kurul tarafından tutanak karşılığı teslim edilmesini kararlaştırdı. Malzemenin, Trabzon'a varışında bu kuruldanda bir üye bulunacak, tutanaklar ve vukuat tekmili Kafkas Orduları karargahına ulaştırılarak yardım malzemesinin yerine ulaşması garanti altına alınmış olacaktır.

Kütahya-Eskişehir muharebeleri sırasında, Rusya'dan yollanan silah, cephane ve malzeme miktarları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.⁴⁸

⁴⁶ Harp Tarihi Arşivi ; No. 1/4300 , Dlp. 17 , G. 2 , Kls. 996 , Dos 24 , F. 1 -116

⁴⁷ T . C. Genkur. Harp Tarihi Bşk'lığı; Türk İstiklal Harbi, İdari Faaliyetler, Ankara, 1975, s. 314.

⁴⁸ Aynı Eser; s. 315-316.

Tablo 2.8

<u>Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>	<u>Gönderme Tarihi</u>
Rus Piyade Tüfeği	11.920 Adet	22-30 Mayıs 1921
Rus Piyade Süngüsü	9.520 Adet	22-30 Mayıs 1921
Avusturya Piyade Tüfeği	9.049 Adet	20 Haz-24 Temmuz 1921
Alman Piyade Tüfeği	902 Adet	07 Haziran 1921
İngiliz Piyade Tüfeği	4.013 Adet	07-25 Haziran 1921
Çeşitli Ağır Makinalı Tüfek	99 Adet	11 Mayıs- 7 Haziran 1921
Hafif Makinalı Tüfek	93 Adet	07-24 Haziran 1921
Bomba	123 Sandık	25 Temmuz 1921
Rus Piyade Cephanesi	9625 Sandık	22-26 Mayıs 1921
Avusturya-Fransız Piyade Cephanesi	6.564 Sandık	22 May-6 Tem. 1921
Alman Piyade Cephanesi	842 Sandık	26 May-16 Tem. 1921
Ağır Mak. Tf. Cephanesi	1.123 Sandık	26 Mayıs 1921
Süvari Kılıcı	60 Adet	16 Temmuz 1921
Çeşitli Top	18 Adet	25-30 Haziran 1921
75 mm' lik Top Mermisi	20.481 Adet	2 Haz.- 17 Tem 1921
75 mm' lik Rus Top Mermisi	18.220 Adet	16-19 Temmuz 1921

<u>Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>	<u>Gönderme Tarihi</u>
88 mm' lik İngiliz Top Mermisi	9.794 Adet	26 Haz- 22 Tem1921
105 mm' lik Obüs Mermisi	9175 Adet	30 May- 11 Tem 1921
Telsiz Telgraf İstasyonu	2 Adet	-
Dört Tekerli At Arabası	2 Adet	-
Tekerli Nakliye Arabası	2 Adet	-
Japon Top Kaması	11 Adet	-
Mayın ve Gereçleri	35 Adet	-
Dürbün	6 Adet	-
Aydınlatma Tabancası	22 Adet	-
Aydınlatma Mermisi	351 Adet	-
Top Nişan Dairesi	15 Adet	-
Top kapsülü	150 Adet	-
Fransız El Bombası	40 Sandık	-
İngiliz El Bombası	83 Sandık	-
Rus El Bombası	200 Adet	-

1921 yazı Milli Hükümet yönünden, hayli sıkıntılı ve telaşlı geçmiştir. Zira Yunanistan, Sevr'in verdiği cesaret ve Megalo-idea düşüncesinden aldığı güç ile büyük bir taarruz hazırlığına başlamıştı. 10 Temmuz 1921'de başlayan Yunan taarruzuyla, Eskişehir-Kütahya Muharebeleri başlamıştır. 21 Temmuz 1921 tarihine kadar süren muharebeler, Türk Ordusunun Sakarya hattına kadar geri çekilmesiyle son

bulmuştur. 18 Temmuz 1921'de cepheyi teftiş eden Mustafa Kemal, hazırlıklı Yunan taarruzu karşısında, hazırlıklarını tamamlayamadan, muharebeye girmiş Türk kuvvetlerini bu hatta savunmada tutmaya çalışmanın, kuvvetleri eritmek anlamına geldiğini faretmişinden daha uygun bir savunma mevzii hattına çekilme kararı alınmıştır. Bu karar Ankara'da fırtınalar kopardı. Mustafa Kemal dehasıyla bu fırtınayı kendi lehine çevirmeyi başarmış ve 4 Ağustos 1921 tarihinde yapılan gizli oturumla 5 Ağustos 1921 tarihinden itibaren B.M.M. yetkilerini üzerine alarak 14 sayılı kanunla Başkomutan olmuştur.

7. Sakarya Meydan Muharebesi Döneminde Sağlanan Aynı Yardımlar (26 Temmuz - 10 Ekim 1921)

12 Ağustos 1921'de Mustafa Kemal ve Genelkurmay Başkanlığı'na yeni atanan Fevzi Paşa Polatlı'daki cephe karargahına gittiler. 23 Ağustos'ta Yunan taarruzlarıyla başlayan muharebeler Türk komuta kademelerinin “ *Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır.*” anlayışıyla 13 Eylül 1921 tarihine kadar devam etti. Sakarya Savaşı, Türk Ordusunun kesin zaferiyle neticelenerek, Kurtuluş Savaşının dönüm noktasını oluşturdu.

Sakarya Meydan Muharebesinde alınan sonuç, Türk insanının yüksek vatan sevgisi, azim ve iradesi ve özverisinin bir ifadesidir. Bu savaş döneminde Sovyet Rusya yardımları da gelmeye devam etmiştir. Ulaşan malzemeler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo2.9

<u>Malzemenin Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Çeşitli Piyade Tüfeği	892 Adet
İngiliz Piyade Tüfeği	3.562 Adet
Alman Piyade Tüfeği	471 Adet
Fransız-Belçika Piyade Cephaneşi	401 Sandık
Avusturya Piyade Cephaneşi	1.691 Sandık
Alman Piyade Cephaneşi	371 Sandık
Rus Piyade Cephaneşi	4.497 Sandık
İngiliz Piyade Cephaneşi	5.809 Sandık
Levis Hafif Makinalı Tüfek	28 Adet
Şuse Makinalı Tüfek	60 Adet
Avusturya Makinalı Tüfek	1 Adet
İngiliz Sahra Topu	36 Adet
İngiliz Sahra Topu Cephaneşi	36.146 Atım
Fransız Top Cephaneşi	1.946 Atım
Rus Sahra ve Dağ Topu Cephaneşi	24.103 Atım
Avusturya Top Cephaneşi	248 Atım
Rus Gaz Maskesi	19.359 Atım

Yukarıda belirtilen silah ve cephaneler, Tuapse ve Batum'dan Trabzon'a yollanmış, buradan Samsun, Sinop ve İnebolu İskeleleri üzerinden savunma hatlarına ulaştırılmıştır.⁴⁹

8. Büyük Taarruz Döneminde Sağlanan Aynı Yardımlar (11 Ekim 1930 - Temmuz 1922)

Mustafa Kemal, Sakarya Meydan Muharebesinde alınan sonuçtan sonra, düşmanı vatan toprağından atmak için taarruz hazırlıklarına girmiştir. Önce B.M.M. ve milletin fikren bu zafere hazırlanması ve inanmasını sağlamıştır. Daha sonra, böyle bir taarruz için gerekli hazırlıkları yapmıştır. 4 Mart 1922'de söylediği nutukta;

“Ordumuzun kararı taarruzdur; fakat bu taarruzu erteliyoruz, sebebi, hazırlığımızı tamamen ikmale biraz daha zaman lazımdır. Yarım hazırlıkla, yarım tedbirle yapılacak taarruz, hiç taarruz etmemekten daha çok fenadır.” demektedir.⁵⁰

Nihayet, 26 Ağustos 1922'de taarruz başladı. 30 Ağustos 1922 Başkumandan Meydan Muharebesiyle Yunan ordusu yenildi ve ordumuz 9 Eylül de İzmir'e girdi.⁵¹

Yunan Başkomutanı General Trikapis ile iki kolordu komutanı karargahları ile esir edilmişlerdir.

Büyük taarruza hazırlanılması sırasında, Rus yardımı devam etmiştir. Bu yardımlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:⁵²

⁴⁹ T.C. Gen. Kur. Harp Tarihi Bşk' lığı, Türk İstiklal Harbi, İdari Faaliyetler, Ankara, 1975, S-314

⁵⁰ Yılmaz ALTUĞ; Türk İnkılap Tarihi Çağlayan Kitabevi, 1992, İstanbul, s. 157

⁵¹ Aynı Eser; s. 158

⁵² T.C. Genkur. Bşk. ' lığı Türk İstiklal Harbi, İdari Faaliyetler, Ankara, s. 314

Tablo 2.10

<u>Malzemenin Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
Avusturya Piyade Tüfeği	2.710 Adet
İngiliz Piyade Tüfeği	472 Adet
Alman Piyade Tüfeği	4.022 Adet
Fransız Piyade Tüfeği	529 Adet
Japon Piyade Tüfeği	279 Adet
Osmanlı Mavzer Piyade Tüfeği	1.703 Adet
Belçika Piyade Tüfeği	293 Adet
Avusturya Piyade Cephaneſi	2.951 Sandık
Rus Piyade Cephaneſi	283 Sandık
Osmanlı Piyade Cephaneſi	2.185 Sandık
Muhtelif Mavzer Cephaneſi	8.383 Sandık
Piyade Manevra Mermisi	717 Sandık
Rus Piyade Mermisi yapımı için Fabrika Malzemesi	Muhtelif Miktarlarda
Çeſitli Makinalı Tüfek	9 Adet
150' lik Sahra Topu	3 Adet
Şnayder Dağ Topu	4 Adet
Rus Sahra Topu	12 Adet
Rus Bomba Topu	13 Adet

<u>Malzemenin Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>
75' lik Top Mermisi	7.242 Atım
120' lik Fransız Top Mermisi	1.131 Atım
10,5' luk Obüs Mermisi	7.083 Atım
Erhart Dağ Topu Mermisi	8.686 Atım
Kudretli Dağ Topu Mermisi	8.706 Atım
Osmanlı Sahra Topu Mermisi	211 Atım
Çeşitli Top Hantuşu	9.103 Adet
Dumansız Barut	10 Sandık ve 1026 kg.
Rus Piyade Mermi Kovanı	48 Sandık ve 3264 kg.
Rus Piyade Mermi Kapsülü	8 Sandık ve 1270 kg.
Rus Piyade Mermi Çekirdeği	104 Sandık ve 7648 kg.
Ham Pamuk	20 Çuval

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK MİLLİ MÜCADELESİNE FRANSIZ YARDIMLARI

A. FRANSIZ YARDIMINI HAZIRLAYAN NEDENLER

1. Birinci Dünya Savaşı Dönemi Osmanlı - Fransız İlişkileri

Tarihte Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa ilişkileri genel hatlarıyla dostane bir yapıya sahip olmakla beraber, 1789 Fransız ihtilalinden sonra meydana gelen milliyetçilik akımları, Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğindeki toplumlara da etkilemişti. Fransız ihtilalinin ortaya çıkardığı yeni fikirler, görüşler, siyasal ve sosyal müesseseler, devletlere olduğu kadar ulusların davranışlarına da yeni yeni istikametler vermiştir. Yirminci yüzyılın başlarına gelindiğinde liberalizm hareketleri, sadece ülke ekonomileri içinde ortaya çıkan bir olgu şeklinde kalmamış, uluslararası ilişkilerde yeni çatışma konuları meydana getirmiştir. Milliyetçilik hareketleri ise, liberalizmden daha da etkili olmuştur. Bu akımlar neticesinde Avrupa'da güçlü bloklar oluşmuş, bloklar arasındaki sıcak savaş 28 Haziran 1914 günü Avusturya-Macaristan Veliahdı Arşidük François Ferdinand'ın Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürülmesiyle aniden başlamıştır.

Birinci Dünya Savaşının başlamasından sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun üçüncü ittifak teşebbüsü, Fransa nezdinde oldu. Bahriye Nâzırı ve Türk - Fransız Dostluk Cemiyeti Başkanı Cemal Paşa, 1914 Temmuz başlarında, Fransız donanmasının manevralarına davet edilmiştir. Cemal Paşa, Fransız Dışişleri Bakanlığı yetkilileriyle temasa geçerek, Fransa ile Osmanlı Devleti arasında bir ittifakı gerçekleştirmek istedi. Cemal Paşa'ya göre Saray-Bosna olayı bir genel savaşa varacaktı ve İtilaf Devletleri, merkezi devletleri tam olarak çembere alamamışlardı. İtilaf Devletleri, Osmanlı Devletini de kendi ittifaklarına aldıkları takdirde merkezi devletler tamamen sarılmış olacak idi.¹ Fransız Hükümetinin, Cemal Paşa'nın teklifine verdiği cevap, Rusya razı olmadıkça, bu ittifakın gerçekleşmeyeceği şeklindeydi. Osmanlı Devleti sonunda, Yavuz ve Midilli'nin, Rus limanlarını bombardımanı sonucu, Almanya'nın yanında savaşa girmiş oldu. 23 Kasım 1914' de Şeyhülislâm, Cihad-ı Mukaddes ilan ederek Kırım, Türkistan, Hindistan, Afganistan ve Afrika Müslümanlarını Hıristiyan milletler olan İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı savaşa davet etti. Lakin bundan hiç bir sonuç alınamadı.

Daha savaşın başlarında, 1915 yılı içinde, Osmanlı Devletinin paylaşılmasına ilişkin görüşmelere başlanılmış idi. Rusların İstanbul ve Boğazlar üzerindeki isteklerine karşılık, Fransa, Suriye ve Adana bölgesinin işgalini planlıyordu. 26 Nisan 1916'da Fransa, İngiltere, Rusya arasında imzalanan bir antlaşma ile, Fransa, Aladağ, Yıldızdağ, Zara, Eğin ve Harput arasında bulunan Anadolu topraklarını, alacaktı. 9-16 Mayıs 1916 tarihli Sykes-Picot Anlaşmasıyla da, İngiltere ve Fransa Ortadoğu'yu paylaşıyorlardı. Buna göre, Suriye'nin Akkâ'dan itibaren kuzeye doğru bütün kıyı bölgesi (Beyrut dahil), Adana, Mersin bölgeleri,

¹ Cemal Paşa; Hatıralar, İstanbul, Selek Yayınları, 1959, s. 118

Fransa'nın olacaktı. Ortadoğu'da sürekli olarak bir İngiliz-Fransız yarışı yaşanıyordu.

Osmanlı Devleti'nin paylaşımında, İtalya'ya yer verilmemişti. Bu sebeple, 19-21 Nisan 1917'de St. Jean de Maurienne'de yapılan görüşmeler neticesinde, Mersin hariç, Antalya, Konya, Aydın ve İzmir bölgeleri İtalya'ya bırakılıyordu. İngiltere ve Fransa, İzmir'de, birer serbest liman kurabileceklerdi. İtalya da, Mersin, İskenderun, Hayfa ve Akka'da serbest limanlara sahip olacaktı.²

18 Ocak 1919'da toplanan Paris Konferansında belirlenen esaslar dahilinde imzalanan, 28 Haziran 1919 Versailles Antlaşmasıyla, Birinci Dünya Savaşı kesin olarak sona ermiş oluyordu.

2. Milli Mücadele Döneminde Türk-Fransız İlişkileri.

Türk - Fransız ilişkilerinin, İngiliz ilişkileriyle kıyaslandığında farklı bir çizgiye sahip olduğu göze çarpar. Bu farklılığın, dikkate değer iki özelliği vardır:

Birincisi, Milli Mücadele boyunca Türkler ile İngilizler arasında herhangi silahlı bir çatışma olmadığı halde, Fransızlarla, Adana, Urfa, Antep ve Maraş bölgesinde çarpışmalar olmuştur. Buna karşılık, Ankara Hükümetini resmen tanıyan ilk batılı ülke Fransa olmuştur.

Birinci Dünya Savaşının başlangıcında, Fransa ile İngiltere arasındaki menfaat çatışması açıkça belli idi. Topraklarının önemli bir bölümü işgal altında olan Fransa, anavatanını kurtarma çabasındaydı. Fransa askeri kuvvetlerini bu amaçla kullandığından, Osmanlı aleyhinde

² Fahir ARMAOĞLU; Siyasi Tarih, Üçüncü Baskı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1975, s. 451

önemli bir askeri harekate girişmek istemiyor ve Osmanlı topraklarının bölüşülmesine ait görüşmeleri geciktirmeye çalışıyordu.³ Yapılacak bir paylaşımda İngiltere lider ülke durumundan yararlanarak çıkarlarına öncelik verecekti.

İngiltere'nin, İstanbul'u işgal etmesi ve Anadolu'nun paylaşılması sonrasında kurulacak Türk Devletinin İngiliz hakimiyetinde olması, Yunanistan'ın, Batı Anadolu'yu işgal ederek, yayılmasını ve güçlenmesini İngiltere'ye borçlu olması; İngiltere'nin, Hindistan ve Arap sömürgelerine olan ulaşım yolunun açılması; Avrupa'da sarsılmaz, güçlü bir İngiltere olgusunu yaratıyordu. Bu olgu ise Fransız halkının, İngiliz kıskançlığını kamçıladığı gibi Fransız hükümetinide endişelendiriyordu.

Ayrıca, ulusal varoluş çabası sergileyen Anadolu hareketi, 1789 Fransız İhtilaliyle milliyetçilik ateşini yakmış olan ve özgürlük konusunda duyarlı olan Fransız halkında sempati uyandırmaya başlamıştı.

Mondros mütarekesi üzerine, Adana bölgesindeki 2 nci Türk Ordusunun, Toros geçitlerine kadar olan kesimi boşaltması, İtilaf Devletleri tarafından istenmiş ve bu bölgedeki Türk kuvvetleri Torosların kuzeyine alınmıştı. Fransız ve İngilizler 1918 yılı Aralık ayında Adana'yı işgal etmişler, 1919 yılı başında, Antep ve Urfa, İngilizler tarafından işgal edilmiş işgal alanı daha sonra, Maraş'a kadar genişletilmişti. 15 Eylül 1919 günü İngiltere Fransa ile, bir antlaşma yaparak Irak ve Musul'a karşılık, Güney Anadolu' da işgal ettiği yerleri, Fransa'ya bırakmıştır. Böylece, Adana, Mersin, Antep, Urfa, Maraş, Fransızlarca işgal edilmiş oluyor, diğer bir ifadeyle, Adana'nın kuzeybatısındaki Toros geçitlerinden, Fırat Nehrinin doğusuna kadar olan geniş bir bölge Fransa'nın hakimiyetine giriyordu.

Bölgenin, Fransızlar tarafından işgali üzerine Güney Anadolu'nun Türk halkı, Kuvay-i Milliye birliklerini kurarak mücadeleye

³ Yusuf Hikmet Bayur; Yeni Türkiye Devletinin Harici Siyaseti, İstanbul, 1934, s. 10

başlamışlardır. Güneyde meydana gelen hareketin, Heyet-i Temsiliye tarafından düzenlenmesine karar verilmiş, bunun üzerine, Mustafa Kemal Paşa, 25 Kasım 1919 tarihinde aşağıdaki emri vermiştir:

“Adana ili ile Maraş , Antep, Urfa sancaklarının durumu bizleri de ciddi şekilde düşündürmeğe başlamış ve yapılan müzakereler sonucunda, aşağıdaki kararların teşkilatımız tarafından, büyük bir azimle çalışılarak uygulanmasına karar verilmiştir.

1.Milli müfrezelerin himayesi altında ve dış görünüşüyle İslam topluluğunu, gerçek halde ise milli teşkilatın esaslı bir surette meydana getirilmesi ve her olasılığa karşı işgal bölgesinde bir milli ordu esaslarının kurulması.

2.Birinci maddedeki isteklerin uygulanabilmesi için işgal bölgesi üçe ayrılmıştır:

Birinci bölge: Sis-Osmaniye-İskenderun batısındaki işgal bölgesi olup, Niğde, Kayseri sancakları ile Konya ilinin, adı geçen işgal bölgesine yakın yerlerdeki Milli teşkilatımızla, bu dolaylardaki 12 nci ve 20 nci Kolordu birliklerine,

İkinci Bölge: Yine Sis-Osmaniye-İskenderun doğusundaki bölge olup, Sivas ilindeki teşkilatımızla, bu dolaylardaki 3 ncü Kolordu birliklerine,

Üçüncü Bölge: Adıyaman doğusundaki (Fırat'ın doğusu) bölge olup 13 ncü Kolordu birlikleri ile o dolaylardaki milli teşkilatımıza bağlanmıştır.

3. Adı geçen bölgelerin emniyetli yerlerinde, merkezler kurularak buralardan işgal bölgelerine gidecek olan memurlarımızın, hareket üssü, silah ve mühimmat deposu olacaktır, bu merkezler hızla

kurularak, hemen işe başlayacaktır. Şimdiden, bu işlere ait tedbirler alınmıştır.

4. Harbiye Nazırı Cemal Paşa, bizi Adana durumu hakkında daha çok aydınlatacak olursa, giriştiğimiz işler daha çabuk ilerleyecektir.

5. Kararlarımız hakkında ayrıntılı bilgiler gönderilmek üzeredir.”

İlk geniş çaplı çatışma, 20 Ocak 1920 günü Maraş'ta başlamıştır. Adana bölgesinde yapılan çarpışmalarda, Karaisalı kazasında, Doran ve Kelebek İstasyonları Fransızlardan geri alınıyor ve bu arada bazı malzemeler de ele geçiriliyordu. Mersin harekatı hakkında, 6-7 Nisan günlerinde, Ali Fuat Paşa, Kazım (Özalp) Paşa' ya gönderdiği telgrafta, milli kuvvetler tarafından (Kuvay-i Milliye Birlikleri), Mersin şehrinin tamamen sarıldığı ve Fransız işgal kuvvetleri komutanına teslim olmasının teklif edildiği bildiriliyordu. Zor durumda kalan Fransızlar, bir Fransız zırhlısının takviyesiyle, şehre 3-4 tabur daha çıkarmak zorunda kalmışlardır.⁴

Fransızlar, 8 Nisan tarihinde yaptıkları taarruzda başarı sağlayamamışlar ve Mersin'e geri çekilmek zorunda kalmışlar, çekilirken de çok miktarda cephane ve eşya bırakmışlardı. Urfa bölgesinde, Ali Saip Bey komutasındaki Kuvay-i Milliye birlikleri, Fransızlara ağır kayıplar verdirmişler ve 11 Nisan' da Fransızlar Urfa'yı tahliye etmişlerdir. En çetin çarpışmalar Antep' te cereyan etmiştir. Antep, Fransız ve Ermeni birliklerince kuşatıldığından, şehir halkı ve Kuvay-i Milliyeciler, büyük yokluk ve kıtlıkla karşı karşıya kalmışlardır. Kıtlığın dayanılmaz bir hal alması üzerine, Milli Kuvvetler şehri boşaltmak mecburiyetinde kalmış ve neticede Antep, Fransızlar tarafından işgal edilmiştir.

⁴ Kazım ÖZALP; Milli Mücadele, Türk Tarih Kurumu Basımevi; Ankara, 1988, s. 117

Adana bölgesinde meydana gelen muharebelerde Fransız ilerleyişi durdurulmuş, bir çok kasaba Fransız işgalinden kurtarılmıştır. Fransızların 800 kişilik bir birliğinin esir edilmesi, Kuvay-i Milliye' nin kendisine olan güvenini arttırmış ve daha geniş çaptaki muharebeler için hazırlıklara başlanmıştır. Fransa ise, Güney Anadolu'da ağır kayıplar verdikçe Anadolu' daki savaşın kendi açısından bir çıkmaz olduğunu ve kayıpların, İngiliz çıkarlarına yardımcı olduğunu görmüştür. Üstelik ayaklanmış olan Arap milliyetçilerini bastırarak Suriye'yi elde tutmak varken, Türk cephesinde büyük kuvvetler bulundurmanın Fransa bakımından bir yararı yoktu.

3. Fransa'nın Ankara Hükümetine Yaklaşması.

Fransa'da, iktidarda kaldığı süre içerisinde, İngiltere ile ters düşmeme politikası izleyen Clemenceau'nun, başbakanlıktan ayrılması, Millnan ve Leygues'den sonra, barışseverliği ile ün yapmış olan Briand'ın 16 Ocak 1921'de Fransa Başbakanı olması, Fransanın politikasına yeni bir yön vererek, Fransız çıkarlarının öne çıkmasını gündeme getirmiştir. Böylece, Fransız dış siyaseti, İngiliz çizgisinden ayrılmaya başlamıştır.

Birinci İnönü Zaferinin de etkisiyle Fransa, İngiltere'yi Sevr Antlaşmasının yumuşatılması yönünde zorlamaya başladı. Bu konuda İtalya da Fransa'yı destekliyordu. Müttefikler, barış yapmak için acele ediyorlardı, zira Ankara gün geçtikçe kuvvetlenmekte ve egemen duruma gelmekteydi. 26 Ocak 1921 tarihinde Müttefikler, İstanbul Hükümetini Londra Konferansına davet ederken, Ankara temsilcilerinin de heyete dahil olmasını istediler. Sadrazam Tevfik Paşa, 27 Ocak tarihli bir telgraf ile bu isteği Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal

Paşa' ya bildirdi. 27 Ocak tarihli cevapta; Türk milletinin kaderini belirlemeye yetkili tek makamın, Ankara'da bulunan B.M.M. olduğunu ve İstanbul'da bulunan sözde hükümetin hiçbir yetkisinin bulunmadığını, B.M.M. Hükümetinin adil bir barışı arzu ettiğini, konferansa katılım konusunda yapılacak çağrının doğrudan Ankara'da bulunan hükümete yapılmasını iği ve İstanbul'da bulunan sözde hükümetin, Türk Milletini temsile, sadece Ankara Hükümetinin yetkili olduğunu açıklaması gerektiğini bildiriliyordu.⁵ 8 Şubat 1921 tarihine kadar, Ankara ile Sadrazam Tevfik Paşa arasında tograf vasıtasıyla yürüyülen müzakereler neticesinde, Türk Milletini temsile B.M.M.'nin yetkili olduğu hususu, Tevfik Paşa tarafından kabul edilmiştir.

Mecliste, konferansa katılma konusunda, hararetli tartışmalar yaşandı. Sonuç itibariyle, Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey başkanlığında bir heyetin konferansa katılmasına karar verildi. 27 Şubat - 12 Mart 1921 tarihleri arasında gerçekleşen Londra Konferansında, İstanbul adına katılan Tevfik Paşa, asıl yetkinin Ankara hükümetinde olduğunu belirtmiştir. Bekir Sami Bey, kendiliğinden İngiltere, Fransa ve İtalya devlet adamlarıyla buluşup konuşarak, her biriyle ayrı ayrı bir takım sözleşmeler imzalamış bulunuyordu. İngiltere ile imzaladığı sözleşmeye göre, elimizde bulunan bütün İngiliz tutsaklarını geri verecektik, buna karşılık İngilizler de, ellerindeki Türk tutsaklarını bize geri vereceklerdi. Türk Hükümeti böyle bir anlaşmayı onaylamamış olmasına rağmen, İngilizler Türk tutsaklardan bazılarını salı- verdiklerinden, Türk tarafı da İngiliz tutsaklardan bir kısmını bırakmak durumunda kalmıştır.

Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey, Londra Konferansından dönerken, Fransa Başbakanı Aristrde Briand ile 11 Mart 1921'de, iki ülke arasındaki çatışmaya son verilmesine dair bir anlaşma imzalamıştı. Anlaşmaya göre; her iki taraf askerlerini silahtan arındırarak, Türk zabıta

⁵ Yılmaz ALTUĞ; Türk İnkılap Tarihi, İstanbul, 1992, s. 119

kuvvetlerine Fransız subayları dahil edilecek , Fransızlar işgal ettikleri yerleri boşaltacak ancak Diyarbakır, Sivas, Elazığ illerindeki ekonomik üstünlüklerine ve Ergani maden ocakları konusundaki ayrıcalıklarına yeniden sahip olacaklardı. Bu antlaşma, Fransa' ya yeniden kapitülasyon sağlanması anlamındaydı ve T.B.M.M.'nin, bu antlaşmayı kabul etmesi mümkün değildi. Bunun üzerine, Bekir Sami Bey istifa etti ve yerine Yusuf Kemal (Tengirsek) Dışişleri Bakanı oldu.⁶

Antlaşma, Mustafa Kemal Paşa ve B.M.M. tarafından kabul edilmemiş olsa da; Anadolu'daki Türk-Fransız çatışmasının bu tarihten itibaren fiilen sona ermiş olduğunu ortaya koyuyordu. Londra konferansı süresince Fransız delegasyonu, İtalyanların da desteğiyle Türk heyetini hararetle savunmuştur.

Bekir Sami Bey, İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza ile de 12 Mart 1921'de bir sözleşme imzalamış idi. Buna göre İtalya'nın, İzmir ve Trakya'nın Türkiye'ye geri verilmesi yolundaki isteklerimizi, konferansta desteklemesine karşılık, Türk tarafı da; İtalya'ya Antalya, Burdur, Muğla, Isparta, Afyon, Kütahya, Aydın ve Konya bölgelerinde ekonomik ayrıcalıklar tanıyacaktı. Ayrıca Ereğli madenlerinin bir İtalyan-Türk ortaklığı tarafından işletilmesine karar verilmiştir. Bu antlaşma da Ankara tarafından onaylanmamıştır.

4. Ankara Antlaşması

İkinci İnönü Zaferinden sonra Fransa, eski bakanlarından Franklin Bouillon'u 9 Haziran 1921' de Ankara'ya gönderdi. İki hafta kadar süren görüşmelerde Mustafa Kemal Paşa, ulusal bağımsızlığın esas olduğunu, Sevr Antlaşmasının T.B.M.M. için hiçbir önem taşımadığını ve bizim

⁶ Sebahattin SELEK; Anadolu İhtilali, C.2, İstanbul, 1987, s. 695.

dostumuz olan milletlerin de bunu yok saymaları gerektiğini, Bekir Sami Bey tarafından imzalanan antlaşmaların, ulusal amacımıza uygun olmadığını ve Türk hükümetinin onayını taşımadığını vurgulamıştır. Franklin Bouillon ise; Avrupa'da hatta İstanbul'da dahi ulusal hareketin kabul görmediğini, böyle bir durumda Fransız kamuoyunun güvenini kazanmanın zor olacağını belirtmiştir. Başlayan görüşmelerde sonuca varılamamasının sebebi, Fransız hükümetinin Ankara'daki milli hükümetin konumunu güçlendirmesini beklemesidir. Sakarya Zaferinin kazanıl-masından sonra Fransa'nın barış isteği daha da yoğunlaştı. Anadolu'da bağımsız bir Türkiye'nin yaşaması Fransa'nın menfaatleri açısından gerekliydi. Her şeyden öte, T.B.M.M. İngilizlere karşı koyacak kadar güçlenmişti ve İngiltere'nin İstanbul Hükümeti'ni kullanmasına karşılık, Fransa'nın Ankara'daki Milli hükümeti desteklemesi, Fransız çıkarları açısından daha uygun düşmekteydi. Yeniden başlayan görüşmeler 20 Ekim 1921 günü imzalanan Ankara Antlaşmasıyla sonuçlanmıştır. T.B.M.M. Hükümeti adına Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey (Tengirsek), Fransa adına, Hanri Franklin Bouillon antlaşmayı imzalamışlardır. Antlaşma 14 maddeden oluşmakta idi ve iki taraf arasında savaşın sona erdirileceğine, esirlerin serbest bırakılacağına, tarafların karşılıklı olarak geriye çekilecekleri sınırların belirlenmesine ilişkin maddelere yer verilmiştir.⁷ Bu antlaşma ile siyasi, ekonomik, askeri ve diğer tüm alanlarda bağımsızlığımız batılı bir devlet tarafından kabul ediliyor ve vatanın, bir bölümü düşman elinden kurtarılmış bulunuyordu. Fransa ise barış yapmakla, Anadolu'da sağlamak istediği ekonomik ve kültürel menfaatlerinden vazgeçmiş olmuyordu. Gerçi Ankara Antlaşmasında bu konuda yalnız Bağdat demiryolu imtiyazından söz edilmişti, ancak antlaşma metninde yer almamakla beraber, ekonomik ve kültürel alanlarındaki menfaatler, Franklin Bouillon ile Dışişleri

---

⁷ Yılmaz ALTUĞ; Türk İnkılap Tarihi, İstanbul, 1992, s. 343.

Bakanı Yusuf Kemal Bey arasında teati edilen mektuplarda tespit olunmuştur.⁸

Yusuf Kemal Bey'in Franklin Bouillon'a birinci mektubunda:

“Büyük Millet Meclisi Hükümeti, iki millet arasında maddi menfaatlerin gelişmesine de istekli ve arzulu olduğundan:

Harşit vâdisinde bulunan demir, krom ve gümüş madenleri imtiyazını doksan dokuz yıl süre ile, yüzde elliye kadar Türk sermayesi ile Türk kanunlarına göre teşekkül etmiş bir şirket tarafından, bu antlaşmanın imzasından başlayarak, beş sene içinde tamamlamaya mecbur olacak olan Fransız grubuna vermeye, taraftar olduğunu açıklamak hususunda bana yetki vermektedir.

Bundan başka, Türk Hükümeti, Fransız grupları tarafından madenler, demiryolları, limanlar ve nehirlere ait diğer imtiyaz isteklerini, bu istekler, Türkiye ve Fransa'nın karşılıklı menfaatlerine uygun olmak şartı ile, büyük bir iyi niyetle incelemeye hazırdır.

Diğer taraftan, Türkiye, sanat okullarında, Fransız öğretmenlerinden faydalanmayı arzu eder. Bu hususta, ihtiyacının derecesini Fransız hükümetine ileride bildirecektir.

Kısacası Türkiye, antlaşmanın imzalanmasından başlayarak, Fransa Hükümetinin, Fransız sermayedarlarının T.B.M.M. Hükümeti ile iktisadi ve mali ilişkilere girişmelerine müsaade edeceğini ümit eder.”

Franklin Bouillon' dan, Yusuf Kemal Beye;

“Bugünkü hükümetlerimiz arasında, imza edilen antlaşmanın 7. Maddesini tamamlamak üzere, İskenderun bölgesinde tatbik edilecek özel

⁸ Sebahattin SELEK; Anadolu İhtilali, C.2, İstanbul, 1987, s. 697-698.

idare hakkında, Türk çoğunluğunu içine alan bölgelerin, genellikle Türk ırkından olan memurlar tarafından idare edileceği hususunu, açıklamayı faydalı buluyorum. Türk kültürünün gelişmesi için, bütün kolaylıklardan faydalanacak okullar açılacaktır.

Bu usul aynen, Antakya bölgesi ile eski Adana vilayetinin Suriye 'de kalmış olan kısımlarında da uygulanacaktır.”

Yusuf Kemal Bey'in ikinci mektubunda:

“Hükümetimin Türk Jandarma okullarında Fransız öğretmenlerinden faydalanmak arzusunda bulunduğunu, yüce şahsiyetlerine haber vermekle kıvanç duyarım.”

Yusuf Kemal Bey, üçüncü mektubunda:

“İki hükümet arasında, bugün imza edilen antlaşmayı tamamlamak üzere, Fransız eğitim ve sağlık kurumları ile hayır kurumlarının hiçbir bahane ile ve hiçbir halde Türkiye'nin menfaatlerine ve Türk kanunlarına aykırı propaganda veya bir fiile girişmeyecekleri kararlaştırılmış olmak şartı ile, Türkiye'de mevcut olmakta devam edeceklerini asil şahıslarına ifade etmekle kıvanç duyarım”

Franklin Bouillon'dan, Yusuf Kemal Bey'e:

“Londra' da 1921 yılı Mart ayında yapılan görüşmeler sırasında delegeleriniz, Fransa Cumhuriyeti delegelerine, bir Fransız grubuna

Ergani madenleri imtiyazını vaadetmiş olduklarını, yüce şahsiyetlerine bildirmekle şeref duymuştum. Zatiialileri bu imtiyazın daha önce bir Türk grubuna verilmiş olduğunu buyurdunuz. Bunun üzerine zatiialinizden, Fransız ilgilerinin de adil bir nispet dahilinde bu işe atılmaları için anılan grup nezdinde, bütün gayretinizi sarf etmenizi rica eylemiştim.

Aynı zamanda, Vedeuvre de Lesseps adındaki bir Fransız şirketinin Kilikya' da bir pamuk arazisi imtiyazı aldığını ve bu şirkete imtiyazını almış bulunduğunu, arazinin tesliminde en büyük güçlüklerin çıkarılmış olduğunu, zatiialilerine arzylemiş idim. Zatiialileri bu işin çabuk incenlemesi için, mümkün olduğu kadar sarfı mesai eylemeyi temin buyurdunuz. Bu husustaki açıklamanızı, senet kabul ederek, üstün saygılarımın kabulünü, rica ederim efendim."

Yusuf Kemal Bey'in cevabı:

"Bir Fransız grubunun, Ergeni Madenine ve harpten önce Adana vilayetinde verilmiş olduğu söylenen bir zirai imtiyaza dair talebi hakkında irsâl buyurulan, 20 Ekim 1921 tarihli mektuba cevap olarak, bu iki meseleyi gecikmeden tetkik ettireceğimi ifade eder, şeref duyarım."

Diplomaside siyasi kişilik taşıyanların mektuplaşmalarının birer antlaşma gibi değerlendirildiğini ve resmi özellik taşıdığını düşünürsek Türk Dışişleri Bakanı ile Franklin Bouillon arasındaki mektuplaşmalar Türk - Fransız ilişkilerinin niteliğini gösterir. Fransızlar, olaya sürekli olarak imtiyaz kazanma şeklinde yaklaşmaktadırlar.

Fransızlar ile Ankara'da imzalanmış olan 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşmasının önemi Sevr Antlaşmasını hazırlayan İtilaf Devletleri grubunun en önemli üyelerinden biri olan Fransa'nın, bu

antlaşmanın tatbik kabiliyeti kalmadığını fiilen ve hukuken kabul etmiş olmasındır.

C. Fransız Yardımları

Fransız kuvvetleri, Adana' yı tahliyeleri esnasında, Türk kuvvetlerine aşağıdaki tabloda belirtilen malzemeleri bırakmışlardır.⁹

Tablo 3.1

Fransız Kuvvetleri Tarafından Bırakılan Malzeme

<u>Malzeme Cinsi</u>	<u>Miktarı</u>	<u>Açıklama</u>
Türk Tüfeği	4484 Adet	Hibe
Alman Tüfeği	3865 Adet	Hibe
Büyük Çaplı Marlin Tüfek	1730 Adet	Hibe
Büyük Çaplı Mavzer Fişegi	247 Sandık	Hibe
Gra Tüfek Fişegi	101 Sandık	Hibe
Schneider Tüfek Fişegi	577 Sandık	Hibe
Muhtelif Fişek	6 Sandık	Hibe
Brege Teyyaresi	10 Adet	Hibe
Hangar	10 Adet	Mübayaa
Yedek Motor	4 Adet	Mübayaa
Telsiz İstasyonu	4 Adet	Mübayaa

⁹ Kazım ÖZALP; Milli Mücadele, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 221

Fransızların, milli mücadeleye yaklaşımlarını, yaptıkları yardımların niceliğinden ziyade, niteliğiyle değerlendirmek gerekir. 23 Nisan 1920'de T.B.M.M.'nin açılmasıyla Fransız kamuoyu ve Fransız Devleti, Türklerle silahlı çatışmaya girmiş olmalarına rağmen, konuyu sempatiyle karşılamaya başlamışlardı. İngilizler ise, Türklerle çatışmaya girmemelerine rağmen, Ankara Hükümetinin tamamen karşısında olmuşlar ve sürekli olarak İstanbul'daki hükümeti desteklemişlerdir. Buna karşılık Fransızlar Ankara hükümetini destekleyerek İngiltere'nin bölgede güç kazanmasını engellemeye çalışmışlar, ancak İngiliz siyasetine doğrudan karşı çıkmamaya özen göstermişlerdir. Fransızlar uluslararası alanda da Ankara hükümetini desteklemişlerdir.

İngiltere, Fransa ve İtalya 22 Mart 1922 tarihinde, Türkiye ve Yunanistan'a verdikleri birer nota ile mütareke şartlarını bildirdiler; 26 Mart'ta da barış teklifinde bulundular. Ancak Milli Hükümet, 5 Nisan 1922 tarihinde, İtilaf Devletlerine bir karşı teklifte bulunmuş, fakat teklif 15 Nisan 1922 tarihli cevapla reddedilmiştir. Bu tarihten itibaren Ankara, düşmanı vatan toprağından atmak için, taarruz hazırlıklarına başlamıştır. 26 Ağustos'ta başlayan taarruzla 9 Eylül'de Yunan Kuvvetleri İzmir'de denize döküldü. Yunanistan, İtilaf Devletleri'ne başvurarak, Anadolu'nun boşaltılması şartıyla, bir mütareke yapılması hususunda aracılık ricasında bulundu. 11 Eylül 1922'de İngiltere, Fransa ve İtalya, Çanakkale Boğazının Anadolu yakasına asker çıkararak, Türk ilerleyişini durdurmaya çalıştılar. İngiliz Başbakanı Lloyd George, bütün müttefiklerini, kendilerine karşı gelen Türkiye'ye karşı savaşa davet ediyordu. Ancak bu davet, İngiliz kamuoyunda ve özellikle de Fransızlardan büyük tepki aldı. Fransız Başbakanı Poincare, Çanakkale'deki Fransız askerlerinin 24 saat içinde geri çekilmesi için

General Pelle'ye talimat verdi. İtalya da, aynı şekilde askerlerini Anadolu toprağından çekti.¹⁰

Olayların olumlu gelişiminde, Fransa'nın önemli rolü ve katkısı olmuştur. Çünkü Türk zaferini, Fransız halkı, kendi zaferleri gibi kabul etmiştir. Poincare'nin Doğu politikası, Türkiye'nin menfaatleriyle uyuma halindeydi. Fransız Başbakanı bu husustaki görüşünü, 8 Ekim 1922 günü Voucouleurs 'de söylediği nutkunda şu şekilde belirtmiştir:

"...Fransa, büyük bir Müslüman milleti olup, harp sırasında Müslüman askeri tarafından, gönül yüceliğiyle müdafaa edilmiştir. Bu askerlerden bir çoğu, Fransa uğrunda, hayatlarını feda etmişlerdir. Bana gelince, Triancourt Mezarlığına her gidişimde, orada ailelerinden uzak, milli topraklarından uzak olarak, ancak ölmek için geldikleri bir memlekette uyuyan cesur Amerikalılara karşı minnettar ve hüzünlü bir duygu ile dolmaktayım. Müslüman askerlerimiz Türkiye'ye karşı harp etmeye mecbur oldukları zaman bile, disiplin ve cesaret hususlarında takdire değer olmuşlardır. Fakat bugünlerde, Fas Sultanından aldığım telgraf ve her taraftan bana gönderilen haberler, son zamanlarda Anadolu'da Türkler tarafından elde edilen zaferlerin, memleketlerimizin büyük bir kısmındaki dindaşları tarafından gerçek bir memnunlukla karşılanmış olduğunu yeter derecede ispatlamaktadır. Bu bir gerçektir ki, bilmezlikten gelmeye hakkımız yoktur ve bütün doğu politikamıza hakim olmakla beraber, onu etkileyecek niteliktedir. Nihayet efendiler her şeyden önce Ankara Meclisi tarafından istenilen Doğu Trakya'yı, Yunanistan'a vermek için reddedilmiş olsaydık, galipleri mağluplar aleyhine kızdırmış, her ırktan ve dinden olan halkın zararına olarak düşmanlığı uzatmak zorunda kalmış olurduk".¹¹

¹⁰ Sebahattin SELEK; Anadolu İhtilali, İstanbul, 1987, S. 723.

¹¹ Ali TÜRKGELEDİ; Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi, Ankara, 1948, S.155

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA ÜLKELERİNDEN SİLAH, MALZEME VE CEPHANE SAĞLANMASI

20 Ekim 1921 tarihinde, Fransa ile imzalanan Ankara Antlaşması ile işgal altında olan yurt toprağının bir bölümü kurtarılmış, bir Avrupa ülkesinin dostluğu da, resmi olarak kazanılmış olunuyordu. Fransızlar, Güney topraklarımızı terk ederken hibe olarak bir miktar silah, cephane ve uçak hediye etmişler, bunun yanı sıra, bazı malzemeyi de parası sonradan ödenmek üzere terk etmişlerdi. Fransa'nın bu tutumu, gerektiğinde para veya krediyle malzeme satın alabileceği bir pazar olması açısından önem taşımaktadır.

Fransa'ya silah satın almaya gönderilen Cemal ve Sıtkı Bey başkanlığındaki satın alma komisyonu çeşitli Fransız firmalarıyla bağlantılar kurarak alımlar yapılmıştır. Bedelleri Osmanlı ve Rus altını olarak ödenmek üzere, 1500 adet hafif makinalı tüfek ve 2735 sandık fişek, 200 adet kamyonet, 1 adet kompresör, 11 adet top beşik ve kaması,

---

2 ton şaplı kösele, bazı top yedek parçası ve malzemesi bu heyet tarafından satın alınmıştır. Batı cephesindeki bazı birliklerde bulunan binek otomobil ve kamyonlarının ihtiyacı için Fransa'dan satın alınan 130 ton benzin ve motor yağı Fransız vapurlarıyla gizlice Mersin'e ulaştırılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Anadolu'nun paylaşımı konusunda hayal kırıklığına uğramış olan İtalyanlar, Anadolu'da egemen bir Yunanistan seçeneği yerine, Türk milli hareketini el altından da olsa desteklemeyi, çıkarlarına daha uygun bulmuşlardır. Batı Akdeniz'de ve Ege Bölgesinde halka iyi davranmışlar, Kuvay-i Milliye'nin bu bölgelerdeki kuruluşunu ve faaliyetlerini görmezden gelmişlerdir. İtalyanların, İkinci İnönü Zaferinden sonra, herhangi bir andlaşmaya lüzum görmeksizin, işgal ettikleri topraklardan çekilmelerinden sonra Ankara Hükümeti, İtalyan firmalardan silah, cephane ve malzeme temini yolunda girişimlerde bulunmuştur. İtalya'ya gönderilen satın alma heyeti, Rus altını karşılığında daha ziyade cephane ve barut satın almıştır. İtalya'dan 4.310.000 adet tüfek fişeği, 97 ton barut, 20 adet Spot XII tipi uçak satın alınmıştır. İtalyanlar, her ay 50.000. adet tüfek teslim etmeyi teklif etmişlerse de, ancak 20.000. adet tüfek satın alınabilmiştir.¹

Silah ve malzeme temin etmek maksadıyla, büyük paralarla Avrupa'ya gitmiş olan satın alma komisyonunun peşin para ödeyerek İtalyanlar'dan yapmış olduğu alımlar, İtalyan vapurlarına, Almanya kıyılarında yüklenmiştir. Yüklemenin, Ocak 1922 sonunda tamamlanarak, vapurların Şubat 1922 ortalarında Anadolu'ya ulaşması planlanıyordu. Ancak İngiltere ve Yunanistan, Türklerin askeri malzeme satın aldığını ve bu malzemenin deniz yoluyla Anadolu'ya gönderileceğini öğrendiklerinden bu durum, için sevkiyatın yapılmasını engellemiştir. Malzemenin naklini sağlamak için çeşitli yollar planlanmış ise de , Milli

---

¹ Alptekin MÜDERRİSOĞLU; Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları, Ankara, 1990, s. 508.

Savunma Bakanlığı büyük paralar ödenerek alınan malzemenin riske atılmasını uygun bulmamış, alınan tüm malzemenin Almanya'da satılması için satın alma komisyonuna emir vermiş ve sonunda malzeme satılarak elden çıkarılmıştır.

Bulgarlardan silah satın alınması için de çeşitli girişimlerde bulunulsa da olumlu sonuçlar alınamamıştır. Varna'da satın alınan 1050 adet tüfek Anadolu'ya getirilmek üzere Bakırcıef adlı bir motora yüklenmiş, ancak motor, 7 Mart 1922 günü Karadeniz'de batmıştır. Sereyof adlı bir Bulgar, 50.000. adet Alman tüfeğini, 28 liradan satmayı teklif etmişse de, bu konudan bir sonuç çıkmamıştır. Standart Oil adlı firmadan satın alınan 700 teneke benzin, İskenderun'a ulaştırılmıştır. Ayrıca satın alınan 100 ton benzin ise, Yunan savaş gemilerinin sürekli izlemesi sebebiyle Beyrut limanına boşaltılmak zorunda kalmıştır.

Türkiye'nin, Fransa ve İtalya'dan silah ve cephane satın alması, diğer Avrupa ülkelerinden, özellikle de Almanya'dan, silah satın alma çabalarında bulunması, İngiltere'yi harekete geçirmiştir. İngiltere, Anadolu'da meydana gelen milli hareketin, siyasi olarak tamamen karşısında olmakla beraber, askeri tedbirleri de uygulamaya koyarken, meydana gelen silah pazarından payını almak istiyordu. Türkiye'nin, İngiliz silah fabrikalarından silah satın almasını meşru hale getirmek için, İngiliz Başbakanı Lloyd George, 10 Ağustos 1921 günü yaptığı konuşmada, Sevr antlaşması ile ilgili olarak şunları söylüyordu: “ *Sevr Antlaşması yırtılmış olduğundan, silah ticareti serbesttir. Özel şirketler, savaş halinde bulunan ülkelerle silah ticareti yapabilirler*” İngiltere'nin bu açık teklifine ve Anadolu'ya silah satmak için heyetler göndermelerine rağmen, Türkiye, başka ülkelere silah satın alarak ihtiyaçlarını gidermeyi uygun bulmuştur.

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren, dünyanın her yerindeki ayaklanma ve savaşlarda her iki tarafa silah satmış, yeryüzündeki silahlı

çatışmaların uzaması için elinden geleni yapmış, Birinci Dünya Savaşında, savaşa katılan bütün ülkelere silah satarak , servetini zirveye ulaştırmış bulunan İngiliz tüccar Sir Basil Zaharoff, bütün çabalarına rağmen Ankara'ya silah satamamıştır.² Mustafa Kemal Paşa, bir çok devletin madalya ve ünvanlarla taltif ettiği bu kişi ile alışverişte bulunmayı uygun görmemiştir.

---

² Aynı eser; s.512.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HİNDİSTAN MÜSLÜMANLARININ MİLLİ MÜCADELE' YE YARDIMLARI

Osmanlı Devleti yirminci yüzyılın başında egemen tek Müslüman devlet idi. Çeşitli ırklardaki dünya müslümanlarının önemli bir çoğunluğu Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşıyordu. Diğer müslüman toplumların büyük bir çoğunluğu ise emperyalizmin esiri olarak İngiliz, Fransız ve Avrupalı devletlerin egemenliği altında bulunuyorlardı. Bu nedenle Osmanlı Devletinin batıya karşı kazanmış olduğu başarılar Türklerin değil, Müslüman dünyasının başarısı olarak kabul ediliyordu. Osmanlı padişahının aynı zamanda İslam dünyasının lideri olma özelliğini taşıyan “halifelik” sıfatını taşıması padişaha müslümanları resmen temsil etme görevini de yüklüyordu. Her ne kadar Osmanlı padişahının halifeliği bazı müslümanlar tarafından kuşku ile karşılanıyor olsa da İslam dünyasında genel kabul görüyordu. Osmanlı Devletinin batılılara karşı yapmış olduğu savaşlar, müslümanların , hristiyanlara karşı savaşı olarak kabul ediliyordu.

Ne varki, bu duruma rağmen Osmanlı Devletinin savaşlarının yükünü sadece Anadolu ve Rumeli halkı taşıyor, değil dünya müslümanları Osmanlı Devletini sınırları içinde bulunan müslüman toplumlardan dahi destek alınamıyordu. Trablusgarp'ı Anadolu ve Rumeli Türkleri savunmuş fakat İtalyan işgalini engelleyememişti. Halifeliğin merkezi olan İstanbul'a, Balkan savaşı esnasında yönelen Bulgar saldırılarına karşı koyan Osmanlı ordusuydu , yine Balkan savaşında

Yunanlılar, Sırp , Karadağlılar karşısında Makedonya da ve Batı Trakya'da sıkışıp kalan Osmanlı Ordusuydu. Ancak ne acıdır ki bu ordunun askerleri Anadolu ve Trakya'da yaşayan insanlardı Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında yaşayan diğer müslüman ırkların insanları asker olarak Anadolu Türküne yardım eli uzatmaktan kaçınmışlardır. Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Padişahı ve Halife Mehmet Reşat , 13 Kasım 1914 günü "cihad" ilan etmiş olmasına rağmen bir yardım alamamasının yanısıra, Arap yarımadasında Türk askeri araplar tarafından arkadan vurulmuştur. Çanakkale savaşlarında İngiliz ve Fransızlar sömürgelerinden getirtilen, Müslüman askerler Türk askerine karşı savaşmışlardır. Birinci Dünya savaşının sona ermesini takiben, yüzlerce yıldır Osmanlı Devleti içinde ayrıcalıklı biçimde yaşamış olan Araplar, Hristiyan emperyalist devletlerin egemenliğini Türk egemenliğine tercih etmişlerdir.

Dünya Müslümanları arasında, İngiliz egemenliği altında olmalarına rağmen, Halife'ye bağlılıklarını sürdürmeye çalışanların başında Hint Müslümanları gelmekte idi. İngiltere, Hindistan'dan topladığı müslüman askerleri, 1914 yılında Irak cephesine göndermek istediğinde, Türklerle savaşmak istemeyen Hint Müslümanları ayaklanmışlar ve bu ayaklanma, İngilizler tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. ¹

Birinci Dünya savaşı sonunda, Anadolu'nun ve İstanbul'un işgali, Hint müslümanlarınca tepkiyle karşılanmış ve halifeliğin korunması amacıyla İngiltere'ye baskı yapmak için gösteriler düzenlenmiştir. 1919 yılı sonlarından itibaren İtilaf Devletleri, özellikle Fransızlar ve İngilizler bir ölçüde pan-islamizm tehlikesinin etkisi altında kalarak kendi çıkarlarını sarsacak bir islam ayaklanması korkusu taşıyorlardı. Paris barış konferansına katılan itilaf devletleri mensupları, Türklere

¹ Kadir MISIRLIOĞLU; Türkün Siyasi Kitabı, Yunan Mezalimi, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1968, s.344.

kendi ülkeleri dışında kimsenin sempatisi olmadığına inanıyorlardı. Bu görüşlerini sultan halifenin cihad ilanına Müslümanların verdiği olumsuz tepki ile doğrulamak istiyorlardı. Oysa Hindistan Müslümanları Türkiye'nin parçalanmasına yönelik hareketlere şiddetle karşı koyuyorlardı. Hindistan da, Peşaver' den Askot'a kadar tüm İslam toplumu Türkiye' ye yapılan haksızlığa karşı öfke içindeydiler. Zira İslam'ın son gücü olan Türkiye'ye umut bağlamışlardı. En kutsal İslam kurumu olan halifelik İngilizlerin egemenliği altında yaşayan Hint Müslümanları için bir ilham kaynağı idi. Ağa Han, Seyid Emir Ali, Abdülbari, Yusuf Ali, Şeyh Kıdyevi, İspahani gibi Hint önderleri Türk davasını güçlü bir şekilde savunuyorlardı.

80 milyona yakın Müslüman uyruğuyla bir İslam İmparatorluğu olarak bilinen İngiltere için Müslümanların tutumu büyük önem taşımaktaydı. İngiliz devlet adamları arasında Türk davasına ve Hindistan'daki halifelik yanlısı akıma bir dereceye kadar sempati besleyen Hindistan Başbakanı ve Musevi asıllı Edwin S. Montagu, Türk sorunu sebebiyle Hindistan'da İngiltere aleyhinde bir hareket olabileceğini düşünüyor ve İngiliz Başbakanı Lloyd George'a konuyu anlatmaya uğraşıyordu.² Ağa Han Türkiye'nin bölünmemesi, Trakya, Edirne, İzmir, İstanbul ve Kürtçe konuşulan bölgeler Padişah' ın yönetimine bırakılması ve Türkiye'nin Cemiyet-i Akvam' a üye olmaya davet edilmesi konularında İngiltere'ye telkinlerde bulunuyordu. 18 Eylül 1919'da Bombay'da yerli Hilafet Komitesinin düzenlediği mitinge 10.000 Müslüman katılmış, Hintli önderlerden Gandhi söz alarak Kutsal Yerlerin kendileri için bir "ölüm kalım davası" olduğunu belirtmiştir. 8 Kasım 1919'da Delhi'de toplanan İslam Kongresi Türkiye lehinde kararlar almıştır.³

² Selahi R. SONYEL; Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, Ankara, 1987, S. 184

³ Aynı Eser; S. 185

Hint Müslümanlarının lideri Mevlana Mehmet Ali Han, Anadolu'ya maddi yardımda bulunmak için bir yardım komitesi kurmuş ve kampanya açarak para toplamaya başlamıştır. ⁴

Hint Müslümanlarının Anadolu lehindeki tutum ve davranışları ve buna karşı Anadolu'da Hint Müslümanları hakkında duyulan sempatiden, İngilizler casusluk amacıyla yararlanmaya çalışmışlardır. 1 Kasım 1920 günü Emir Ali Hint Müslümanlarının gönderdiği yardımın, Dr. Frew' a teslim edildiğine dair bir demeç vermiştir. ⁵ Dr. Frew denilen kişi İngiliz himayesi için taraftar toplamağa çalışan bir kimse olup Milli Mücadele'nin başlamasıyla birlikte casusluk faaliyetlerinde bulunmuştur. Bunun yanında İngilizlerin görevlendirdikleri Mustafa Sagir isimli bir şahıs Hint Müslümanlarının yardımları konusunda kendini elçi olarak tanıtarak Ankara'ya gelmiştir. Mustafa Sagir daha İstanbul'dayken durumundan şüphelenilmiş, Türk Gizli Emniyet örgütü tarafından Ankara bu konuda uyarılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda casus olduğu tespit edilmiş aynı zaman da Mustafa Kemal Paşa' yı öldürmekle görevli olduğunu da itiraf etmiştir. Mahkemesi neticesinde asılarak idam edilmiştir. ⁶

İkinci İnönü Zaferi İngiltere'de ciddi kaygılar yaratmıştır. Hindistan'dan sorumlu olan Mr. Montagu açısından da olay önem kazanmış bulunuyordu. Zira İstanbul'un işgal edilmesi buna karşı Anadolu' da ki hareketin başarı kazanması Hint Müslümanlarının hareketlenmesine ve Anadolu'ya maddi yardım toplamalarına, manevi destek sağlamalarına neden oluyordu. Hindistan dan gelen bir heyet 24 mart 1921 günü İngiliz Başbakanı Lloyd George ile görüşerek, Türkiye lehindeki isteklerini belirtmişler, ⁷ özellikle de İngiltere'nin İstanbul'dan çekilmesini talep etmişlerdir. Merkezi Bombay'da bulunan Hindistan

⁴ Kadir MISIRLIOĞLU ; Türk'ün Siyasi Kitabı, İstanbul, 1968, S. 331

⁵ Gotthanel JAESCHKE ; Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1970, S. 89.

⁶ Alptekin MÜDERRİSOĞLU; Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları, Ankara, 1990, S. 559

⁷ Bilal N. ŞİMŞİR; İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1972, S. 21

Hilafet Komitesinin (Indian Committee of the Caliphate), Anadolu hükümetine yardım amacıyla açtığı kampanya, Hintli Müslümanların özellikle fakir ve orta sınıfı tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Zira İngiliz egemenliği altında yaşamakta olan Müslüman Hint halkı, Anadolu da ki hareketi hem İslam'ın Hıristiyanlığa baş kaldırışı, hem de sömürgecilere karşı bir savaşı olarak görüyorlardı. Anadolu hareketinin özgürlük yolundaki mücadelesi ve başarısı Hint Müslümanları için bir örnek teşkil etmiş ve uzun mücadelelerden sonra, 15 Ağustos 1947'de egemenliklerini kazanarak, Pakistan Devletini kurmuşlardır. Hindistan'da, Türk Milli Mücadelesi için toplanan yardım miktarı 125.000 İngiliz lirasına ulaşmaktadır.⁸ Ancak toplanan paranın daha fazla olduğuna ve Anadolu'ya ulaşılabilen paranın toplanandan daha az olduğu yolunda bir takım iddialar bulunsa da bunlar kanıtlanamamıştır.

Hindistan Hilafet komitesinin gönderdiği para yardımı, Maliye Bakanlığı'nın ve Hazine'nin kayıtlarına girmemiş : Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde durmuş ve Osmanlı Bankasında muhafaza edilmiştir. Kurtuluş Savaşının hazırlık döneminde çekilen mali sıkıntılara rağmen bu paraya el sürülmemiştir.

Büyük taarruz öncesinde bütün mali olanaklar tükenince, Milli Savunma Bakanı Kazım (Özalp) Paşa ile Maliye Bakanı Hasan Fehmi Bey, durumu iletmesi üzerine, Mustafa Kemal Osmanlı Bankasına emir vermiş ve para Maliye Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu para cephe hizmetleri ve Yunan işgali sonucu tahrip olan köylerdeki halka dağıtılmak üzere kullanılmıştır. Büyük zaferden sonra paranın harcanan kısmı tamamlanmış ve Hindistan Hilafet Komitesinin gönderdiği para Osmanlı Bankası'ndaki hesapta topluca muhafaza edilmiştir.⁹

Mustafa Kemal Paşa'nın, Hint Müslümanlarının gönderdiği para yardımı konusundaki tutumu çeşitli eleştirilere neden olmuştur. Mustafa

---

⁸ Aynı Eser; S. 558.

Kemal'in bu kararlı davranışındaki mantık tarih sürecinde ortaya çıkmıştır. Hindistan'daki Hintli Milliyetçilerin (Hindu Dinindekiler) Türk Milli Mücadelesinin emperyalist sömürgecilere olan yönünü desteklerken, Hintli Müslümanlar Hilafeti ve müslüman insanların başkaldırısını destekliyorlardı. Oysa zaferden sonra Ankara Hükümeti 1 Kasım 1922 tarihli bir kararla saltanat ve hilafeti birbirinden ayırmış ve saltanata aynı kanunla son vermiştir. Son Osmanlı padişahı ve Halife Vahdettin 17 Kasım' da bir İngiliz zırhlısıyla ülkeyi terk etmiş ve Abdülmecit halife seçilmiştir. 29 Ekim 1923 günü Cumhuriyet ilan edilmiştir. Halife seçilen Abdülmecit'in zamanla siyasi konularla ilgilenmeye başlaması ve Mustafa Kemal' in halifelik kurumunun Cumhuriyet idaresiyle bağdaşmayacağı ve zamanla daha büyük problemleri getirebileceği değerlendirilmesinin bir sonucu olarak, mecliste uzun tartışmalar sonucu halifeliğin kaldırılmasına 3 Mart 1924 günlü bir yasayla karar verilmiştir.

1924-1926 yılları arasında Hindistan da yapılan toplantılarla konu çeşitli şekillerde kınanmış ve İslam aleminin başsız kalamıyacağı belirtilmiştir. Halifeliğin yeniden tesis edilmesi istenmiş olmasına rağmen Türkiye'de meydana gelen gelişmeler Hindistan'da giderek saygı uyandırmaya başlamış ve konu zamanla unutulmuştur.

Mustafa Kemal Milli Mücadeleyi yaparken zihninde yeni Türkiye'nin şeklini tasarlıyor ve bu tasarıda hilafet kurumuna yer vermiyordu. Halifeliği kaldıracağı zaman Hint Müslümanlarının gönderdikleri paranın amaç dışı kullanıldığı yolundaki itirazlarını karşılayabilmek ve hatta gerektiğinde iade edebilmek maksadıyla parayı bloke etmiştir. Hindistan Hilafet Komitesinin yardım parasını geri istememesi üzerine bu para Türkiye ekonomisinde değerli katkıları gerçekleştirecek olan Türkiye İş Bankası'nın kuruluş sermayesi olarak kullanılmıştır.

---

⁹ Kâzım ÖZALP; Milli Mücadele, 1919-1922, Cilt 1, S. 233

ALTINCI BÖLÜM

DIŞ YARDIMLARIN MUKAYESESİ

A. MALİ DURUM

Milli mücadelede dış yardımların yerini daha iyi anlayabilmemiz için, Ankara Hükümeti'nin mali gücünü ortaya koyan bütçeleri incelemek yararlı olacaktır.

23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla, Ankara Milli Mücadele' nin merkezi olma kimliğini resmileştirmişti. Türk milleti askeri alanda bir mücadele içine girdiğinden, siyasi ve ekonomik yapılanma bu askeri amacı desteklemek mecburiyetindeydi.

Anadolu halkı. büyük mali sıkıntılar içinde bulunuyordu. Yıllarca süren savaşlar, kötü yönetimler, Anadolu'nun ihmal edilmişliği, kullanılan geri teknolojiler ve yokluk bu sefaletin nedenleridir. Milli hasılatı tarıma dayalı olan Anadolu halkı, evinin önünde beslediği hayvanlar ve ancak kendine yetecek kadar ürün alabildiği topraklarıyla yaşamını çok zor şartlar altında sürdürebiliyordu.

Bu olumsuz şartlar çerçevesinde elde edilen kaynakların, en etkin şekilde kullanılmasının sağlanması amacıyla İstiklal Savaşında 1920-

1922 yıllarına ait bütçeler Büyük Millet Meclisi tarafından titizlikle hazırlanmıştır.

1. 1920 Yılı Bütçesi

Büyük Millet Meclisi ve Hükümet kurulduğunda, acilen bir bütçe yapmak zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır. Bütçenin esaslarını hazırlamak ve sonuca bağlamak zaman alacağından ve bu süre içinde de kamu hizmetlerinin devam etmesi gerektiğinden, 1920 yılının Mart ve Nisan aylarına mahsus olmak üzere İstanbul'daki Meclisi Mebusan tarafından onaylanmış bütçe, geçici bütçe olarak kabul edilmiştir. Hükümet tüm olumsuz şartlara rağmen, ilk bütçeyi beş aylık olarak hazırladı ve Meclise sundu. Meclis uzun süren tartışmalardan sonra Mayıs ayından başlamak ve Ekim 1920'nin sonunda bitmek üzere altı aylık bir bütçe kabul etti. Bütçenin genel tutarı, 30 Milyon lira olup, Milli Savunma Bakanlığı'na da 10.775.303. lira düşmekte idi. Bütçeyi takiben "*Seferberlik ve Cephe Zammı Kanunu*" yürürlüğe girmiştir.

1920 yılının geriye kalan, Kasım ve Aralık aylarına ait iki aylık geçici bütçe kanunu meclise sunuldu ve kabul edildi. Bu iki aylık bütçeden, Mili Savunma Bakanlığı'na 4.765.313.-lira ayrılmıştır. Bundan ayrı olarak orduya giyim ve malzeme alınması için üç milyonluk ek bir bütçe de çıkarılmıştır.

Son olarak, 1921 Ocak ve Şubat ayları içinde sarf edilmek üzere 10.300.000. liralık geçici bütçe tekrar Meclise verildi ve bu da kabul edilerek bir senelik bütçe tamamlanabilmiş oldu. Yıl içinde tüm harcamalar avans olarak yapılmıştır.

1920 yılı genel bütçe kanunu, toplu olarak Büyük Millet Meclisine sene sonunda sunulmuş ve kanunlaştırılmıştır. Buna göre genel bütçe

51.380.620.-lira olarak kabul edilmiş, bunun 27.576.039.-lirası Milli Savunma Bakanlığı'na, 752.969.-lirası 10 Ocak 1921 tarihinde *kurulan "İmalatı Harbiye Bakanlığı "*'na tahsis edilmişti.

2. 1921 Yılı Bütçesi

1 Şubat 1921 günü yapılan bütçe görüşmelerinde Maliye Bakanı, gelirlerin arttırılması maksadıyla; Zonguldak kömürlerinin daha istifadeli ve kârlı hale getirilmesi, ithalatın hükümet tarafından yapılarak aracı kârlarının hükümete kalması, büyük çaptaki ithalat ve ihracat problemlerinin çözümlenmesi ve Ticaret Bakanlığı kurulması gereğini belirterek, sigara kağıtları tekeli hakkında bir tasarı hazırlandığını bildirdi. Maliye Bakanına göre:

*"Memlekette ihracatın mevcut olması bakımından, bir toplum ve ekonomik faaliyet sonucu olarak, İstanbul piyasasındaki kağıt parayla Anadolu piyasalarındaki kağıt paralar arasında fark vardı. 26 Ocak 1921'de İstanbul'da bir yüzlük Osmanlı altını 604 kuruş, halbuki Milli hükümet idaresi altında bulunan yerlerde değişik olmak üzere 520-530 kuruş kadardı. Bu fark gösteriyor ki Anadolu da üretim de yaparak ihracat yapmak ve altın ihracına mani olmak, İstanbul'da ihracat yapmayan ve ticari faaliyette bulunamayan bölgeye göre, kağıt para daha kıymetlidir."*¹

Kağıt paranın, Anadolu'da değer kazanması halkın yokluktan ve gelirinin olmamasından sakladığı altınlarını satmasından ve dış yardımların altın olarak alınmasından kaynaklanmaktaydı.

28 Şubat 1921 günü yapılan Meclis toplantısında, 1921 yılının Mart ve Nisan aylarına ait geçici bütçeden mahsubu yapılmak üzere, genel

¹ Aynı eser; s. 149.

devlet giderlerinin karşılanması için meclisten izin istenmiştir.² 1 Mart'ta, 1921 yılı mali yılı başlamaktaydı ve henüz elde Meclis tarafından onaylanmış bir bütçe mevcut değildi. Maliye komisyonu, Maliye Bakanının getirdiği iki aylık 13 Milyon liralık avans kanununu kabul etmiyor; bakanın bütçeyi sene sonundan önce getirmesi gereğinden bahisle, “ *ancak memleketin içinde bulunduğu durum dolayısıyla iki milyonluk bir avans kanunu önermek zorunda kaldık*” diyordu.³

Maliye Bakanına göre, bütçe açığı 19 milyon lira idi. Geçen seneki esaslar içinde bütün toplanan gelirler ve o nispetlere göre toplamak üzere de ele geçecek para, ancak 55 milyon liradan ibaretti. Bu paraya karşılık yalnız ordu için gerekli harcamalarının tutarı 45 milyon liraydı.⁴

Yapılan tartışmalardan sonra, Mart ve Nisan aylarına mahsus olmak üzere 2 milyon liralık bir avans kanunu kabul edildi.

Devlet daireleri, bütçe tekliflerini kanuni süreleri içinde hazırlayamıyor, Maliye Bakanlığı diğer bakanlıkların muhasipleri üzerinde etkili olamıyor, bu nedenle genel bütçe tasarısının hazırlanmasına ve müzakerelerine başlanamıyordu. Neticede, yeni bir avans niteliğinde ve Mart, Nisan aylarına özel olmak üzere, 28 Şubat 1921 günü onaylanan kanunla verilen 2 milyon liraya ek olarak, 8 milyon liranın daha avans olarak verilmesi 24 Mart 1921 günü meclis de kabul edildi.

2 Nisan 1921 günü toplanan Meclis ilk olarak, Milli Savunma Bakanlığı bütçesini görüştü ve hükümet tarafından önerilen 54.797.489. liralık savunma bütçesi encümenin benimsediği 39.972.130. lira olarak kabul edildi.⁵ 1921 mali yılı genel bütçesi ancak mali senenin sonunda Büyük Millet Meclisine sunulabilmiştir ve 2 Şubat 1922 günü maddelerin

² Aynı eser; s. 149.

³ Aynı eser; s. 150.

⁴ Aynı eser; s. 150.

⁵ Aynı eser; s. 164.

tartışılmasına başlanmıştır. 1921 bütçesi 52.285.000.- lira gelir, 77.325.399.- lira 50 kuruş olarak giderleri kapsıyordu.

3. 1922 Yılı Bütçesi

Bu yıl içinde de toplu bir bütçe yapılmamış ve parça parça çıkarılan avans kanunlarıyla durum idare edilmiştir. Sekiz defa avans kanunu şeklinde hazırlanan bütçe kanunları meclise gönderilmiş, her avans kanununda istenen para verilmek suretiyle, memleketin mülki ve askeri ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. Bu sekiz kanunla toplam olarak, Büyük Millet Meclisi tarafından 87.735.573.- liralık bütçe kanunları çıkarılmış, bundan Milli Savunma Bakanlığına 49.207.924. TL. ayrılmıştır. 1922 yılı bütçesi Mecliste 22 Şubat 1922'de kabul edilmiştir.

B.DIŞ YARDIMLARIN MUKAYESESİ

Bilindiği gibi İstiklal Savaşı, Yunanlıların İzmir'e çıkması ile 15 Mayıs 1919'da başlamış, Büyük Komutan Mustafa Kemal Paşa' nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmasıyla siyasi ve askeri yönden organize edilmeye başlanmıştı. Yıllarca süren savaşlar sonucu, halk yorgun ve perişan, fakir ve moral bakımından çöküntü içinde

bulunuyordu. 19 ncu yüzyıl sonlarından itibaren devlet sisteminde meydana gelen çökme, ekonomik ve teknolojik gerilik kaybedilen savaşlar imparatorluğun çöküşünü hazırlamıştı. Birinci Dünya Savaşı sonunda alınan yenilginin sonunda imzalanmış Serv antlaşması gereği devletin silahlarına el konmuş askerleri terhis edilerek ordu çok zayıf bir duruma düşürülmüş idi.

Ordunun fiilen mevcut olmaması Milli Mücadeleöncesinde, ordunun teşkili çalışmalarını da zorunlu kılmıştır. Bir askeri birliğin teşkili bir çok esaslara dayanır ve birliğin ikmali bunların başında gelir. Milli Mücadele döneminde Türk Ordusunun teşkil edilmesinde Milli kaynakların yanında dış devletlerden sağlanan yardımlar da büyük önem taşımaktadır.

Yardım eden devletlerin başında Sovyet-Rusya gelmektedir. Sovyetler, Heyet-i Temsiliye dönemi ve Büyük Millet Meclisinin kuruluş aşamalarında Anadolu hareketine Bolşevik bir yapı kazandırma amacıyla Ankara'ya yardım etmişler, daha sonra Anadolu'da oluşan hareketin, siyasi bir hareketten ziyade milli kimlik taşıdığıının tam bağımsızlık ve kurtuluş amaçlı olduğunun, ayrıca Anadolu insanının yapısının Bolşevik düşünceyi kabul etmeyeceğinin farkına varmışlardır. Bu noktadan itibaren konuya, kendi güney sınırlarının güvenliği ve emperyalizme karşı mücadele ile sempati toplama amacıyla yaklaşmışlardır. Müslüman Türk halkı, emperyalist batılılara karşı bir savaş veriyordu, bu savaş neticesinde kazanılacak başarı Sovyetlerin güneyinde rejimi ve siyasi yapısı ne olursa olsun, batılı devletlere düşman bir devlet yaratacaktı. Bu şekilde Boğazlar yoluyla gelecek tehlike bertaraf edilecek, batılıların Asya'ya kara ulaşımı kapanacak, deniz ulaşımı'da sınırlandırılmış olacaktır.

Sovyetler Ankara Hükümetine, Milli Mücadele boyunca çeşitli yardımlarda bulunmuşlardır. Bu yardımları, çalışmamızın önceki bölümlerinde

1. Nakdi Yardımlar

2. Ayni Yardımlar

olarak iki bölümde incelemiş idik.

Sovyetlerin yıllar itibariyle yaptıkları nakdi yardımlar ve bu yardımların ait olduğu yıllar içindeki bütçelere nazaran oranları aşağıda ki tablo da gösterilmiştir:

Tablo 6.1

YILI	SOVYET YARDIMI(TL)	BÜTÇE (TL)	SOVYET YARDIMININ BÜTÇEYE ORANI (%)
1920	2.375.412	51.380.620	%4,62
1921	6.086.100	52.285.000	%11,64
1922	2.714.000	87.739.573	%3,09
TOPLAM	11.175.512	191.405.193	%5,83

Sovyetlerin yapmış oldukları ayni yardımların, Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Harbi sonunda depolarında ve birliklerde bulunan ana silahlarla oranları:

Tablo 6.2

Cinsi	Sovyet Yardımı	Milli Mücadelede Toplam Miktar	Sovyet Yardımının Oranı
Tüfek	43374 Adet	170993	% 25.3
Makinalı Tüfek	318 Adet	1137	% 27.9
Top	81 Adet	281	% 28.8

Sovyetlerden temin edilen bazı ana malzemenin A.B.D. doları bazındaki 1997 yılı fiyatları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Aşağıdaki fiyatlar hernekadar günümüz malzemelerine ait fiyatlar olsa da, değerler ve kullanım araçları fazla değişmemiştir.

Tablo 6.2

Cinsi	Sovyetlerden Alınan Miktar	A.B.D. Doları Olarak Birim Fiyatı	Toplam
Piyade Tüfeği	43.374 Adet	500	21.687.000
Piyade Tüfeği Fişegi	56.042 Sandık	320	17.334.440.
1 Sandık=1000 Adet			
Makinalı Tüfek	318	2300	731.400
Top(105mm'lik)	81	16.000	1.296.000
Top Mermisi(105mm)	159.043	1000	159.043.000
TOPLAM			200.091.840

Bu ana malzemelerin yanında diğer kalem malzemeler de dikkate alındığında, Sovyet yardımının Milli ordunun malzeme kadrolarının %

30'a yakın bir bölümünü kapsadığı ortaya çıkmaktadır. Bu malzemenin büyük bir çoğunluğu hibe olarak alınmıştır. Bir yandan düzenli Yunan kuvvetlerine karşı muharebeye diğer taraftan da yer yer çıkan isyanlara müdahale eden Türk ordusunun bu malzemeye şiddetle ihtiyacı vardı. Bu ihtiyaç karşılanmış onur verici olan ise karşılığında milli onurdan ödün verilmemiştir. Yeni kurulan Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Mustafa Kemal' in uyguladığı başarılı siyaset sayesinde yapılan bu yardımlar karşılığında Sovyetlerin tek beklentisinin Anadolu'da bağımsız bir devlet kurulması olması temin edilmiştir.

SONUÇ

Bağımsız, demokratik Türkiye Cumhuriyetinin kurulması sonucunu doğuran ve 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilip Mustafa Kemal' in 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla başlayıp, 9 Eylül 1922 tarihinde düşmanın İzmir'de yurt toprağından çıkartılmasıyla sonuçlanan Milli Mücadele plansız, teşkilatsız, malzemesiz, kadrosuz bir isyan hareketi değildir. Uzun zamanlara yayılacak faaliyetler, milli mücadele' nin asker ve sivil kadrolarının, başta Mustafa Kemal ATATÜRK' ün üstün gayret ve feragati neticesinde kısa zamanda sonuçlandırılmıştır.

Bu faaliyetler sonucunda yurdu işgal eden düşman karşısına düzenli teşkilatlanmış Türk ordusu çıkarılmıştır. Zira Kuvay-i Milliye gibi yerel faaliyetler gösteren teşkilatlar ile kesin sonuçlu muharebeler yapmak olanaksızdır. Tüm bu silahlı oluşumlar emir komuta birliği altında

toplanaarak, Büyük Millet Meclisinin verdiği yetkilerle Türk Ordusu kurulmuştur.

Muharebeye girecek bir ordunun personel kadroların tamam olmasının yanında malzeme kadroları ve ikmali de öncelik taşır. Türk Kurtuluş Savaşı Türk insanının canını dişine katarak başardığı milli bir destandır. Onu bir isyan olma özelliğinden ayıran, Büyük Millet Meclisinin kurulmasıyla, yetkisini milli bir iradeden alması, bir anayasaya dayandırılarak kurulan milli ordusuyla, kanunlar çerçevesinde mücadelesini sürdürmesidir.

Bu mücadelenin yürütülmesi amacıyla, yine Büyük Millet Meclisinden alınan yetkiyle dış ülkelerle çeşitli siyasal ilişkiler kurulmuş ve yardımlar alınmıştır. Burda üstünde durmaya çalıştığımız konu bu siyasal ilişkiler ve yardımların milli mücadelemiz için ne kadar büyük bir önem taşıdığı ve bu yardımların ulusal bağımsızlığa zarar verilmeden sağlanmış olmasıdır.

KAYNAKÇA

- ALTUĞ Yılmaz, “Türk İnkılap Tarihi” , Çağlayan Kiyabevi, İstanbul, 1992.
- APAK Rahmi, “ İç Ayaklanmalar 1919-1921 ” Ankara, 1964
- ARMAOĞLU Fahir, “Siyasi Tarih 1889- 1960” İstanbul, 1964.
- ARMAOĞLU Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Ankara , 1992.
- ARMAOĞLU Fahir, “Siyasi Tarih” , Üçüncü Baskı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1975.
- AYDEMİR Şevket Süreyya, “Tek Adam, Mustafa Kemal” , İstanbul , 1964.
- BAYAR Yusuf Hikmet, “Türk İnkılap Tarihi” , Türk Tarih Kurumu Yayını , Ankara , 1983.
- BAYDAR Ekrem, “Mustafa Kemal’in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyorum”, Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ekim 1970
- BAYUR Yusuf Hikmet, “Yeni Türkiye Devleti’nin Harici Siyaseti” , İstanbul, 1934.
- BIYIKOĞLU Tevfik, “Trakya’da Milli Mücadele” , Ankara, 1956.
- CEBESOY Ali Fuat, “Milli Mücadele Hatıraları” , İstanbul , 1953.
- CEMAL Paşa, “Hatıralar” , Selek Yayınları , İstanbul, 1959.
- EROL Mine, “Osmanlı İmparatorluğunda Kağıt Para” , Ankara , 1970.
- ESENKUT Kenan, “Türk İstiklal Harbinde Milli Ordunun Silah Ve Mühimmat İkmali”, Harp Tarihi Arşivi.
- HİMMETOĞLU Hüsnü, “Kurtuluş Savaşında İstanbul Ve Yardımları”, Ülkü Matbaası, İstanbul.
- JAESCHKE Gotthanel, “Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi” , Türk Tarih Kurumu Yayını , Ankara , 1970.
- KARABEKİR Kazım, “İstiklal Harbimiz”, İstanbul, 1960.
- KASALAK KADİR, “MİLLİ MÜCADELE’DE MANDA VE HİMAYE MESELESİ” , GENEL KURMAY BAŞKANLIĞI BASIMEVİ, ANKARA, 1993.

- KİNROSS Lord, “Atatürk” , İstanbul, 1966.
- KOCAOĞLU Osman, “Rus Yardımının İç Yüzü”
- KUTAY Cemal, “Celal Bayar” , Kenan Basımevi , İstanbul, 1940.
- MISIRLIOĞLU Kadir, “ Türk’ün Siyasi Kitabı, Yunan Mezalimi” Sebil Yayınevi, İstanbul , 1968.
- MÜDERRİSOĞLU ALPTEKİN, “Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları” , Atatürk Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 1993.
- MÜDERRİSOĞLU Alptekin, “Yoksulların Zaferi” , Eskişehir, 1994.
- ÖKTE ERTUĞRUL Zekai, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı 40, Ocak 1991
- ÖZALP Kazım, “Milli Mücadele” , Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.
- SARIHAN Zeki, “ Türk Kurtuluş Savaşı Günlüğü” İstanbul.
- SELEK Sabahattin, “Anadolu İhtilali” , İstanbul, 1987.
- SONYEL R. Salahi, “Türk Kurtuluş Savaşı Ve Dış Politika”, Ankara , 1987.
- ŞİMŞİR Bilal N. “İngiliz Belgeleriyle Sakarya’dan İzmir’e” , Milliyet Yayınları , İstanbul, 1972.
- TUNAYA Zafer Tarık, “Türkiye’de Siyasi Partiler” , İstanbul, 1984.
- TÜRKGELDİ Ali , “Mondros Ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi” İstanbul,1945.
- UÇAROL Rıfat, “SİYASİ TARİH” , FİLİZ KİTABEVİ , İSTANBUL, 1995.
- YERASİMOS Stefanos, “Türk Sovyet İlişkileri” , Gözlem Yayınları , İstanbul , 1979.
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, “Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi” , Ankara , 1970.
- Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi , Ankara , 1991.

- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler, Ankara , 1976.
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Arşivi.
- Atatürk'ün Söylev Ve Demeçleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara , 1954.
- Milli Mücadele Dönemi Bütçeleri Ve Mali Mevzuatı (1920 - 1923) , Maliye Bakanlığı Bütçe Ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, S.1994/27 , Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995.

EK 1

AMASYA TAMİMİ

1- Vatanın tamamıyeti, milletin istiklâli tehlikededir. Hükümeti merkezıyemiz İtilaf devletlerinin tesir ve murakabesi altında mahsur, deruhte ettiği mesulıyeten icabatını ifade edememektedir. Bu hal, milletimizi madum tanıttırıyor. Milletın istiklâlini gene milletin azmü kararı kurtaracaktır. Milletın halü vaz'ın derpiş ve murakebeden azade bir heyeti millıyenın vücudu elzendir. Bunun için bilmuhabere her taraftan vaki olan teklif ve arzuyu millı bir kongrenın serian in'ıkadı takarrur etmiştir. Bunun için teknil vilayeti Osmanıyenın her lıvasından ve fırka ihtilafı nazarı dikkate alınmaksızın muktedir ve milletin itımadına mazhar üç kadar zatın sürati mümkünine ile yetişmek üzere kısmen yola çıkarılması icapetmektedir. Her ihtımale karşı bunun bir sırrı millı halinde tutularak dağdağaya mahal verilmemesi ve lüzum görülen mahallerde seyahatin müttenekkiren icrası lâzımdır.

2- Vilâyeti Şarkıyemiz namına on Temmuzda Erzurumda ini'ıkadı mukarrer kongre için vilâyatı mezkûrenın müdafai Hukuku Millıye ve Reddi İlhak Cemıyetlerinden müntehap azalar zaten Erzurum'a müteveccihen yola çıkarılmışlardır. O vakte kadar vilâyatı saıremızın murahhasları da Sivas'a vâsıl olabileceklerinden Erzurum Kongresının azası da tensib edeceği zamanda içtımai umumıye dahil olmak üzere Sivas'a hareket edecektir.

3- İş bu mevadda göre murahhasların Müdafaaı Hukuku Millıye cemıyetlerıve belediye rıyasetleri vesaire ile intıhabı ile tahrikleri hakkındaki delâleti alıyei vatanperveranilerini ve isimleriyle zamanı hareketlerinin iş'arını istırham eylerim.

4- Bu telgrafın vusulünün hemen iş'ar buyurulması rica olunur.

MUSTAFA KEMAL

EK 2

ERZURUM KONGRESİ KARARLARI

Erzurum Şarki Anadolu Müdafaayi Hukuk Cemiyeti :

Mütarekenin akdini müteakip gittikçe artan ahdsikename (andlaşma tanımayan) muamelat ve İzmir, Antalya, Adana ve havalisi gibi aksamı mühimmei memalikhimizin (memleketimizin önemli kısımlarının) fiilen işgali ve Aydın vilâyetinde ika edilen tahammülsüz Yunan fecaiyi (feciaları) ve Ermenilerin Kafkasya dahilinde hudutlarımıza kadar dayanan katliâm ve imhayı islâm siyaseti ile istilâ hazırlıkları ve Karadeniz sahilinde Pontus hayalini tahakkuk ettirmek gayesi ile hazırlıkların yapılması ve sırf bu maksatla Rusya sahillerinden akın akın muhacir nam altında gelen yabancı Rumların, bu meyanda müsellah eşkiya çetelerinin sevk cef edilmesi gibi hadisât (olaylar) karşısında mukaddes vatanın inkisâm (bölünme) ve inhilâl (çözülme) tehlikesini gören milletimiz hiçbir idareci milliyeye istinat etmeyen hükümeti merkeziyemizin bu a'lâm (işaretler) ve fecaiye çaresaz (çare bulan) olamayacağına emsali mesrumesi (uğursuz misaller) ile kani ve birçok müessirat tahdında (tesirler altında) ihtimal ki daha elim ve gayri kabili hazim ve kabul mukarrerate serfuru edeceğinden (baş egeceğinden) tamamiyle endişenak (endişeli) bulunur.

Binaenaleyh, kendini en yakın ve en hunin (kanlı) tehlikeler karşısında gören Şarki Anadolu vilâyatının mukaddesatını bizzat muhafaza gayesi ile her taraftan vicdani milliden doğmuş cemiyetlerin iştiraki ile ahiren münakid olan Erzurum Kongresi 7 Ağustos 1335 tarihinde mesaisine hitam (çalışmasına son) vererek bilutfihi Teâlâ (Tanrının inayeti ile) berveçhi ati mukarreratı (aşağıdaki kararları) ittihaz etti:

1-Trabzon ve Canik sancağı ile Vilâyatı Şarkiye namını taşıyan Erzurum, Sivas, Diyarbakır, Mamuretilaziz, Van Vilâyeti ve saha dahilindeki elviyei müstakille (bir ile bağlı olmayıp doğrudan İçişleri Bakanlığına bağlı sancaklar) hiçbir sebep ve bahane ile yekdiğerlerinden ve camiai Osmaniyeden ayrılmak imkânı tasavvur edilmeyen bir küldür

(ayrılması düşünülemez bir bütündür). Saadet ve felâkette iştiraki tamami (tam katılmayı) kabul ve mukadderatı hakkında aynı maksadı hedef ittihaz eyler. Bu sahada yaşayan bilcümle ansırı İslâmiye (İslâm unsurları) yekdiğerine karşı mütekabil bir hissi fedakâri (karşılıklı fedakârlık duygusu) ile meşhun (dolu) vaziyeti ırkiye ve içtimaiyelerine riayetkâr (bağlı) özkardeştirler.

2- Osmanlı vatanının tamamiyeti ve istiklâli millimizin tamini ve Makamı Saltanat ve Hilafetin masuniyeti için kuvvayı milliyeyi âmil (yapıcı) ve iradei milliyeyi hâkim kılmak esastır.

3- Her türlü işgal ve müdahale Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuf telakki edileceğinden müttehiden müdafaa ve muaveneti içtimaiyeyi muhil olacak surette anasırı Hristiyaneye yeni bir takım imtiyaz itası (verilmesi) kabul edilmeyecektir.

4- Hükümeti merkeziyenin bir tazyiki düveli karşısında buraları terk ve ihmal ıztırarında (zaruretinde) kalması ihtimaline göre Makamı Hilafet ve Saltanata merbutiyeti ve mevcudiyeti ve hukuku milliyeyi kâfil (kefil olan) tedabir (tedbirler) mukarrerat (kararlar) ittihaz olunmuştur.

5- Vatanımızda ötedenberi birlikte yaşadığımız anasırı gayri müslimenin kavanini Devleti Osmaniye ile müeyyed (teyidedilmiş) hukuku müktesibelerine (mükteseb hukukuna) tamamiyle riayetkâriz. Mal ve can ırzlarının masuniyeti zaten muktezayı diniye ve ananatı milliye (milli gelenekler) ve esasatı kanuniyemizden olmakla, bu esas Kongremizin kanaatı umumiyesiyle de yeeyyüt eylemiştir.

6- Düveli İtilâfiyece mütarekenin imza olduğu 30 Teşrinievvel 1334 tarihindeki hududumuz dahilinde kalan ve her mıntkasında olduğu gibi Şarki Anadolu vilâyetlerinde de ekseriyeti kahireyi islâmlar teşkil eden ve harsi, iktisadi kardeş olan din ve ırkdaşlarımızla meskun memalikimizin mukasemesi nazariyesinden bilkülliyeye sarfinazarla mevcudiyetimize hukuku tarihiye, ırkiye ve dinimize riayet edilmesine ve bunlara mugayir (aykırı) teşebbüslerin terviç olunmamasına (paylaşılmasına) ve bu suretle tamamiyle hakku adle (hak adalete) müstenit bir karara intizar olunur.

7- Milletimizin insani, asri gayeleri tebcil ve fenni sınai ve iktisadi hal ve ihtiyacımızı takdir eder. Binaenaleyh devlet ve milletimizin dahili ve harici istiklal ve vatanımızın tamamisi mahfuz kalmak şartıyla, 6 ncı maddede musarrah (tasrih edilmiş) hudut dahilinde, milliye esaslarına riayetkâr ve memleketimize karşı istilâ emeli

beslemeyen herhangi devletin fenni, sını iktisadi muavenetini memnuniyetle karşılız ve bu şeraiti âdile ve insaniyeyi muhtevi bir sulhun da âcilen tekarrür selâmeti beşer ve sükunu alem namına ahassü (başlıca) âmâli milliyemizdir. (milli emelimizdir).

8- Milletlerin kendi mukadderatını bizzat tayin ettiğı bu tarihi devirde, hükümeti merkeziyemizin de, iradei milliyeye tâbi olması zaruridir. Çünkü iradei milliyeye gayri müstenit herhangi bir heyeti hükümetin indi (sübjektif, kendi kendine verdiği) ve şahsi mukarreratı milletçe muta (verilmiş) olmadıktan başka, haricen de muteber olmadığı ve olamayacağı, şimdiye kadar mesbuk (geçmiş) ef'al (eylemler) ve netayıç (sonuçlar) ile sabit olmuştur. Binaenaleyh, milletin içinde bulunduğu hali zecrat (zorlamalar) ve endişeden kurtulmak çarelerini bizzat tevessülüne hacet kalmadan hükümeti merkeziyemizin Meclisi Milliye hemen ve bilâifateian (zaman kaybetmeksizin) toplaması ve bu suratle mukadderatı millet ve memleket hakkında ittihaz eyleyeceğı bilcümle mukarreratı Meclisi Millinin murakabesine arz etmesi mecburidir.

9- Vatanımızın maruz kaldığı âlâm ve hadisât (olaylar) ile ve tamamen aynı maksatla vicdani milliden doğan cemiyetlerin ittihat ve ittifakından hasıl olan kitlei umumiye bu kere (Şarki Anadolu Müdafaa Hukuk Cemiyeti) unvanı ile tevsim olunmuştur. (adlandırılmıştır). İşbu cemiyet, her türlü firkacılık cereyanlarından külliyen âridir.

10- Kongre tarafından müntehap bir (Heyeti Temsiliye) kabul ve köylerden bilitibar vilâyet merakizine kadar mevcut teşkilatı milliye tevhid ve teyit bulunmuştur.

EK 3

SİVAS KONGRESİ BEYANNAMESİ

“Bütün milletçe malûm olan mehaliki (korkulu işler) hariciye ve dahiliyenin tevhit etmiş olduğu intihabı milliden doğan kongremiz kararı âtiyeyi ittihaz etmiştir:

1- Devleti Aliyeyi Osmaniye ile Düveli İtilâfiye arasında mütarekenamenin imza olunduğu 30 Teşrinievvel 1334 tarihindeki hududumuz dahilinde kalan ve her noktası İslâm ekseriyeti kahiresi ile meskûn olan memaliki Osmaniye aksamı yekdiğerinden ve Camiai Osmaniye'den gayri kabili tecezzi (bölünmez) ve hiçbir sebeple iftirak (ayrılma) etmez bir küll teşkil eder. Memaliki mezkûrede yaşayan bilcümle anasırı İslâmiye, yekdiğerine karşı hürmeti müteakabile ve fedakârlık hissiyatı ile meşhun (dolu) ve hukuku irkiye ve içtimaiyeleriyle muhitlerine tamamiyle riayetkâr öz kardeşler.

2- Camiai Osmaniye'nin tamamiyeti ve istiklâli millimizin temin ve makamı muallâyı Hilâfet (yüce Hilâfet mevki) ve Saltanatın masuniyeti (korunması) için Kuvayı Milliyeyi âmil (işletme) ve İradei Milliyeyi hâkim kılmak esası katidir.

3- Memaliki Osmaniye'nin herhangi bir cüz'üne karşı veki olacak müdahale ve işgale ve bilhassa vatanımız dahilinde müstakil bir Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuf harekâta karşı Aydın, Manisa, Balıkesir cephelerinde mücahedatı milliyede (ulusal uğraşmalar) olduğu gibi müttehiden (birlik olarak) müdafaa ve mukavemet esası meşru kabul edilmiştir.

4- Ötedenberi aynı vatan içinde birlikte yaşadığımız bilcümle anasırı gayri müslimenin her türlü musavatı hukukiyeleri tamamiyle mahfuz olduğundan anasırı mezkûreye hâkimiyeti siyasiye ve muvazenei içtimaiyemizi (sosyal dengemizi) ihlâl edecek imtiyazat (ayrıcılıklar) itası (verilmesi) kabul edilmeyecektir.

5- Hükümeti Osmaniye bir tazyiki harici karşısında, memleketimizin herhangi bir cüzünü terk ve ihmal etmek ıztırarında (zorunda) bulunduğu takdirde, makamı Hilâfet ve Saltanatla vatan ve milletin masuniyet ve tamamiyetini kâfil (kefil) her türlü tedabir (tedbirler) ve mukarrerat (kararlar) ittihaz olunmuştur.

6- Düveli İtilâfiyece mütarekenamenin imza olunduğu 30 teşrinievvel 1334 tarihindeki hududumuz dahilinde azim ekseriyeti İslâmiye ile meskûn olan ve harsî ve medeni faikiyeti Müslümanlara ait bulunan vahdeti mülkiyemizin (toprak birliğimizin)

taksimi nazariyesinden bilkülliyeye feragatle, bu topraklar üzerindeki hukuku tarihiye, ırkiye, diniye ve coğrafyamıza riayet edilmesine ve buna mugayir teşebüsatin iptali ve bu suratle hukuku adle müstenit bir karar ittihaz olunmasına intizar ederiz.

7- Milletimizin insanî asrî gayeleri tebcil ve fenni, sınaî ve iktisadi hal ve ihtiyacımızı takdir eder. Binaenaleyh Devlet ve milletimizin dahili ve harici istiklâl ve vatanımızın tamamisi mahfuz kalmak şartıyla altıncı maddede musarrah (ayrıntılı ile anlatılmış) hudut dahilinde milliyet esaslarına riayatkâr ve memleketimize karşı istilâ emeli beslemeyen herhangi devletin, fenni, sınaî, iktisadi muavenatını memnuniyetle karşılarız. Ve bu şeraiti âdile ve insaniyeyi muhtevi bir sulhün de âcilen takarrüri selâmeti beşer ve sükunu âlem namına ahassü (başlıca) amali milliyemizdir (milli emelimizdir.)

8- Milletlerin kendi mukadderatını bizzat tayin ettiği bu tarihî devirde hükümeti merkeziyemizin d iradeî milliyeye tâbi olması zaruridir. Çünkü iradei miliyeye gayri müstenit herhangi bir heyeti hükümetin indi ve şahsi mukarreratı milletçe muta olmadıktan başka haricen de muteber olmadığı ve olamayacağı, şimdiye kadar mesbuk ef'al ve netayiç ile sabit olmuştur. Binaenaleyh, milletin içinde bulunduğu hali zecrat ve endişeden kurtulmak çarelerine bizzat tevessüle hacet kalmadan, hükümeti merkeziyemizin Meclisi Milliye hemen ve bilâfatei vakit toplaması ve bu surfetle mukarreratı Meclisi Millinin murakabesine arz etmesi mecburidir.

9- Vatan ve milletimizin maruz olduğu mezalim ve alâm ve tamamen aynı gaye ve maksatla vicdanı milliden doğan vatani ve milli cemiyetlerin ittihadından mütehassıl kitlei umumiye bu kerre (Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti) unvanı ile tevsim olunmuştur. Bu cemiyet , her türlü fırkacılık cereyanlarından ve ihtirasatı şahsiyeden külliye müberra (arığa çıkarılmış, aklanmış) münezzehtir (arı, temiz). Bircümle Müslüman vatandaşlarımız bu cemiyetin azayı tabiiyesindedirler.

10- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin 4 Eylül 1335 tarihinde Sivas şehrinde inikad eden umumî kongresi tarafından maksadı mukaddesi takip ile teşkilâtı umumiye için bir Heyeti Temsiliye intihap edilmiş ve köylerden vilâyet merkezlerine kadar bircümle teşkilâtı milliyeye takviye ve tevhid olunmuştur.

İSTANBUL VE ANADOLU'DAKİ BİRLİKLERDE VE DEPOLARDA BULUNAN SİLAHLAR

BİRLİKLERDE	PIYADE TÜFEĞİ		AĞIR MAKİNALI TÜFEK		TOP		AÇIKLAMALAR
	MEKANİZMALI	MEKANİZMASIZ	KAPAK TL-Lİ	KAPAK TKSİZ	KAMALI	KAMASIZ	
3 NÜCÜ KOR.	3234	-	12	-	24	-	x. 20333 mekanizma İstanbul'a giderken yolda denize atılmıştır.
Depolarda	-	21931 x	96 xxx	-	-	-	xx. 68 Tüfek denize atılmıştır.
12 NCI KOR.	4787	-	36	-	24	-	x. 9586 İngilizlere teslim
Depolarda	-	12965 x	295 xxx	-	-	23 xxx	xx. İngilizlere teslim xxx. Kamaları teslim edilen
13 NÜCÜ KOR.	9753	-	57	-	16	-	x. 34343 İngilizlere teslim, bunlardan 5414 adedi yolda kalmıştır.
Depolarda	xxx	75898 x	119 xx	-	6	23 xxx	xx. 79 adedi İstanbul'a gitmiştir. xxx. kamaları teslim edilen
15 NCI KOR.	17709	-	64	-	40	72	x. 3898 mekanizma İstanbul'a gönderilmiştir.
Depolarda	-	13643 x	204 xxx	-	-	-	xx. İngilizlere teslim edilmiştir. Bunlardan 188' i denize dökülmüştür
20 NCI KOR.	4476	-	28	-	24	15 xxx	x. 16329 sürgü kolu İstanbul'a gelmiştir.
Depolarda	-	30075 x	141 xx	-	-	-	xx. Tümü İstanbul'a gitmiştir. xxx. Kamaları teslim edilen
KURUMLAR	1598	-	-	-	-	-	x. Mekanizmaları ordu depolarındadır.
TOPLAM	41557	6389 x 160881 69622 mekanizma ii x depoda	197 Birliklerde 68 depolarda	-	128	-	x. mekanizmaları yanında bulunan tüfekler xx. Birlik depolarında kalan
14 NÜCÜ KOR.	4735	30	25	-	24	-	
Depolarda	46295	295	138	-	-	-	

ÇİZELGENİN AÇIKLANMASI

TÜFEKLER :

Birliklerde bulunan tüfek toplamı

14 nci Kolordu birliklerinde

Depolarda olupta gönderilmeyen ve

mekanizmaları olan

TOPLAM 115914

MAKİNALI TÜFEKLER :

Birliklerde bulunan

14 nci kor. birliklerinde bulunan

Depolarda tüfek olarak kalan

TOPLAM 290

TOPLAR :

Birliklerde

14 nci Kor. da

TOPLAM

152

1 nci ve 25 nci Kolordular bütünüyle, 14 nci Kolordu yalnız depolan işgal bölgelerinde; Gülhane, Başibüyük Maçka ve İmaret Harbiye depoları da yine işgal altında olduğundan İstiklal Savaşı başlarırken bunlardan fayda sağlanamamıştır.

EK 5
KUVAYİ MİLLİYE MÜFREZELERİNİN SAYILARI VE YERLERİ

NEREDE VE KİMİN EMRİNDE OLDUĞU	KUVAYİ MİLLİYE				İADE EDİLİŞ ŞEKLİ	
	REİSİN İSİM VE ŞÖHRETİ	MEVCUDU				
		PİYADE	SÜVARİ	TOPLAM		G.TOPLAM
24 NCÜ TÜMEN EMRİNDE ADAPAZARI DOLAYLARIN DA	Ethem Bey Müfrezesi	300	1530	1830	264 Piyade 154 Süvari 2952 İnsan 1850 Hayvan	24 ncü Tümençe birliklere mensup erler gibi iâşe edilmektedir.
	Ethem Bey refakatinde süvari müfrezesi	-	130	130		
	Eşref Bey müfrezesi	45	-	45		
	Şakir Bey müfrezesi	14	-	14		
	Rauf Bey müfrezesi	264	6	270		
	Hacı Fehmi Bey müfrezesi	-	40	40		
	Afyon Sv.Jandarma müfrezesi	-	45	45		
	Eskişehir Albayrak ve Konya Arnavut müfrezeleri	110	-	110		
	Kandıra ve Uluborlu Müf.	180	20	200		
	Şevket Bey Müfrezesi	-	33	33		
	Ömer Ağa müfrezesi	30	-	30		
	Bilecik Müfrezesi	105	-	105		
	Ali Müfrezesi	70	-	70		
	Harun efendi Müf.(Eskişehir)	-	30	30		
	Yzb.Hasan bey Müfrezesi	77	-	77		
	Çvş.Çerkes Mehmet bey Müf.	-	16	16		
	Emekli Yzb.Harun Efendi Müf.	-	12	12		
	Sirvan oğlu Ahmet Müfrezesi	-	14	14		
Bahtgiray ve Mendiçek Müf.	-	42	42			
Yzb. Necip Bey Müf.	87	-	87			
Emin Bey Müfrezesi	-	55	55			
Osmaniyeli Hayri Bey Müf.	-	15	15			
Yeşil Bayrak Müfrezesi	100	-	100			
BEYPAZARINDA	Mevki Komutanı Fahri Bey	55 16 9	- - -	55 16 9	Ankara'da Bozkır'da Afyon'da	Her ere iâşesiyle beraber her yerde çeşitli olmak üzere ayda bir miktar para verilmektedir.
ÇERKEŞTE	158 nci Alay emrinde	35	50	85		Halk tarafından süvarilere günde 50 kuruş verilmekte.
SAFRANBOLU'DA	Müfrezede emrinde	60	10	70		Fiili hizmet erbabına 25, kuvayı milliye erlerine 50 kuruş yevmiye, süvarilere 20 lira aylık verilir
DADAY'DA	Hükümet emrinde	-	30	30		Hükümet tarafından asker gibi

İAŞE :

Piyadeye ayda 30, Süvariye 37, reislere 50 lira verilmekte; iâşe erlerin kendilerine ait isede bir çok kereler çeşitli bölgelerde er gibi iâşe edildikleri görülmüştür.
Giysileri: Müdafaayı Hukuk Cemiyeti tarafından verilir.

VE YOLLARINDA BULUNAN PİYADE CEPHANESİ MEVCUDU

BULUNDUĞU YER	OSMANLI	ALMAN	RUS	İNGİLİZ	MANLİHER	TOPLAM
Ankara	120	-	110	61	165	456
Yahşihan	2991	94	729	2324	120	6258
Köprüköy	480	-	414	120	-	1014
Kırşehir	120	-	506	494	-	1120
Sungurlu	30	-	649	23	1	703
Çankırı	-	-	4747	-	-	4746
Kalecik	-	-	293	208	-	501
Samsun	-	-	-	-	318	318
Sivas	-	-	261	48	-	309
Yollarda Bulunanlar						
Yahşihan-Ankara	170	-	200	200	-	570
Samsun-Yahşihan	-	236	-	-	-	236
Havza-Yahşihan	-	20	-	-	-	20
Çorum-Yahşihan	-	-	-	-	442	442
Sungurlu-Yahşihan	-	-	-	-	292	292
Kastamonu-Yahşihan	-	120	-	-	-	120
İzmit-Ankara	-	50	-	-	-	50
Trabzon-Samsun	-	295	-	-	23	318

**28 AĞUSTOS 1921'DE MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI DEPOLARINDA VE YOLLARDA
BULUNAN TOPÇU CEPHANESİ MEVCUDU (MİKTARLAR ADEDİ GÖSTERİR)**

DEPOLAR	OSMANLI SERİ SAHRA	ALMAN SAHRA	FRANSIZ SAHRA	İNGİLİZ SAHRA	RUS SAHRA	OSMANLI SERİ DAĞ	KUDRETLİ DAĞ	10,5 LUK SAHRA OBÜS	10,5 LUK OBÜS HARTUCU	10,5 LUK DAĞ OBÜS HARTUCU	15'LIK AĞIR OBÜS	15'LIK AĞIR OBÜS	15'LIK SKODA HARTUÇ	10,5 LUK AĞIR SAHRA	10,6 LİK RUS SAHRA
Ankara	(2) 1352	-	1185	556	-	-	-	-	1000	-	1738	218	1356	100	411
Kayaş	-	-	-	-	-	-	-	6605	228	-	9135	8635	-	-	-
Irmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16424	-	-	-	-
Köprüköy	512	-	-	336	-	1530	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yahşihan	3283	2370	2550	6628	480	2255	-	9160	7906	1000	15535	17646	1115	2978	202
Kırşehir	(1) 1159	-	-	2186	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kayseri	(1) 4204	125	-	-	(1) x48	6153	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çankırı	(1) 3688	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çorum	-	-	-	-	(1) 2664	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sungurlu	(1) 684	-	-	-	-	-	(1) 360	-	-	-	-	-	-	-	-
Yollarda Bulunanlar															
Kırşehir	-	-	-	-	-	-	2305	-	-	-	-	-	-	-	-
Yahşihan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Samsun	-	-	-	-	5176	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çorum	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bolu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çankırı	4339	300	-	-	-	1200	-	-	-	-	-	-	-	-	-

(1) 28 Ağustos 1921'de cepheye gönderilen 2000 atım bu hesaba dahil değildir.

(2) Yahşihan'a gönderilmeleri emri verilmişti.

TABLO LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1 Milli Mücadele Dönemi Nüfus Dökümü	14
Tablo 1.2 Lojistik Malzemelerin Sınıflandırılması	23
Tablo 1.3 Mondros Mütarekesi Sonrası Ordunun Silah Durumu	30
Tablo 1.4 İnönü Muharebeleri Sırasında İstanbul'dan Kaçırılan Malzeme	39
Tablo 1.5 Kütahya - Eskişehir Muharebeleri Sırasında İstanbul'dan Kaçırılan Malzeme	41
Tablo 1.6 Sakarya Muharebeleri Sırasında İstanbul'dan Kaçırılan Malzeme	45
Tablo 1.7 Büyük Taarruz Öncesinde İstanbul'dan Kaçırılan Malzeme	49
Tablo 1.8 Büyük Taarruz Ve Takip Harekatı Sırasında İstanbul'dan Kaçırılan Malzeme	
Tablo 2.1 1920 Yılı İtibariyle Para Değerlerinin Karşılaştırılması	83
Tablo 2.2 1997 Yılı İtibariyle Para Değerlerinin Karşılaştırılması	83
Tablo 2.3 1920 Yılında Rusya'dan Sağlanan Nakdi Yardımlar	85
Tablo 2.4 1921 Yılında Rusya'dan Sağlanan Nakdi Yardımlar	86
Tablo 2.5 1922 Yılında Rusya'dan Sağlanan Nakdi Yardımlar	87

Tablo 2.6	1920, 1921, 1922, Yılında Rusya'dan Sağlanan Toplam Nakdi Yardımlar	88
Tablo 2.7	İnönü Muharebeleri Sırasında Rusya'dan Sağlanan Ayni Yardımlar	93
Tablo 2.8	Kütahya - Eskişehir Muharebeleri Sırasında Rusya'dan Sağlanan Ayni Yardımlar	96
Tablo 2.9	Sakarya Muharebeleri Sırasında Rusya'dan Sağlanan Ayni Yardımlar	99
Tablo 2.10	Büyük Taarruza Hazırlık Döneminde Rusya'dan Sağlanan Ayni Yardımlar	101
Tablo 3.1	Fransız Kuvvetleri Tarafından Bırakılan Malzeme	116
Tablo 6.1	Sovyet Yardımlarının Bütçeye Oranları	135
Tablo 6.2	Sovyet Yardımlarının Mevcut Silah Durumuna Göre Oranları	135
Tablo 6.3	Sovyet Yardımlarının 1997 Yılı İtibariyle Karşılaştırılması	136